

Doktori (PhD) értekezés

Panajotu Kosztasz
Budapest, 2012.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Hadtudományi Doktori Iskola

Panajotu Kosztasz:

Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. habil. Kádas Géza, PhD

.....

Budapest, 2012.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	7
A téma aktualitása	8
A kutatás célja	8
A téma kutatási hipotézise	9
Kutatási módszerek	10
Az értekezés felépítése	11
1. Fejezet	
A katonai terminológia a kutatásokban és a nyelvi képzésben	14
1.1. Katonai szaknyelvkönyvek az angol terminológia elsajátításában	19
1.1.1. Checkpoint	20
1.1.2. At Ease in English – English for Peacekeeping	23
1.1.3. Breakthrough	25
1.1.4. Campaign 1 – English for the Military	28
1.1.5. Campaign 2 – English for the Military	29
1.1.6. Campaign 3 – English for the Military	32
1.1.7. Command and Control	33
1.1.8. Air Force	35
1.1.9. Command English	37
Következtetés	42
2. Fejezet	
Katonai szótárak összehasonlító vizsgálata	44
2.1. A katonai szakszótár összeállításának irányelvei	49
2.2. Egynyelvű angol katonai értelmező szótárak	51
2.2.1. AAP-6 (2010) – NATO Glossary of Terms and Definitions	51
2.2.2. Dictionary of Military Terms	56

2.2.3.	UK Glossary of Joint and Multinational Terms and Definitions	59
2.2.4.	Dictionary of Military and Associated Terms	60
2.2.5.	Collins Dictionary of Military Terms	62
2.2.6.	Campaign Dictionary of Military Terms	64
2.3.	Két- és többnyelvű katonai szótárak összehasonlítása	65
2.3.1.	NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye	66
2.3.2.	Angol-magyar műszaki szótár	67
2.3.3.	Magyar-angol műszaki szótár	68
2.3.4.	Angol-magyar műszaki és tudományos szótár	70
2.3.5.	Katonai szó és kifejezésgyűjtemény I. Rész, angol-magyar	72
2.3.6.	Katonai szó és kifejezésgyűjtemény II. Rész magyar-angol	75
2.3.7.	Angol-magyar, magyar-angol katonai műszaki szótár	79
2.3.8.	Hadtudományi lexikon	81
2.3.9.	Katonai kislexikon – 4000	83
2.3.10.	Brassey többnyelvű katonai szótár	85
	Következtetés	86

3.Fejezet

A tartalomjegyzet nehézségei az angol katonai szaknyelv fordításakor és azok lehetséges megoldásai 89

3.1.	A szaknyelv	89
3.2.	A katonai szaknyelv	91
3.3.	A katonai szaknyelv szintjei	91
3.3.1.	Mértékegységek	95
3.4.	A média hatása a szaknyelvre	96
3.5.	Rövidítések alkalmazása az angol katonai szaknyelvben	98
3.5.1.	A rövidítések alkalmazása	98
3.6.	A rövidítések fajtái	99
3.6.1.	Akronímák	99
3.6.2.	Betűnként ejtett rövidítések	100

3.6.3. Vegyes kiejtésű rövidítések	101
3.6.4. Nem-kiejtett rövidítések	102
3.6.5. Backronímák	103
3.6.6. Álrövidítések	104
3.7. A rövidítések írásmódja	104
3.8. A rövidítések kiejtése	106
3.9. A leggyakoribb fordítási stratégiák	107
3.9.1. Áthelyezés	107
3.9.2. Betoldás	108
3.9.3. Csere	108
3.9.4. Felbontás	109
3.9.5. Generalizálás	109
3.9.6. Kihagyás	110
3.9.7. Konkretizálás	110
3.9.8. Összevonás	110
3.10. A Terminológiai Testület	111
3.10.1. A Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa	111
3.10.2. A terminológiai testület felépítése	113
3.10.3. A testület feladata	115
3.10.4. A testület informatikai támogatása	118
3.11. Katonai szaklapok a terminológia-kutatásban	120
3.11.1. Jane's Defence Weekly	121
3.11.2. Jane's International Defence Review	122
3.11.3. Military Technology	123
3.11.4. Defence News	124
3.11.5. IHS Jane's Intelligence Review	125
3.11.6. Air and Space Power Journal	126
3.11.7. Joint Force Quarterly (JFQ)	126
3.11.8. Foreign Affairs	127
Következtetés	129

Összegezett következtetések, elért eredmények, javaslatok és további kutatást igénylő területek	134
A kutatómunka összegzése	134
Összegezett következtetések	134
A hipotézisek egybevetése az eredményekkel	139
Új tudományos eredmények	141
A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága	142
Javaslat további kutatások folytatására	142
Felhasznált irodalom	144
Felhasznált internet oldalak	145
A témához kapcsolódó publikációk jegyzéke	146
A témához kapcsolódó előadások	146

*„Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós,
de idegenen sohasem”*
Bessenyei György

Bevezetés

Magyarország, többéves előkészítő munkát követően, 1999. március 12-én csatlakozott a NATO-hoz. Az öt évvel korábban indult Partnerség a Békéért program keretében egyebek között intenzív nyelvi felkészítés kezdődött a Magyar Honvédségnél, amelynek célja az Észak Atlanti Szövetség hivatalos nyelveinek – elsősorban az angolnak – magas szintű elsajátítása volt. Ezzel párhuzamosan folyt a nyugati katonai doktrínák tanulmányozása is, hiszen a hidegháborút követő időszakban a NATO is nagy változásokon ment keresztül, hazánk pedig egy korábban ellenséges katonai tömbnek tekintett szövetségi rendszerhez kívánt csatlakozni.

Az elsősorban angol nyelven hozzáférhető szabályzatok, doktrínák, STANAG-ek¹ átvétele az angol nyelvet magas szinten ismerő szakembereket, valamint a napi munkában jól használható segédanyagokat igényel.

A fenti címben meghatározott témakör vizsgálatát ezért jórészt az ezen szakemberek képzésénél alkalmazott általános tananyagok és az általuk (is) használt nyelvi segédanyagok elemzésére építettem. Nem vettem vizsgálat alá a szakfeladatokra történő felkészítéseknél alkalmazott tananyagokat, mivel azok kereskedelmi forgalomban nem elérhetőek, alkalmazásuk mértéke pedig nagyban függ egyebek között a felkészítendő csoport konkrét profiljától és nyelvi szintjétől. Mivel az angol a szövetségen belül mindössze három tagállam (Egyesült Államok, Kanada, Nagy Britannia) hivatalos nyelve, a vizsgált katonai szaknyelvi anyagokat a nem-anyanyelvi felhasználó szempontjából elemeztem.

---

¹ **Standardisation Agreement for Procedures and Systems and Equipment Components** – a NATO Egységesítési Egyezménye. A STANAG-ek a folyamatok, eljárások, terminológiai szakkifejezések, technikai eljárások és felszerelések egységesítését szolgálják, így a NATO tagállamok közös műveleteiben az interoperabilitás alapvető eszközei, céljuk a reagálási idő és az üzemeltetési költségek csökkentése a közös katonai műveletek, logisztika és adminisztráció terén, ezzel növelve a NATO hatékonyságát.

Ugyancsak vizsgálni kívántam a szaknyelv és azon belül a katonai szaknyelv sajátosságait, a terminológia nyílt forrásait, valamint a rendszerezéséhez és lehetséges egységesítéséhez szükséges tudományos háttérrel és szervezeti struktúrával.

A téma aktualitása

A Magyarország NATO csatlakozása óta eltelt 13 év alatt számos alkalommal bebizonyosodott, hogy a nyelvi nehézségeknek látszó akadályok sokszor az eltérő rendszerszemléletből és eljárásokból fakadnak és hogy a nyelvi kompetencia növelésével az új katonai gondolkodás is könnyebben elsajátítható, illetve alkalmazható. A NATO-tagságból fakadó kötelezettségek következtében hazánk részt vállal különböző NATO műveletekben, amelyekben leggyakrabban az angol kommunikáció nyelve, de az ENSZ missziókban is ez a legáltalánosabban használt szolgálati nyelv. Mind fontosabb tehát a magas szintű nyelvi és szakmai felkészítés/felkészülés. Ennek lényeges eleme – részben célja, részben eszköze – a tudományos igényű rendszerezett katonai terminológia.

A feladat interdiszciplináris természete miatt a katonai terminológia kutatásával kevesen foglalkoztak. Aktív vagy nyugállományú hivatásos tisztek számára a téma nyelvészeti vonala nehezíti meg a rendszerezést, a nyelvészet terén járatosabb bölcsészeknek pedig a katonai szakterület bizonyul meglehetősen ingoványos terepnek. A téma gyakorlati aspektusaira ezért az elmúlt évtizedekben nem jutott kellő figyelem és elméleti művek sem születtek nagy számban.²

Az eddigi pályafutásom során szerzett gyakorlati tapasztalatokkal felvértezve és a megfelelő elméleti ismeretek birtokában úgy érzem, rendelkezem a fent vázolt szakadékok áthidalásához szükséges képességekkel.

A kutatás célja

---

² SÁRKÁNYNÉ SZABÓ Olga: A katonai szaknyelvvoktatás objektív és szubjektív feltételei a magyar Honvédségben. <http://www.zmne.hu/Forum/04masodik/szaknyelv.htm> (2012. 07.15.)

1. Kutatásaim alapján összegzem a rendelkezésre álló angol katonai szaknyelvkönyvek rendszerét.
2. Bemutatom és elemzem a katonai terminológia elsajátítása, feldolgozása, és alkalmazása szempontjából alapvető lexikai eszköznek tekinthető szótárakat.
3. Bemutatok és elemzek néhány jelentősebb katonai szakfolyóiratot, megvizsgálom jellemző tulajdonságaikat, elemzem sajátosságait, rámutatok a terminológiai kutatások szempontjából fontos vonásaikra.
4. Bemutatom és elemzem a katonai terminológia sajátosságait, kitérve egy különösen lényeges területére, a rövidítések rendszerére.
5. Az elemzések alapján körvonalazom egy, a Magyar Honvédség struktúrájába jól illeszkedő, terminológiai testület előnyeit, vázolom a magyar katonai terminológia fejlesztéséhez szükséges eszközök további fejlesztésének lehetőségeit.

A téma kutatási hipotézise

Eddigi tapasztalataim szerint számos segédeszköz áll a katonai szakterminológia alkalmazóinak rendelkezésére, de ezen anyagok között nagy eltérések tapasztalhatók, mivel:

- ezek a technikai fejlődés eredményeként, illetve a katonai események miatt rendkívül gyorsan amortizálódnak;
- a katonai szaknyelv oktatását támogató nyelvkönyvek csak jelentős késéssel követik a terminológia fejlődését, és nem alkalmasak STANAG 6001³ 3. szintjénél

---

³ A NATO STANAG 6001 olyan, szabványosított követelményrendszerre épülő nyelvvizsgarendszert határoz meg amely segítségével megállapítható a NATO-beosztáshoz szükséges aktuális nyelvtudás. A STANAG 6001 hat tudásszintet állapít meg:

0. szint: nincs értékelhető nyelvtudás;

1. szint: alapfokú;

2. szint: megfelelő - elegendő korlátozott feladatok ellátásához;

3. szint: jó - a szakmai feladatok ellátásához szükséges minimális szint;

4. szint: igen jó - megfelelő bármilyen szakmai feladat ellátásához;

5. szint: kiváló - anyanyelvi szinten beszéli a nyelvet.

A nyelvtudást tehát négy, az egyes készségekben – gépi szövegértés (Listening); beszédképesség (Speaking); írott szövegértés (Reading); írásképesség (Writing) – elért szinteket mérő szám jelzi. Az egyes STANAG 6001 szintek részletes leírása megtalálható Vadász Istvánné hivatkozott doktori értekezésében (14. old.), vagy a http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,19262&_dad=portal&_schema=PORTAL honlapon (2012.04.13.).

magasabb fokú nyelvtudás megszerzésére, nem teszik lehetővé terminológiai munka végzését;

- nincs egységes katonai terminológiai rendszer sem Magyarországon sem a NATO-n belül,⁴
- az angol katonai terminológia adaptálása sokkal több és sokrétűbb feladat egyszerű fordításnál, és nem korlátozható csupán fordítástechnikai feladatokra.

Ezért:

- szükség van a katonai terminológia tudományos alapokra helyezésére és a magyar katonai terminológia gondozását végző testület létrehozására;

Kutatási módszerek

Értekezésem kidolgozásakor a következő módszereket alkalmaztam:

- A vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom tanulmányozása;
- A meglévő anyagok, terminológiai segédeszközök (szakszótárak, szószedetek, lexikonok, és nyelvkönyvek) vizsgálata, elemző összehasonlítása;
- Saját tapasztalataim és szakmai ismereteim integrálása;
- Konzultáció a témában jártas szakértőkkel.

Kutatómunkám során elsődlegesnek tekintettem az objektív kutatási alapelvek maradéktalan érvényesítését, és törekedtem az aktuális trendek kritikus vizsgálatára.

---

⁴ Jól jelzi ezt az a tény, hogy 2007. április 27-én megjelent az angol és francia nyelvű katonai terminológia egységes fejlesztését szabályozó *Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology* című NATO dokumentum.

Az értekezés felépítése

Doktori értekezésem három fejezetből áll. Az első fejezetben rövid áttekintést adok a katonai terminológia vizsgálatának előzményeiről a hazai kutatásokban, amely a nyelvészet és a hadtudomány némileg elhanyagolt határterülete. A közelmúltig a terminológia kérdésköre is csak szórványos vizsgálódásoknak volt tárgya, az alaposabb rendszerezés a technikai fejlődés irama miatt vált halaszthatatlanná. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) nyelvtanárai a katonai szaknyelvet nyelvpedagógiai megközelítésben vizsgálták, ennek során a hangsúly a nyelvtanítás történetére került. Születtek cikkek az angol katonai szaknyelv fordítási nehézségeiről is, amelyek fő okát a nyelvi különbségeken túl a rendszerek és doktrinák terén jelentkező eltérések képezik. Ugyancsak ebben a fejezetben vizsgálom az angol nyelv oktatásában használt katonai szaknyelvkönyveket, hiszen a szabad piacon már sok angol katonai nyelvkönyv kapható, amelyek a kezdő nyelvtanuló igényeit és magasabb szintű nyelvi előképzettséggel rendelkező tanulók igényeit egyaránt kiszolgálják. Közös jellemzőjük a kommunikatív képességek és készségek fejlesztésére irányuló törekvés, a korszerű szaknyelv-oktatási módszertan eredményeinek alkalmazása, a lexika oktatásának és gyakoroltatásának előtérbe helyezése, valamint a valóság-hű kommunikációs helyzetek kialakításához szükséges információhiány (information gap) megteremtése. Korszerű audio anyagaiknak köszönhetően ezek a tananyagok nagyon alkalmasak a kommunikatív nyelvhasználat oktatására.

A második fejezetben a rendelkezésre álló egynyelvű katonai szótárak összehasonlító elemzését végzem el. Ezek rendszerint a NATO Szabványosítási Hivatalának, valamely állam honvédelmi minisztériumának, nemzetvédelmi egyetemének, védelmi akadémiájának, vagy vezérkarának gondozásában jelentek meg, céljuk a hivatásos tisztek és polgári alkalmazottak napi munkájának támogatása, továbbá a nyelvi, terminológiai szabványosítás elősegítése a NATO tagállamok fegyveres erőinél. Vizsgálom az egynyelvű szótárak felépítését, használhatóságát, kísérletet teszek előnyeik és hátrányaik, terminológiai pontosságuk megállapítására.

Ugyancsak ebben a fejezetben végzem el a kétnyelvű katonai szótárak összehasonlító elemzését.

Az angol katonai szótárak készítése Magyarországon a NATO-csatlakozást követően vált különösen sürgetővé, ezért a Békepartnerségi Programban való részvétellel egyidejűleg megkezdődött az angol katonai terminológia tanulmányozása és a doktrínák, szabályzatok, STANAG-ek lefordításához szükséges új szótárak és glosszáriumok összeállítása. Ez a folyamat ma sem ért véget, mivel a katonai szaknyelv állandó fejlődésben van, ami főként a terminológia változásában követhető nyomon.

A harmadik fejezetben az angol katonai szaknyelv fordításakor jelentkező tartalomgyezytetési nehézségeket ismertetem és bemutatom a lehetséges megoldásokat. A fordítás jelentéskörét az értelmezésre és fordítástechnikai kérdésekre szűkítem, a kérdés oktatási aspektusaival nem kívánok foglalkozni. Rendszerezem a rövidítések fajtáit az angol katonai szaknyelvben, feltárom a főbb csoportok jellegzetességeit, az esetleges szabályszerúségeket, tendenciákat, és fejlődési trendeket. Példáimat az általános és speciális angol katonai szaknyelv területéről veszem, ezzel kívánom illusztrálni a jelenség természetét és a megfigyelhető irányvonalakat.

Felvázolom egy olyan, általam Terminológiai Testületnek elnevezett csoport tevékenységi körét, feladatait, felépítését, és szerepét, amelynek szerepe a katonai terminológia kutatása és gondozása volna. Külön kitérek a létrehozandó testület informatikai háttérének kérdésére, amely a hatékony munkavégzés alapvető feltétele volna, mivel a hatékonyság elsődleges szempont ezen a szakterületen is. Elemzem a katonai szaklapok jelentőségét a katonai terminológia-kutatás szempontjából, áttekintve azokat az angol nyelven hozzáférhető mértékadó katonai szaklapokat, amelyek ebben fontos szerepet játszhatnak. Elemzésem elsődleges szempontja a terminológia, annak tanulmányozhatósága egyes szakfolyóiratokban, és az azokhoz kapcsolódó egyéb kiadványokban. Jelen értekezés szempontjából a katonai periodikák szaknyelvi szempontból jelentősek, mivel a rendkívül gyorsan változó terminológia ezekben a kiadványokban követhető a legjobban és legpontosabban, ezért nem tekintem lényegesnek a lapok cikkeiben közölt információk szakmai

jelentőségét és újszerűségét, kizárólag a nyelvi aspektusokra koncentrálok. Ezekben a kiadványokban megtalálható az új terminusok szemantikai mezőjének/mezőinek behatárolásához elengedhetetlenül szükséges kontextus; az igényes szerkesztési elveknek köszönhetően pedig nyelvi színvonaluk legtöbbször egyenletesen magas; a közölt információk frissek, ráadásul a cikkek tartalma gyakran magyar nyelven is ellenőrizhető.

1. Fejezet

A katonai terminológia a kutatásokban és a nyelvi képzésben

Ebben a fejezetben bemutatom a terminológia kutatásának fontosabb lépéseit, valamint a katonai terminológia elsajátításához rendelkezésre álló szaknyelvi angol tankönyveket. Utóbbi kérdéskörben vizsgálódásaimat a kereskedelmi forgalomban beszerezhető tankönyvekre szűkítettem, nem tértem ki a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megjelent nyelvkönyvekre, valamint a kizárólag nyelvvizsga-felkészítést támogató segédanyagokra. Ugyancsak mellőztem a nyelvkönyvek tanári kézikönyveinek elemzését, mivel a nyelvtanuló azokkal közvetlenül nem találkozik, azokból információkat legfeljebb a nyelvtanáron keresztül kaphat.

A terminológia kutatása, tudományos alapon történő rendszerbe foglalása és fejlesztése a XX. században vált sürgetővé, jóllehet már a XIX. században kialakultak azok az új ipar- és tudományágak, amelyek a terminológia vizsgálatának folyamatát beindították. Magyarországon Bajza József már 1843-ban hangot adott ama véleményének, mely szerint a „terminusalkotás és terminológiai rendezés fogalom alapú”.⁵ „Műszók alkotásához még a nyelvszabályok ismerete sem elégséges, ahhoz dologismeret is kell. Nyelvtudós dologismeret nélkül nyelvtanilag jó szót fog alkotni, de mindig azon veszélynek leend kitéve, hogy nem bírván tiszta fogalmával a kifejezni kellett dolognak, szava nem lesz bélyegző, eléggé megkülönböztető, eszmét vagy gondolatot helyesen kifejező s fogalomzavarra adandó alkalmat. A dologismerő viszont, a szakember, de nem nyelvtudós egyszersmind, rosszul alkotott, szabályokat ellenkező szóval fejezendi ki a különben általa jól értett dolgot.”⁶ Bajza tehát elég korán rámutatott a terminológia-kutatás interdiszciplináris jellegére, megállapításának helytállósága pedig ma is vitathatatlan.

Az első eredmények már a XIX. század közepén jelentkeztek a gazdaságilag jelentős szakterületeken, például az erdőgazdálkodás terén. 1862-ben kiadták az első

---

⁵ Fóris Ágota: Hat terminológia lecke. Lexikográfia kiadó, Pécs 2005. 15. o. 118 o., ISBN: 9632197178

⁶ Bajza József: 'Nyelvünk műveléséről. Idézi: Fóris Ágota: Hat terminológia lecke. Lexikográfia kiadó, Pécs 2005. 15. o.

magyar nyelvű erdészeti szaklapot, 1868-ban pedig megjelent az első magyar-német, német-magyar erdészeti szakszótár. 1866-ban létrejött az Országos Erdészeti Egyesület, amelynek egyik feladata az erdészeti tudományok magyar nyelven való művelése volt. 1867-ben Wágner Károly kidolgozta a magyar nyelvű erdészeti és bányászati szakképzés dokumentációját és akkoriban jelentek meg az első magyar nyelvű erdészeti szakkönyvek is.

A XX. század technikai fejlődésének üteme elengedhetlenné tette a terminológia rendszerbe foglalását. Nem véletlen, hogy a terminológiatan megteremtőjének tartott Eugene Wüster eredetileg műszaki tudományokkal foglalkozott és az elektromérnökként saját szakterületén tapasztalt szaknyelvi zavarok indították el a terminológia kutatása és rendszerezése felé. 1931-ben írt doktori disszertációjában lefektette a terminológia alapjait, amely nemzetközi érdeklődést váltott ki. Tevékenységének köszönhetően kezdődött meg a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet létrehozása a 30-as évek közepén.

Magyarországon a 2. világháborút követő erőteljes iparosítás időszakában indultak meg a terminológiai kutatások. Klár János – az Angol – magyar műszaki szótár társszerkesztője – és Kovalovszky Miklós összefoglaló műve, *Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései* 1955-ben jelent meg. Sajnos hasonló monográfia azóta sem jelent meg, jóllehet a technikai fejlődés üteme minden korábbinál gyorsabb lett.

Fóris Ágota 2005-ben megjelent *Hat terminológia lecke* című tanulmánykötete a következő nagy lépés a terminológia-kutatás terén elért eredmények összefoglalása terén. Az eredmények ismertetésével, a feltárt törvényszerűségek és módszertan bemutatásával Fóris egységes alapokat teremt az egyes szakterületek terminológiáját vizsgáló nyelvészek és szakemberek speciális elemzéseire és terminológiai tevékenységeire számára. Felismerve az új terminusok alkotásának nehézségeit, nem ragaszkodik a terminológia-fejlesztés alapvetőnek tekintett téziséhez – a terminus formailag vagy szemantikailag nem különbözik a

szavaktól⁷ – és elfogadja a fogalmak számkóddal, vagy fantázianévvel történő jelölését is.⁸

A terminológiai rendszer felépítéséről szóló részben összefoglalja a terminológiai fogalmakat, kitér a nómenklatúra vagy nevezéktan sajátosságaira, és összefoglalja a terminus különböző definícióit. Cabré korábbi elemzésekre épülő álláspontját fogadja el: „a terminus egy vagy több szóból álló lexikai egység, amely egy meghatározott tárgykörön belüli fogalmat jelöl (Bessé és mások 1997: 152).”⁹

A terminusok megadásával, új terminusok létrehozásával és nyelvi rendszerbe illesztésével kapcsolatos eddigi megállapításokat összefoglalva sorra veszi a terminológia értelmezéseit és eljut a terminológiai rendszer felépítéséhez. Megállapításait számos, különféle szaknyelvekből vett példával illusztrálja és kitér a terminológiai megállapodások szerepére a szaknyelv fejlesztése terén. A szaknyelveket és szaknyelvi normákat összefoglalva megállapítja, hogy „A szaknyelvi normák és a köznyelvi normák között szoros kapcsolat és részleges átfedések állnak fenn. A köznyelvi normák egy része a szaknyelvekben is érvényes, például a fonetikai, fonológiai, mondatszerkesztési normák egy része; a szaknyelvi normák a terminológiai, és a szemantikai szinten a köznyelvben is gyakran érvényesülnek. A szaknyelvi normák különböznek a köznyelviéktől például abban, hogy fogalmak, folyamatok megnevezésében, szabályok megfogalmazásában, szakszavak jelentésében a köznyelvinél sokkal szűkebb jelentésmező használatát engedik meg; valamint szigorúbban kötött a terminusok használati módja, esetenként eltérő a mondatszerkezet és gyakoribbak a többszavas lexikai egységek.”¹⁰

A lexikográfiáról szóló részben a szótárak és a terminológia kapcsolatát vizsgálja. Kitér a szakszótárak és a köznyelvi szótárak közötti kapcsolatrendszerre, a terminusok rögzítésének sajátosságaira, és a szótárszerkesztési elvekre. Konkrét példák segítségével hasonlítja össze a kiválasztott szótárakat és a definíciók

---

⁷ Teresa Cabré: Do We Need an Autonomous Theory of Terms? Terminology. Vol. 5(1) 1998/1999 pp. 5-19.

⁸ Erre a legjobb példákat a részecskefizika szolgáltatja, ahol a kvarkok és más elemi részecskék elnevezései már nem utalnak fizikai tulajdonságokra, ellentétben a korábban született neutron, pozitron, stb. terminusokkal.

⁹ Fóris Ágota: Hat terminológia lecke. Lexikográfia kiadó, Pécs 2005. 33. o.

¹⁰ Fóris: id. Mű. 59. o.

elemzésén keresztül illusztrálja azok használhatóságát. A vizsgált anyagok között olyan speciális kiadványok is szerepelnek, mint az *Angol-magyar geomorfológiai szótár* és a *Német-magyar, Magyar-német nyugdíjbiztosítási szakszótár*. (Sajnos, katonai szakszótárak az elemzett anyagok között nem találhatók.)

Komoly terjedelmet szentel a fordítás kérdéskörének, amelyet a nyelvi normák, a terminológiai pontosság, és az ekvivalencia vizsgálatára épít. Ebben a fejezetben is példákkal illusztrálja elméleti megállapításait és számos javaslatot tesz az egyes fordítási pontatlanságok bemutatásakor azok kiküszöbölésére. Kitér a magyar terminológia jelenlegi általános helyzetére, a fejlesztés feladatain keresztül pedig bemutatja annak lehetséges jövőjét. Ismét hangsúlyozza a technikai fejlődés gyorsuló ütemét, a törekvések szétforgácsolódásának veszélyeit, és a terminológia interdiszciplináris jellegét.

A katonai terminológia a nyelvészet és a hadtudomány némileg elhanyagolt határterülete, ezért tudományos igényű rendszerezésére az elmúlt évtizedekben kevés kísérlet történt. Pásztor János értekezése¹¹ a magyar katonai terminológia kezdeteire koncentrálna csak a XVII. század közepéig kíséri nyomon a fejlődés folyamatát.

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA), majd jogutódja, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) nyelvtanárai a katonai szaknyelvet nyelvpedagógiai megközelítésben vizsgálták, nagy hangsúlyt helyezve a nyelvtanítás történetére a magyar katonai felsőoktatásban.¹² Gábor Zsuzsa, a ZMKA nyelvtanára cikkében az angol katonai szaknyelv egyes fordítási nehézségeit elemzi, kitérve a

---

¹¹ Pásztor János: A magyar katonai terminológia kialakulása (A hadi élet szavai Zrínyi Miklós koráig) 1967 233 old. Egyetemi doktori értekezés, ELTE

¹² Szabó Ildikó: Az idegennyelvű felkészítésben a szituativitás és a szakmaiság új megközelítése a kommunikáció és a tanárképzés szempontjából a katonai felsőoktatásban. Kandidátusi értekezés. Budapest 1994.

Forgácsné Göttler Viktória: A francia katonai szaknyelvtanítás tapasztalatai és korszerűsítésének lehetőségei. PhD értekezés. Budapest 2004.

Sárányiné Szabó Olga: Az idegen nyelvi képzés és kommunikáció helyzete a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914. PhD értekezés. Budapest 2004.

Krivács Györgyné: Az idegen nyelvi képzés rendszere a Magyar Királyi Honvédségben 1920 és 1945 között. PhD értekezés. Budapest 2006.

Tick Andrea: Multimédia alapú oktatási technológiák gyakorlati alkalmazásának vizsgálata a katonai szaknyelvtanításban. PhD értekezés. Budapest 2008.

nyelvoktatás terén jelentkező problémákra.¹³ Megállapítása szerint, amellyel messzemenőig egyetértek, a nyelvi különbségeken túl a rendszerek és doktrinák terén jellentkező eltérések is komoly fejtörést okoznak tolmácsnak, szakfordítónak, nyelvtanárnak és nyelvtanulónak egyaránt.

Gyakorlatias megközelítés jellemzi a nyelvismeret szintjének mérésére szolgáló eszközrendszert, azaz a STANAG 6001 alapján folyó nyelvvizsgát elemző értekezést,¹⁴ amelyben Vadász Istvánné a katonai nyelvvizsgáztatás struktúrája, az informatikai támogatás helyzete, a *korpusznyelvészet* alkalmazhatósága, és a nyelvvizsga lexikai érvényessége mellett kitér a lehetséges jövőbeni feladatokra is. Ezt a szerző a békeműveleti korpusz létrehozásában látja, mivel véleménye szerint a XXI. század második évtizedében a magyar hivatásos állomány nemzetközi alkalmazása továbbra is béketámogató műveletekben a legvalószínűbb.

Az egynyelvű STANAG nyelvvizsgák és a kétnyelvű ARMA nyelvvizsgák helyét és pozícióját elemző értekezésében¹⁵ Szébenyi Gabriella az európai rendszer követelményeivel veti egybe a katonai nyelvvizsgarendszert. Számos statisztikai adattal alátámasztva szemlélteti a magyar hivatásos állomány nyelvismeretét, bemutatja a vizsgák illesztését a közös európai referenciakeret szintjeihez, és a korszerűsítési lehetőségeket. Külön foglalkozik a *szabványosítással*, amelyre az egységes rendszer követelményei miatt van szükség.

Molnárné Dr. László Andrea nagyobb terjedelmű részletes elemzést készített a katonai szaknyelv helyzetéről¹⁶. A jól felépített tanulmány, amelynek részletei az Összhaderőnemi Parancsnokság Sereg Szemle című kiadványában is olvashatók, nemcsak a magyar katonai terminológia jelenlegi helyzetét ismerteti, hanem felvázolja a terminológia fejlődéstörténetét, sőt kitér olyan marginális területekre is, mint a katonai szleng, vagy a katonai humor. Egyes állításaival lehet vitatkozni, de fő

---

¹³ Gábor Zsuzsa: A magyar katonai nyelv és terminológia főbb változásai a NATO csatlakozás következtében. Bolyai Szemle 2003. XII. évfolyam 1. szám. 12-18. old. <http://www.bjkmf.hu/bszemle2003/hdm120101.html> (2011.10.12.)

¹⁴ Vadász Istvánné: A NATO STANAG 6001 szabvány alapján folytatott magyarországi nyelvvizsgák lexikai érvényességének vizsgálata korpusznyelvészeti módszerekkel. PhD értekezés. Budapest 2011.

¹⁵ Szébenyi Gabriella: A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek a Közös Európai Referenciakeret normarendszerében. PhD értekezés. Budapest 2007.

¹⁶ Molnárné Dr. László Andrea: A hadtudomány terminológiájának felülvizsgálata horizontális és vertikális síkokon, illetve potenciális fejlesztési lehetőségei. Székesfehérvár, 2009.

megállapításai teljesen helytállóak: a magyar katonai terminológia tudományos szintű rendszerezése ezidáig nem történt meg, miközben a szaknyelv fejlődése olyan ütemet ért el, amely feltétlenül szükségessé teszi ezt a munkát. Példák sokaságával illusztrálja álláspontját, bemutatva a szükségfordítások eredményeként született helytelen terminusokat¹⁷, amelyek közül számtalan azóta átkerült a katonai szaknyelvbe, és amelyek kigyomlálása szinte lehetetlen.

Az elemzés az elméleti számvetés mellett kitér a gyakorlati tennivalókra is. Megállapítja, hogy a Magyar Honvédség parancsnokának intézkedése alapján megalakult Terminológiai Harmonizációs Testület¹⁸ eredményessége a gyakorlatban elhanyagolható, és nincs kapcsolat a terminológiai kutatások és a kutatás eredményeinek gyakorlati alkalmazhatósága között. Sajnos az elemzésnek nem témája a lehetséges megoldás(ok) felvázolása, így a szerző erre nem is tesz kísérletet, jóllehet a helyes diagnózis felállítása csak az első lépés a katonai terminológia rendszerének megreformálása felé.

1.1. Katonai szaknyelvkönyvek az angol terminológia elsajátításában

Napjainkban számos angol katonai nyelvkönyv, sőt nyelvkönyv-család kapható a szabad piacon. Ezek a nyelvkönyvek a kezdő nyelvtanuló igényeit éppúgy kiszolgálják, mint a magasabb szintű nyelvi előképzettséggel rendelkező tanulóké. Közös jellemzőjük a kommunikatív képességek és készségek fejlesztésére irányuló törekvés, a korszerű szaknyelv-oktatási módszertan eredményeinek alkalmazása, valamint a lexika oktatásának és gyakoroltatásának előtérbe helyezése, gyakran akár a nyelvtan rovására. Rendkívül változatos feladattípusokkal törekszenek a valóság-hű kommunikációs helyzetek kialakításához szükséges információhiány megteremtésére, a páros és csoportos feladatokkal pedig a különböző szintű törzsekben folyó munka szimulálása is lehetséges.

---

¹⁷ Olyan szakkifejezések, mint a rögtönzött robbanóeszköz, kiválósági központ, haretér stb. már a hivatalos dokumentumokban is megjelentek. Ezeket a félrefordított terminusokat legfeljebb a szaknyelvi fejlődés tudja majd háttérbe szorítani. U.o. 31. old.

¹⁸ 198/2001. (HK 9.) MHPK intézkedése a Magyar Honvédség műveleti szabványosítási, a doktrinális és szabályzó okmányok fejlesztési feladatairól.

A korszerű audio anyagoknak köszönhetően ezek a tananyagok nagyon alkalmasak a kommunikatív nyelvhasználat oktatására, hanganyagaik jól használhatók a hallott szöveg értésének gyakoroltatására. Vizuális input híján a nyelvtanuló kizárólag a hallására támaszkodva kénytelen megérteni az angol szöveget.

Mivel korszerű tananyagok számítástechnikai háttér nélkül nehezen bizonyulnak tartósnak a piacon, a kiadók mind nagyobb erőfeszítéseket tesznek nyelvkönyveik anyagának internetes oldalak útján történő frissítésére.¹⁹ Ezek a nyelvtanuló és a nyelvtanár számára egyaránt fontos és hasznos honlapok rendszerint szabadon hozzáférhetők, a letölthető új és a tanuláshoz előkészített tananyagokat tematikus és nyelvi tudásszint szerinti bontásban kínálják, ezáltal a nyomtatott tankönyv alkalmazhatósága tovább bővül. Az interneten elérhető egyéb, kiegészítő információk további lehetőségeket tárnak a nyelvtanár elé, a közös internetes tanórától a nyelvtanulók egyéni felkészülésén át a különféle szemléltetőeszközökkel támogatott önálló tanulói kiselőadásokig. Nemzetközi csoportok esetében fokozott szerep jut a témafeldolgozás interkulturális vetületeinek is.

Figyelembe véve, hogy az alaptankönyvek létrehozása hosszú éveket igénylő munka, teljesen természetes, hogy az interneten közzétett, azonnal használható, az egyes STANAG-szintekre szabott frissítések és pótfeladatok mind a nyelvtanárok mind a nyelvtanulók számára vonzóvá tehetnek egyes nyelvkönyveket, míg más, esetleg jobban felépített anyagok háttérbe szorulhatnak az utólag mellékelte kiegészítő gyakorlatok hiánya következtében. Bár ez a kiadók számára tisztán marketingfogás, a nyelvtanulók közösségei érthető módon előnyben részesítik ezeket a tananyagokat más, esetleg színvonalasabb, de az internetes frissítést nélkülöző, tehát gyorsan amortizálódó anyagokkal szemben, vagyis a marketing sikeres.

1.1.1. Checkpoint

---

¹⁹ Erre talán a MacMillan kiadó által fenntartott honlap a legjobb példa: <http://www.onestopenglish.com>. Itt a kiadó tankönyveihez felhasználható kiegészítő anyagok éppúgy találhatóak, mint óravázlatok, tematikák, és „ötletek fáradt nyelvtanárok számára”. Jól használható még a BBC anyaga: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish> és az Oxford kiadó kissé talán marketing-központú oldala: <http://elt.oup.com/?cc=hu&selLanguage=hu> is.

Némiképp kivételt képez a fent leírt kategória alól a Hamburgban 2006-ban kiadott **Checkpoint** című katonai angol nyelvkönyv. Szerzői: Peter Cant-Salkowsky és Wendy Pirie. Előbbi komoly katonai tapasztalatokkal, utóbbi jelentős tananyagszerzői múlttal rendelkezik. A Lexel Press kiadó gondozásában igényes kiállítású, jól forgatható könyv került a tankönyvpiacra.

A könyv alcíme jelzi, hogy célközönsége a nemzetközi katonai és/vagy békefenntartó beosztásba készülők nyelvtanuló, akinek már megbízható nyelvi alapjai vannak – legalább STANAG 2 (középfok, B 2) – és önállóan, vagy tanfolyami keretek között képes kellő időt és energiát fordítani katonai angol nyelvismeretének fejlesztésére.

A nyelvkönyv tizenkét, nem egyenlő terjedelmű fejezetből áll, amelyeket kiegészítő anyagokat tartalmazó mellékletek követnek. Az egyes fejezetek anyaga magában foglalja a fegyveres erők struktúráját, a rendfokozatokat és beosztásokat, a fegyvernemeket, a fegyverek és felszerelések témakörét általános szinten és konkrét példákkal alátámasztva. A tankönyv felhasználói megismerhetik a páncélozott járművek kategóriáit, a harckocsi és a gyalogsági harcjárművek összehasonlítása pedig lehetőséget ad a technikai részletek tanulmányozására is. A tankönyv bemutatja a tüzérség elemeit, összehasonlít különböző tüzérségi fegyvereket, és páncéltörő rakétákat. A légierő témakörön belül nemcsak a merevszárnyú repülőgépekkel, hanem a helikopterekkel is megismerteti a nyelvtanulót, kitérve a légibázis legfontosabb létesítményeire. A haditengerészet terminológiáját oktatta csupán a hajótípusokra, a hadihajók osztályozására, és a tengeralattjárókra tér ki, ennél jóval nagyobb teret szentel a békefenntartó terminológiának. A békefenntartó kiképzés, a műveletek, és a parancsnokság tevékenységének bemutatása mellett a társadalmi szervezetekkel folytatott kommunikáció is a témakörök között szerepel.

Logikus folytatásként tárgyalja a tankönyv a harctámogató erők témakörét, azon belül a műszaki csapatokat, a logisztikát, a katonai orvoslást, és a meteorológiai szolgálatot. Meglehető részletességgel vezeti fel a tereptant, az iratbiztonság és a hivatalos levelezés témakörökkel az adminisztratív terminusokat, végül kitér a katonai szleng és zsargon ismertetésére. A fejezeteket követő Mellékletekben a

fonetikai abc; a mértékegységek átváltása; rendhagyó igék, a feladatok megoldása, és szószedet található, az egyéni nyelvtanulás megkönnyítése céljából.

Amint a tankönyv struktúrája szemléletesen tükrözi, az anyag szinte teljes mértékben mellőzi a nyelvtan önálló, direkt módon történő tanítását. Az egyetlen kivételt a Mellékletben található, a 82 leggyakoribb rendhagyó igét tartalmazó táblázat képezi, amely jó eszköz lehet az esetleges nyelvtani hiányosságok felszámolásához, viszont megfelelő gyakorlatok híján inkább csupán referenciaként szolgálhat a nyelvtanuló számára. Mivel viszont az anyag legalább STANAG 2 szintű nyelvtudást feltételez, nehezen elképzelhető, hogy éppen a táblázatban szereplő, minden alapfokú angol nyelvtani gyakorlókönyvben felsorolt rendhagyó igék okoznának gondot a Checkpointot használó nyelvtanulónak.

Az *Amerikai angol - brit angol* című részben 104, a két nyelvben eltérő módon jelentkező terminus található. A rendező elv az alfabetikus sorrend, illetve az, hogy a tankönyv valamely leckéjében szerepeljen az adott szó, vagy kifejezés. A kimondottan katonai terminusok nem különülnek el a rövidítésektől és betűszavaktól, vagy a mindössze írásmódjukban eltérő terminusoktól. Ennek oka az, hogy a táblázat kizárólag referenciaként funkcionál, a szókincsfejlesztés a tankönyv egyes fejezeteinek a feladata.

Az igékre, jelen esetben a katonai szaknyelvben leggyakrabban használt igékre, a tankönyv első, A fejezetének 9., 10., és 11. részében kerül sor. Önálló lexikai egységként kezeli a könyv a katonai jelentéstartammal is rendelkező igéket és a szókincsfejlesztésben megszokott szövegkiegészítéses, párosításos, illetve többválasztásos gyakorlattípusokkal gyakoroltatja be ezek használatát. Nem különülnek el a standard és rendhagyó igék, kiválasztásuk fő szempontja az igék lexikai jelentése: a 9. részben a katonai pályával kapcsolatos igék találhatóak, a 10.-ben harcászati vonatkozású igék szerepelnek, a 11.-be pedig igekötős igék kerültek.

Minden fejezetben a szókincsfejlesztésen van a hangsúly. Az egyes fejezetek logikusan strukturálva épülnek egymásra és a monotonia leküzdése érdekében változatos feladattípusokkal gyakoroltatják az új terminusokat, rövidítéseket, formulákat.

A tankönyv nem tartalmaz hosszabb összefüggő szövegeket, amelyekkel a nyelvtanuló a szövegértést, esetleg a fordítást gyakorolhatná, mindössze a katonai terminusok definíciói adnak ilyen tevékenységre lehetőséget. A tankönyv tehát nem alkalmas önmagában a STANAG 3 nyelvvizsgára történő felkészülés/felkészítés támogatására, mivel annak szerves része a szövegértés mérése, viszont a fontos katonai lexika elsajátítását lehetővé teszi.

Ellentétben a piacon hozzáférhető, illetve a különböző katonai nyelvképzési intézmények által összeállított és kiadott angol nyelvkönyvekkel a Checkpoint nem tartalmaz audio anyagokat. Nincs tehát lehetőség a hallott szöveg megértésének (listening) gyakorlására, vagy a kiejtés csiszolására ismétléses gyakorlatok (parrotting) útján. Ez nagy hátránya a tankönyvnek, mivel így egyik deklarált célja, a békefenntartó műveletekben történő részvételre való *önálló* felkészülés nem hajtható végre. Az csak jelentős kiegészítő anyagok felhasználásával és kizárólag tanóra keretében, tanári segítséggel valósítható meg.

Rendkívül jól használhatják azonban ezt a tankönyvet mindazok a nyelvtanárok, akik nem, vagy alig rendelkeznek katonai előképzettséggel, és bár főiskolai vagy egyetemi tanulmányaik során az angol nyelvet kiválóan elsajátították, annak katonai verzióját nem, vagy alig ismerik. Mivel számukra az angol nyelv önmagában nem okoz problémát, gyorsan és célzottan sajátíthatják el a katonai terminológiát a változatos gyakorlattípusok segítségével.

Ugyancsak hasznos segédanyagot jelenthet a Checkpoint azon hivatásos tisztek és tiszthelyettesek számára, akik magas szintű angol nyelvtudásuknak köszönhetően szaknyelvi képzést biztosítanak valamely katonai nyelvtanfolyam résztvevőinek. Számukra a szaknyelv megfelelően strukturált feldolgozása, a szókincsfejlesztést szolgáló feladattípusok változatossága teszi a Checkpointot fontos segédeszközzé, amely azonban valamennyi készség területén a fentebb említett okok miatt önmagában alkalmatlan a katonai szaknyelv elsajátítására.

1.1.2. At Ease in English – English for Peacekeeping

Az **At Ease** az Európai Bizottság Leonardo da Vinci programja (*Linguaepeace Project 2003*) keretében összeállított angol katonai nyelvkönyv. A Checkpointtól eltérően nem szerzőpáros, hanem 13 fős nemzetközi kollektíva dolgozott rajta. Szerzői Jack Lonergan és Rob Williams, őket támogatta a nemzetközi csapat munkájuk során. A kiadásban partnerek voltak: Európai Oktatási és Képzési Központ (European Centre for Education and Training – ECET), a londoni Westminster Egyetem, a Projektkonzultációs és Képzési Csoport (Project Consultatie en Training Group) Hollandia, a szlovák KNO Slovensco. Kiadására a Lettera Kiadó vállalkozott a bulgáriai Plovdivban 2003-ban.

A tankönyv anyaga következetesen a harcászati szintű békefenntartó terminológia oktatására helyezi a hangsúlyt, és csak helyyel-közzel fordulnak elő műveleti terminusok a szituációkban, hanganyagokban.

A tankönyv szerzőgárdájának egy másik deklarált célja eljuttatni a nyelvtanulót STANAG 2210 szintről a STANAG 3333. szintre, a tanfolyam végére.²⁰ Ennek megkönnyítése és az elméleti háttér megteremtése érdekében mellékelik a STANAG nyelvvizsgák szintbeosztását, a különböző szintek megnevezését és a nyelvismeret szintjeit meghatározó STANAG 6001-es dokumentumot.

Az *At Ease* gyakorlati nyelvismeretet oktat, a nyelvtani ismeretek megtanítását és begyakoroltatását pedig a nyelvtanárra bizza, ezért a *Checkpoint*hoz hasonlóan ez sem tartalmaz nyelvtani gyakorlatokat. A témák és a forgatókönyvek a valós életből vett helyzetekre épülnek, a békefenntartás különböző szituációit szimulálják. A szerzők sok segítséget kaptak a közép- és kelet-európai katonai nyelvképzési központokban oktató nyelvtanároktól és az európai békefenntartóktól, tehát a tananyag összeállítását gondos igényfelmérés és diskurzuselemzés előzte meg. Ily módon a nyelvtanfolyam végére valóban elérhető a magas szintű angol nyelvű kommunikáció a békefenntartó műveletek különböző helyzeteiben, bár a STANAG 3333 szint – főként az írásbeliség háttérbe szorítása miatt – nem teljesíthető. Ehhez

---

²⁰ Vagyis egy középfokú szóbeli és alapfokú olvasási készséggel rendelkező nyelvtanuló a tanfolyamot felsőfokú angol nyelvtudással fejezi be mind a négy készségben: szóbeli (listening, speaking) és írásbeli (reading; writing).

ugyanis bonyolult nyelvtani szerkezeteket tartalmazó, összetett témákat tárgyaló, nagy terjedelmű szövegek feldolgozására is szükség volna, ilyet azonban a tananyag nem tartalmaz, ezt a készséget nem fejleszti. Egyedüli kivételt a függelék átiratok része képez, amely a hangkazettán található szövegértési feladatok szövegét tartalmazza és így olvasmányként is feldolgozható.

Ugyanakkor a függelékben található STANAG-3333 szintű írásbeli és szövegértési feladatok sem terjedelem, sem összetettség tekintetében nem alkalmasak az írásbeli feladattípusok begyakoroltatására. Ráadásul, mivel a STANAG nyelvvizsgák egynyelvűek, vagyis a fordítási készséget nem mérik, a tolmácsolási és fordítási gyakorlatok jelentősége a vizsgára történő felkészítésben/felkészülésben jelentéktelen, bármennyire gyakoriak is ezek a helyzetek a békefenntartó műveletek során.

Jóllehet a tankönyv tartalmazza a gyakorlatok megoldását is *Self-study Key* címszó alatt, a tananyag nem alkalmas önálló tanulásra, mivel a szóbeli kommunikációs feladatok önképzés formában végrehajthatatlanok. Legfeljebb a hallott szöveg értése gyakorolható önállóan a fentebb említett átiratok használatával. Ezek a szövegek jól illeszkednek az adott lecke témáihoz, azokat kiegészítik, és a különféle – nemcsak brit, hanem más, nem angol anyanyelvű – akcentusok következtében még valószerűbben hangzanak. Az információhiány megteremtése mellett ezek a szövegek hatékony segédeszközt jelentenek a nyelvtanár kezében a valóság-hű atmoszféra megteremtéséhez a békefenntartó misszióra felkészítő tanfolyam alatt.

1.1.3. Breakthrough

A **Breakthrough** a British Council Peacekeeping English Project keretében összeállított angol katonai nyelvkönyv. A *Checkpointtól* eltérően ezen sem szerzőpáros, hanem nyolcfős nemzetközi kollektíva dolgozott, kiadását a brit Védelmi Minisztérium és a Nemzetközösségi Hivatal finanszírozta, és a cseh Honvédelmi Minisztérium jelentette meg 2005-ben. Terjedelme kisebb, mivel csak

10 egységből áll, a célcsoport kezdő szintje pedig lényegesen alacsonyabb: STANAG-0,5-1, vagyis alapfoknál alacsonyabb szint.

A rendkívül jól strukturált és audio CD-vel kiegészített anyag kitűnő nyelvtanfolyami alaptankönyv, amely önképzésre nem alkalmas, autodidakta módon legfeljebb a szöveghallgatás végezhető, amihez rendelkezésre áll a hanganyag szöveges átirata. A nyelvtanár szerepét az első leckétől kezdve hangsúlyozzák a feladatok és a tanuló számos információt tőle kap meg a foglalkozások során.

A tananyag felépítése kommunikáció-centrikus és feladatorientált. A gyakorlatból vett szituációk segítségével pár- és/vagy csoportmunka keretében gyakoroltatja az új szókincset, és igyekszik kiaknázni az információs hézag létrehozásából fakadó lehetőségeket. Sajnos ez olykor kissé sután történik. Mindjárt az 1. lecke 1. feladatában, vagyis a nyelvtanfolyam legelső fázisában, a pármunkára összeállított bemelegítő kérdések között ilyenek találhatók:

- *How big is the base where you serve? (Mekkora a támaszpont, ahol szolgálsz?)*
- *What facilities are there at the base? (Milyen létesítmények találhatók a bázison?)*

A külföldön, ráadásul NATO-tagállamban tartózkodó külföldi hivatásos tisztek esetében a katonai pályafutásuk kezdetétől súlykolt szigorú titokvédelmi utasítások miatt nehezen képzelhető el, hogy erre nemzetközi csoportban pontos válasz születik, főleg nem a nyelvtanfolyam elején. Sokkal valószínűbb, hogy a nyelvtanulók elzárkóznak a kommunikációtól, jobb esetben figyelmük a pontos válasz kikerülésére koncentrálódik, ami ezen a nyelvi szinten nagy eséllyel gátolja meg a hatékony interperszonális kommunikációt. Furcsa, hogy a közép-kelet-európai régió katonai gondolkodását jól ismerő, jórészt kelet-európai szerzőgárda figyelmét ez a lényeges oktatáspszichológiai tényező elkerülte.

A *Checkpoint*hoz hasonlóan a *Breakthrough* is a szókincsfejlesztést helyezi előtérbe, de tág teret nyújt az újonnan megismert és elsajátított lexikai egységek különböző szituációkban történő begyakoroltatásához. Pármunkára alapozott helyzetgyakorlatok, színes fotók, és rövid szövegek könnyítik meg a lehető

legtermészetesebb idegennyelvi kommunikációt a tanterem mesterséges környezetében.

A hallás utáni értés gyakorlása ugyancsak feladatorientált módon történik: a különféle táblázatok kitöltésével, szövegek kiegészítésével a nyelvtanulók egyedül, pármunkában, vagy kisebb csoportokban csak a lényeges információkra koncentrálnak, pármunkában, vagy kisebb csoportokban csak a lényeges információkra koncentrálnak, fejleszthetik szövegértésüket. Jól strukturált gyakorlatok vezetnek be az egyes szövegeket, amelyek meghallgatását követően újabb feladatok következnek. Ily módon egy-egy szöveg többszörösen felhasználható alapanyaggá válik a tanár kezében.

Az írott szöveg értése és feldolgozása a *Soldier* magazinból átvett és adaptált cikkek segítségével történik. A nyelvtanulók a feladatok megoldása során megismerik és gyakorolják a meghatározott szavak, információk kiszűrését, illetve adott szöveg rövid, lényegretörő összefoglalását lehetővé tevő technikákat²¹. A témák természetesen szoros kapcsolatban állnak az adott fejezet témájával, nyelvezetüket viszont a tankönyv célközönségének tudásszintjéhez igazították a szerzők. A szövegek forrásának köszönhetően a cikkek nyelve következetesen brit angol, amely a NATO hivatalos nyelve is, ennél fogva (ugyanakkor) sok esetben brit egységek, brit vonatkozású események állnak a történetek középpontjában, ami némileg egyoldalúvá teszi azokat. Üde kivétel az 5. lecke, ahol az összehasonlítás gyakoroltatásánál a kézfegyverek témakörben nemcsak az SA80, hanem az AK-47, és az M-16 gépkarabélyt is bemutatja a tankönyv. Ez a nemzetközi megközelítés az egyenruhákat tárgyaló 6. leckénél is tapasztalható, de szellemes megoldás a cirill betűs desifrizációs gyakorlat is a 6/II leckében.

A fegyvernemek témakörben is felbukkannak cseh, ukrán stb. illusztrációk a képanyagban, ami a nemzetközi célközönség szempontjából lényeges, főként a szóbeli kommunikációt megkönnyítő, motivációs eszköz.

A haderő struktúráját a nyelvtanulók a kisebb egységektől a nagyobbak felé haladva sajátíthatják el, természetesen itt is alapvetően a brit példát követve. A csoportot oktató nyelvtanár feladata a különböző országokból érkezett tanulók

---

²¹ Az első módszer gyakran *scanning*, a második *skimming* néven szerepel a módszertani szakirodalomban.

számára az összehasonlítás lehetővé tétele, a különbségek értelmezése és a nemzeti sajátosságokból fakadó eltérések lexikai feldolgozása. Itt nemcsak a rendfokozatok, a haderőnemek struktúrája, hanem az eljárások is sok olyan eltérést mutatnak, ami csak jól felkészült, a témákat kiválóan ismerő nyelvtanár segítségével értelmezhető és fogadható be.

Ezért a nyelvtanár felkészülését segítő *Breakthrough* tanári kézikönyvet mellékel, amely nemcsak a felkészüléshez szükséges kiegészítő információkat, jelzéseket, magyarázatokat, a szöveghallgatás leírásait tartalmazza, de megadja az egyes gyakorlatok megoldását, az azokhoz felhasználandó idő mennyiségét, sőt kiegészítő gyakorlatokat is ajánl. Mindezek nagyon lényegesek olyan nyelvtanfolyam esetében, ahol a csoport nyelvi szintje nem kellőképpen homogén.

A *Breakthrough* tananyaga a jövő technikai fejlődését is figyelembe veszi, amikor a nyelvtanárnak tett javaslatok között, mint lehetőség, felbukkan az internetes kutatás. A szerzőcsoport feltételezi, hogy a tanfolyam végére a nyelvtanulók olyan szintre jutnak, amely lehetővé teszi számukra az önálló adatgyűjtést, elemzést, és beszámoló összeállítását meghatározott témákban. Ezzel a nyelvtanulók számára további katonai pályafutásuk számára fontos készségre tehetnek szert, mivel eligazítások, tájékoztatók tartása többnemzeti környezetben egyre gyakoribb feladat, amelyre a felkészülést nem lehet elég korán megkezdeni. Tantermi körülmények között, a nyelvtanulók kötetlenebb légkörében ez még viszonylag stresszmentesen elvégezhető és ehhez a *Breakthrough* jó alapot biztosít.

1.1.4. Campaign 1 – English for the Military

STANAG 1 szint (alapfok, B 1)

Az első kiadás 2004-ben jelent meg, amelyet több utánnnyomás követett kisebb változásokkal. Ezeket részben a NATO időközben bekövetkezett bővítése tette szükségessé. Jelentősebb tartalmi változásokat azonban a szerzők, Yvonne Baker de Altamirano, Simon Mellor-Clark, Nicola King, Hamish McIlwraith, és Randy Walden nem hajtottak végre a tankönyvön.

A *Campaign 1* kötete az alapvető harcászati szintű ismeretekhez kötött angol

szaknyelvet oktatja jól strukturált, változatos módon. Az egyes leckék 7 részre tagolódnak, A-tól (Alpha) G-ig (Golf), és a téma valamely részletére koncentrálnak. Az új lexikai egységeket kis adagokban vezetik be és az adott témakörhöz tartozó lexikán keresztül következetesen ismertetik a brit és az amerikai angol katonai nyelv közötti eltéréseket is.

A leckék témakörei a katonai pályafutás első alapvető állomásaira épülnek: kiképzőtábor, katonai pályafutás, sport és testedzés, és katonai hierarchia. Ezen kívül a katonai bázis főbb létesítményei, a legfontosabb haditechnikai eszközök, az oberammergaui NATO Iskola is szerepel a leckék anyagai között. Az utolsó leckék már a hadgyakorlattal kapcsolatos szókinszre, a békefenntartásra, és az ezzel kapcsolatos témakörökre – a parancsnokság felépítése, a konvoj, és a járőr – koncentrálnak.

Az *Off duty* című részekben minden lecke kitér az általános nyelv oktatására is, rendszerint valamely, a bázison folytatható elfoglaltsággal kapcsolatos tevékenység bemutatásán és az ahhoz tartozó gyakorlatokon keresztül. Ezek mindig összefüggenek az adott lecke katonai témáival, a 10 lecke *Exercise Bright Star* témáját például jól kiegészíti a *Kairói Kirándulás*, mivel a hadgyakorlat hagyományosan egyiptomi területen zajlik, így természetes, hogy a résztvevők szabad idejükben megtekintik a főváros nevezetességeit. Jó alkalmat kínál ez a feladat a nyelvtanulóknak saját városuk/országuk történelmének és nevezetességeinek bemutatására is. Nemzetközi tancsoport esetében ez előadássorozattá is fejleszthető, aminek a nyelvi fejlődésen kívül számos más hozadéka is lehet: bővülnek a nyelvtanulók kulturális ismeretei, fejlődik előadói technikájuk, gyakorolhatják a PowerPoint program kezelését és alkalmazását stb.

1.1.5. Campaign 2 – English for the Military

STANAG 2 szint (középfok, B2)

Az első kiadás 2005-ben jelent meg, amelyet évente követnek az utánnyomások. A 2. könyv szerzőgárdája azonos a Campaign 1 nyelvkönyvével.

A Campaign 2 kötete a harcászati szintű ismeretekhez kötött angol szaknyelv

mellett már műveleti szintű terminológiát is oktat. Az egyes leckék 5 részre tagolódnak, A-tól (Alpha) E-ig (Echo), és az adott téma valamely részletére koncentrálnak. Az új lexikai egységeket kis lépésekben adagolva vezetik be a *World English* részben pedig az 1. könyvben megszokott módon ismertetik a brit és az amerikai angol katonai nyelv között tapasztalható eltéréseket. Itt már nem csupán az egyes lexikai elemek jelentéskörét és helyesírását, hanem a katonai terminológia írásbeli alkalmazásának különbségeit is hangsúlyozzák.

A témakörök túllépnek az első kötetben megismert brit-centrikus szemléleten. Az ejtőernyős ezred című részben a francia idegenlégió egyik alakulata szerepel, a 3. páncélos ezred témáját az amerikai szárazföldi erők adják, de alapvetően a békefenntartásra történő nyelvi felkészítés a szerzők elsődleges célja. Ezt jelzi, hogy a tizenkét lecke témáinak túlnyomó részét a katonai megfigyelő, a nemzetközi parancsnokság, a hadgyakorlatok, a műveleti parancs, és az ENSZ Rendőrség alkotja.

Fontos szerepet kap a Campaign 2-ben a haditechnikai eszközök részletes bemutatása. Nemcsak az SA80 gépkarabélyt, de a modern harckocsit, repülőgépanyahajót, különböző hajóosztályokat, helikoptert is megismerhetik a nyelvtanulók. Mindez természetesen az általános érdeklődést meg nem haladó mértékben történik, vagyis a tananyag nem akar szakmát oktatni, megmarad a szakmai nyelv terminusainak tanításánál.

A tananyag lehetőséget teremt a különféle dokumentumok szerkezetének elsajátítására/elsajátíttatására is. A lőtéri szabályok ismertetése például nemcsak a módbeli segédigék gyakoroltatását és az új szókincs elsajátítását szolgálja, hanem a rendszabályok általános felépítését is oktatja. A helyzetjelentés (Situation Report – Sitrep), vagy a zászlóalj-harcparancs (The battalion operation order) bemutatása szintén szolgál szakmai célokat is: a nyelvtanuló megismerheti ennek a dokumentumfajtának a főbb általános elemeit, amelyekkel minden konkrét esetben találkozhat egy nemzetközi misszióban.

A *Nemzetközi parancsnokság* című témakör jól összefoglalja mindazt, amit egy többnemzeti misszió parancsnokságának és törzsének a felépítéséről és működéséről általánosságban tudni kell. Mind az ábrák, mind a fényképes illusztrációk nagyban megkönnyítik a szükséges lexika elsajátítását, jól használható

eszközt adnak a nyelvtanár kezébe a nyelvóra hatékony megszervezéséhez, és elősegítik a kommunikáció-központú nyelvoktatást.

Fontos szerepet kap a Campaign 2. nyelvkönyvben a problémamegoldás gyakoroltatása, a készség fejlesztése. Különböző szituációs játékokban szembesülnek a nyelvtanulók az ellentmondásos helyzetekben tapasztalható problémákkal és tehetnek erőfeszítéseket a helyzet rendezésére. Jól támogatja a feladatmegoldást a mellékelt hanganyag is, amelynek átirata az 1. könyvhöz hasonlóan megtalálható a tankönyv függelékében.

A függelékben található a *Files*, azaz az egyes leckékhez tartozó kiegészítő feladatok. Ezek a pár- illetve csoportmunka támogatását, az információs hézag megteremtését szolgálják és a gyakorláson túl lehetőséget teremtenek a nyelvtanár számára a csoport idegennyelvű kommunikációs készségének gyors felmérésére, valamint a szóbeli fordulatok elsajátításának ellenőrzésére.

A *Checkpoint*hoz hasonlóan a *Campaign 2* sem foglalkozik direkt módon a nyelvtan tanításával. Jóllehet minden egyes lecke tartalmaz nyelvtani gyakorlatokat, a gyakorlatok meglehetősen egyszerűek és lexikai egységként kezelik az adott nyelvtani jelenséget, meghagyva a nyelvtanárnak a jelenség magyarázatát, valamint a gyakorlat kibővítését. A tankönyv nem közöl szabályokat, nem ad elméleti háttérrel sem a nyelvtani jelenségek tárgyalásakor, ezt a feladatot is a nyelvtanára bízta. Saját tapasztalataim alapján például a nyelvtanulóknak sokszor gondot okozó *during*, *while*, *for* előljárók alkalmazásának megtanítására a tankönyvben és a munkafüzetben található egy-egy azonos típusú, 5 illetve 6 szó behelyettesítésére épülő feladat akkor sem elég, ha a jelenség a tankönyv szövegében is előfordul.²²

Érdekes és az angol kiadású nyelvkönyveknél szokatlan eleme a Campaign sorozat munkafüzeteinek a *Glossary* című rész, ahol az angol nyelv oktatásában az utóbbi időben háttérbe szorult fordítás a tanuló feladata. A lexikai egység angol definíciója segítséget nyújt a fordításhoz (és persze szövegértési gyakorlatot képez), amellyel a nyelvtanuló jobban, gyorsabban, és könnyebben elsajátíthatja az adott témakörhöz tartozó terminusokat és azok alkalmazását.

---

²² Campaign 2 Students Book, 45. old. Workbook 29. old.

A tankönyvhöz hasonlóan a munkafüzet is rendelkezik CD melléklettel a szöveghallgatás gyakorlásához, amely egyéni tanulás esetén is kiváló segédeszköz. Természetesen a CD-n található szövegek átirata megtalálható a függelékben a munkafüzet végén, így a nyelvtanuló nemcsak ellenőrizheti magát, de önállóan gyakorolhatja a helyes angol kiejtést is.

1.1.6. Campaign 3 – English for the Military

STANAG 3 szint (felsőfok, C1)

A nyelvkönyvsorozat utolsó tagja, melynek első kiadása 2006-ban jelent meg, már főként műveleti témákra koncentrál, bár főleg az első leckékben akadnak harcászati jellegű témák is (Exercise Cold Winter²³, vagy Operation Rapid Aid²⁴). Mivel ezek a részfeladatok a lecke műveleti jellegű tematikájába illeszkednek, a konkrét csoport összetételének függvényében a nyelvtanár kompetenciája eldönteni, milyen hangsúlyt helyez az adott harcászati jellegű kérdéskör feldolgozására, illetve milyen szempontból dolgoztatja fel a nyelvtanulókkal az adott szituációt. Lehetősége van ugyanis a magasabb parancsnok optikáján keresztül láttatva a helyzetet műveleti kontextusba helyezni a tankönyben leírt eseményeket, rávilágítva ezzel a nagyobb összefüggésekre.

A témakörök, az előző kötetekhez hasonlóan, a béketámogató műveletekre, illetve a többnemzeti műveletekre történő nyelvi felkészítést segítik elő. Ezt jelzi az Assignment abroad (Külföldi beosztás), a Humanitarian assistance (Humanitárius segítségnyújtás), a Working group (Munkacsoport), a Multinational coalition (Többnemzeti koalíció), és a Desert storm (Sivatagi vihar). A Media operations (Média műveletek) című lecke a civil-katonai kapcsolatok egy speciális területét, a sajtóval való kapcsolattartást és annak legfontosabb jellemzőit mutatja be, konkrét példákkal és tanácsokkal a sajtókonferencia megtartására.

A *Campaign 3* nemcsak nyelvi szempontból állítja a nyelvtanulókat magasabb és bonyolultabb követelmények elé, hanem bizonyos kulturális és

---

²³ Campaign 3, Students Book 22-23. old.

²⁴ Uo. 42-43. old.

történelmi ismereteket is elvár tőlük.²⁵ Nagy szerep hárul itt is a nyelvtanárra, ha nem európai összetételű nemzetközi csoportnál használja a tankönyvet, mivel ki kell egészítenie az olykor hiányos történelmi ismereteket, ami alapvetően nem nyelvtanári feladat.

Fokozott figyelmet fordít a Campaign 3 a terminológiai árnyalatok tanítására. Erre jó példa a 6. leckében pl. a szöveghallgatás, amely az *Emergency landing* (Vészleszállás) helyzetről szól,²⁶ míg az írott szöveg értését gyakoroltató feladat a *Crash landing*-ről (Kényszerleszállás) szól²⁷.

1.1.7. Command and Control

A John Taylor és Jeff Zeter által írt katonai angol nyelvkönyvet az Express Publishing House²⁸ adta ki 2010-ben. A vékony, füzetszerű nyelvkönyv három fő részre, három „könyv”-re, tagolódik. Minden könyv 15 leckét tartalmaz és mindegyik lecke egy, vagy legfeljebb két oldalból áll.

A tankönyv a szárazföldi erőknél használt katonai szókincs elsajátíttatását szolgálja, ennek megfelelően semmilyen nyelvtani gyakorlatot, magyarázatot, feladatot nem tartalmaz. Más kiadványokhoz hasonlóan ez a tankönyv is lexikai egységként kezeli az egyes nyelvtani jelenségeket, vagy az általánosan hozzáférhető nyelvtani gyakorlókönyvekre, illetve a nyelvtanár segítségére támaszkodik ezen a téren.

A Command and Control a szóbeli készségekre koncentrál, a mellékletben csatolt szöveghallgatáshoz az egyes lecekben gondosan szerkesztett gyakorlatok találhatóak, de a tankönyvben nincs átirat, tehát az önellenőrzés lehetőségének hiánya miatt az önálló tanulásra nem alkalmas.

Mindegyik lecke tartalmaz egy-egy rövid szöveget, leggyakrabban haditechnikai eszközök szakszerű, de egyszerűsített nyelvezetű leírását, amelyek a téma felvezetésén és az új lexikai egységek megismertetésén kívül a kiejtés

---

²⁵ Uo. 44-47. old.

²⁶ Uo. 60-61. old.

²⁷ Uo. 62-63. old.

²⁸ www.expresspublishing.co.uk (2011.09.15.)

gyakoroltatását is szolgálhatják. A szöveg megértését gapfill gyakorlatok ellenőrzik és az új lexikai elemek helyesírásának elsajátítása is ezeken keresztül történik.

Az egyes leckék jól strukturált rendszerben követik egymást és a kisebb elemtől haladnak a nagyobb felé: az első könyvben először az egyes katona fegyverzetének részeit veszik sorra, eljutva a pisztolytól a harckocsiig, majd a tevékenységhez kapcsolódó témák és azokon keresztül a szükséges szókészlet következik. A sort a katonai szervezetek felépítése és térképolvasási gyakorlat zárja.

A második könyv ismét a fegyverzet témakörrel indul, de már bonyolultabb rendszereket mutat be, és *A jövő fegyverei* című leckében említést tesz a fejlesztés irányairól is. Ezt a részt a fegyverek mozgására rendszeresített platformok bemutatása követi, végül a különféle – szigorúan defenzív jellegű – műveletek vázolója zárja a második könyvet.

A harmadik – ugyancsak 15 leckéből álló – könyv mindössze két fejezetre tagolódik. Az elsőben a legfontosabb fegyvernemek ismertetése mellett található a Médiakapcsolatokkal foglalkozó lecke is, ami pontosan jelzi, a kérdés fontosságát, a másodikban pedig a különböző műveletek – Városi műveletek, Felderítés, Harcérintkezés felvétele, Támadás – lexikájával ismerkedhetnek meg a nyelvtanulók. A második fejezet érdekes elemei a Tömegrendezvények, illetve a Figyelőhely témaköre, amelyek más katonai szaknyelvkönyvekben nem találhatók meg.

Mindegyik fejezetet függelék zár, amelyben az adott fejezet leckéiben bevezetett új, vagy annak ítélt, lexikát tartalmazó glosszárrium kap helyet. Az egy nyelvű tankönyvek bevett gyakorlata szerint ezek a szószedetek angol nyelvű definíciókkal határozzák meg az új lexikai elemek jelentését és jelölik azok előfordulási helyét is a könnyebb azonosíthatóság érdekében.

A Command and Control nem kezdő nyelvtanulók számára készült tankönyv, ideális viszont a STANAG-1/1,5 szinten levő nyelvtanulók számára. Mivel kizárólag a katonai terminológia oktatására szolgál, a STANAG-1 szint alatt levő nyelvtudás birtokában nagyon nehéz és körülményes volna a nyelvtanuló dolga mégoly kiváló tanár segítségével is.

A tankönyvet a brit könyvkiadó vállalat két változatban jelentette meg, az egyik változat amerikai, a másik pedig brit angolt használ, tanít, és gyakoroltat. Az

általam vizsgált példány az amerika verzió volt, ami nemcsak a szavak helyesírásán figyelhető meg, hanem a rendfokozati jelzések illusztrációin és a haderő szervezeti felépítésének bemutatásán is, amelyeket az amerikai haderőből vett át a szerzőpáros.

A tankönyv, eltérően a többi, a közelmúltban megjelent katonai angol nyelvkönyvtől nemcsak a béketámogató műveletek lexikáját tartalmazza, hanem az alapvető harcászati helyzetek – kutatás-mentés, felderítés, járőr, stb – leírásához szükséges terminológiát is. Leckéi tehát tartalmazzák mindazon témaköröket, amelyek szókincsére a nyelvtanulónak katonai szolgálata során – akár angol nyelvterületen, akár külföldi NATO vagy ENSZ misszióban – szüksége lehet legfeljebb szakaszparancsnoki beosztásig. Magasabb szinten folytatott tevékenységhez már olyan szakterminológia volna szükséges, amelynek elsajátítása csak speciális nyelvtanfolyamokon, vagy szakmai továbbképzés keretében képzelhető el.

1.1.8. Air Force

Ugyancsak az Express Publishing House adta ki 2010-ben a Gregoey L. Gross és Jeff Zeter által összeállított *Air Force* című katonai szaknyelvkönyvet. Előbbi az amerikai légierő nyugalmazott ezredese, utóbbi a fentebb bemutatott *Command and Control* tankönyvből már ismert gyakorlott tananyagkészítő. Kettejük munkájának köszönhetően újabb korszerű szaknyelvkönyv született. A fentiekhez hasonló terjedelmű és struktúrájú anyag a címéhez híven a légierő szaklexikáját oktatja magas fokon. A *Command and Control*hoz hasonlóan az *Air Force* is három könyvből áll, amelyeket ugyancsak fejezetekre osztottak a szerzők. Az egyes fejezetek szigorú következetességgel épülnek egymásra és a repülőgép részeitől a támadási fázisokig oktatják a légierőnél használt szaknyelv legfontosabb lexikáját.

Az első könyv a repülőgép és a helikopter részeit ismerteti, majd a navigáció és alapszintű rádiókommunikáció után következik a légibázis struktúrája. Ugyancsak ebben a fejezetben található egyebek között a kiképzés, az egyenruhák, a légiirányítás, és a helikopteres mentés témaköre.

A második könyv első fejezete a különféle repülőgépek bemutatását tartalmazza. Ennek megfelelően, itt tárgyalja a sugárhajtású vadászgép, a bombázógép, a szállítógépek, a csatagépek, a felderítő repülőgépek, sőt a pilótánélküli repülőeszközök, és a cirkáló rakéták témaköreit is. A folytatásban a különböző légihadműveletekkel kapcsolatos terminusok következnek, az ellenséges légvédelem lefogásától a humanitárius műveleteken át a közvetlen légi támogatásig.

A harmadik könyvben a hangsúly a légihadműveletekre került. A szárazföldi, vízi, és légi célok leküzdését és az ehhez szükséges fegyverrendszerek terminológiáját a támadás műveleti szintű tényezőinek bemutatása követi. A súlypontok, a meglepetésszerű támadás, a stratégiai támadás és az ezekkel összefüggő pszichológiai hatások terminusainak bevezetése után az egyesített támadó légi csoportosítás és a támadás fázisai következnek. Nem mindig tűnik logikusnak a könyveken belül a témakörök sorrendje, ám az új lexikai egységek bevezetése, és a gyakorlatok következetes alkalmazása jól felépített, eredményesen használható tankönyvet eredményezett.

A tankönyv méltó folytatása a 90-es években megjelent *The Language of the Air Force in English* című tankönyvnek.²⁹ Amint az a leckék és fejezetek címeiből is látható, a tananyag tartalmazza a legújabb technikai eszközökkel kapcsolatos lexikát, az új repülőgéptípusok jellemzőit, a modern légiharcászat alapelemeit, sőt még a légierő alkalmazásával járó lélektani hatásokra is kitér.

A tankönyv újszerű elemei a II. Könyv 2. fejezetében található Terrorelhárítás, és a Kábítószer-elleni műveletek című leckék. A légierő alkalmazása humanitárius műveletekben a berlini légihíd óta nem számít újdonságnak, terrorelhárítás céljából, és kábítószer-elleni műveletekben azonban csak a '90-es évek és főként a 2001. szeptember 11-i terrorista támadások óta jelent meg a katonai repülés. Ezt a fejlődési irányt képezi le a nyelvkönyv tananyaga, természetesen és sajnálatosan nagy késéssel.

---

²⁹ Az amerikai Regents Publication kiadó által az *English for Careers* sorozat részeként 1976-ban publikált szaknyelvi tankönyv a kor legmagasabb színvonalát képviseli és a mai napig alkalmas a légierő hivatásos állományú tisztjeinek és tiszthelyetteseinek szaknyelvi képzésére. Mivel azonban mára a technikai fejlődés számos ponton meghaladta a tananyagot, szakterminológiai képzés kizárólag erre a nyelvkönyvre már nem alapozható.

1.1.9. Command English

A *Command English* az előzőekben elemzett általános katonai angol nyelvkönyvek közös őséneke is tekinthető. Témakörei a szárazföldi erők legkisebb egységének, a gyalogosrajnak tevékenységi köréhez kapcsolódó terminológiát tartalmazzák.

A *Command English* 1988-ban jelent meg a Longman kiadó gondozásában és a sikeres első kiadást több utánpótlás követte. Az 1970-es 80-as évek katonai szemléletét tükröző, hagyományos felépítésű tankönyv a hidegháborús évek jellegzetes helyzeteire felépített harcászati szituációkat mutat be egy-egy leckében, ábrákkal jól illusztrált olvasmányok segítségével.

Amint az ajánlásban is olvasható, a tankönyv olyan katonák számára készült, akik már rendelkeznek valamilyen – alap-, vagy gyenge középfokú – szintű angol nyelvismerettel, de a katonai szaknyelvet még nem sajátították el. A hangsúly ennek megfelelően a szükséges szókincs elsajátíttatására került, aminek jó segédeszköze a tankönyv végén található szószeret is. Ez a rövidítésekkel együtt 718 szót és kifejezést tartalmaz és jelzi azt a leckét is, amelyben az adott lexikai egység először fordul elő.

Mivel a nyelvi felkészítés a harcászati szintre koncentrál, a hagyományos harc helyzeteket veszi alapul a szituációk kidolgozása során: felderítés; gyalogsági raj, szakasz, védelemben illetve támadásban; az egyes katonák tevékenysége; a körlet berendezése; az egyéni felszerelés és a kézfegyver részei stb. Természetesen mindehhez a brit fegyveres erők szolgálatják a mintát, lehetőséget adva a nyelvtanulónak a saját hazája fegyveres erőinek helyzetével, felszerelésével, struktúrájával stb való összehasonlításra.

Mindezek nagy előnyt jelentenek a tankönyv használatában tanár és tanuló számára egyaránt. A szókincs nem avult el, hiszen a harcászat elemei, a technikai terminusok ezen a szinten nem vagy csak lassan változnak. A használati útmutatóban jelzett 60-80 tanóra alatt a 20 valóban jól feldolgozható, de csak nyelvtanári segítséggel. Önálló nyelvtanulásra a *Command English* alkalmatlan, részben a

hanganyag hiánya, részben az új lexikai egységek fonetikai jelölésének hiánya, részben pedig a háttér-információk szükségessége miatt. Ezek a hiányosságok még az internet tényerésével sem pótolhatók autodidakta módon.

Mindegyik lecke öt azonos funkciójú részből épül fel:

- A. Olvasmány: rövid összefüggő szöveg az adott téma felvezetése, az új szókincs kontextusban történő megismertetése céljából.
- B. Szövegértést ellenőrző kérdések: a szöveg összefüggéseinek és az új lexikai elemeknek értelmezésére.
- C. Nyelvtani gyakorlatok: az új, vagy a tankönyvben még nem tárgyalt nyelvtani jelenségek bedrillezése céljából.
- D. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: az új lexikai elemek minél rugalmasabb alkalmazásának elősegítése céljából.
- E. Beszélgetés: a lecke anyagának átisméltése kötetlen beszélgetés formájában, az újonnan elsajátított nyelvtan és a lexikai elemek együttes alkalmazásának gyakoroltatása érdekében.

Az egyes leckék felépítése tehát a klasszikus struktúrát követi: a kontrollált feladatoktól halad a kevésbé kontrollált gyakorlatok, majd pedig a kötetlen eszmecsere felé. Utóbbi természetesen csak látszólag kötetlen, mivel a témát a tananyag alapján itt is a nyelvtanár határozza meg, ám szerepe ezt követően „mindössze” a párbeszédnek illetve csoportmunkák figyelemmel kísérésére, a gyakori típushibák kiszűrésére és ezek korrekciójának a visszacsatolás folyamatába való beillesztésére korlátozódik.

A Command English kiegészítő anyagok nélkül ma már nem alkalmas még a harcászati szinten alkalmazásra kerülő katonák angol nyelvi felkészítésére sem. A műszaki fejlődés tempója egyre gyorsul és bár a tankönyv szakszókincsé nem avult el, megjelentek olyan új eszközök, amelyek a 80-as években még csak a

tervezőasztalokon szerepeltek.³⁰ Ezen terminusok ismerete nélkül ma nem képzelhető el hatékony nyelvi felkészítés sem hazai, sem nemzetközi katonai feladatra.

Sajnos a tankönyvnek nincs hangkazetta melléklete, így a gépi szövegértés gyakorlására/gyakoroltatására nincs lehetőség. Amíg a Command English egyeduralkodó volt a katonai nyelvkönyv piacon, a ZMNE Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központjában komoly erőfeszítések történtek ezen hiányosságának kiküszöbölésére. A Központban alkalmazott angol anyanyelvű lektorok segítségével és aktív közreműködésével viszonylag jól használható hanganyagok készültek. Ezek egyrészt segítséget nyújtottak a tananyag sokoldalú felhasználásához és a STANAG nyelvvizsgákra való felkészüléshez/felkészítéshez, másrészt tapasztalatként szolgáltak a későbbi tananyagfejlesztésekhez.³¹

Ugyancsak hiányzik a más nyelvkönyveknél a későbbiekben általánosan elterjedté vált munkafüzet. A Command English önmagában nem tartalmaz elegendő gyakorlatot a terminusok készségi szintű, elsajátításához, így munkafüzet híján a nyelvtanárra hárul a kiegészítő anyagok összeállítása, és a frissítés végrehajtása. A munkafüzet pótlása ugyan nem tipikus nyelvtanári feladat még akkor sem, ha ma már az interneten sok, hasznos és jól felhasználható anyagokat kínáló weboldal elérhető, az a kétségtelen előnye megvan, hogy a nyelvtanár mindig az adott csoportra tudja igazítani a kiegészítő feladatokat, ezzel precízen megoldhatók az aktuális nyelvtanulói problémák. Az új, sok tekintetben modernebb és sokoldalúbb, hanganyaggal, esetleg videoanyaggal és internetkapcsolattal is kiegészített tankönyveket (pl. a Campaign sorozatot) használó nyelvtanárok sem mondanak, mert nem mondhatnak le a hallgatók szaknyelvi fejlődését fokozó és segítő kiegészítő anyagok, szemléltető eszközök, képek, térképek, szakcikk alkalmazásáról. Ezek a

---

³⁰ Ilyenek az éjjellátó készülék (night vision goggles – NVG), a Humvee, a pilótánélküli repülőeszköz (unmanned aerial vehicle – UAV), a házi készítésű bomba (roadside bomb, vagy improvised explosive device – IED) stb.

³¹ 1999-2006 között a ZMNE magyar és külföldi célcsoportok angol, francia illetve német katonai szaknyelvi képzése céljából létrehozott Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központja tartotta évente négy alkalommal a Légihadműveleti Angol Nyelvtanfolyamot (Air Operational English Course). Ennek a NATO szaknyelvi tanfolyamnak a szintfelmérő tesztjét szintén a Központ munkatársai állították össze és rögzítették hangfelvételen. Hasonló eljárással készültek hanganyagok több más, brit eredetű szaknyelvi anyaghoz.

kiegészítő elemek teszik egyedivé és élővé a nyelvoktatás folyamatát, pozitív élménnyé a nyelvórát.

Az alábbi táblázat összefoglalja a fent vizsgált nyelvkönyvek főbb témaköreit, megkönnyítendő felhasználhatóságuk összehasonlítását. A tananyagok, jellegüknél fogva nem egyenlő mértékben és részletességgel tárgyalják a jelzett témaköröket, azok megléte, vagy hiánya ugyanakkor jól jelzi a tankönyv alkalmazhatóságát és profilját.

Nyelvkönyv	Checkpoint	At Ease	Break-through	Campaign 1	Campaign 2	Campaign 3	Command and Control	Air Force	Command English
Témakör									
Rendfokozatok és beosztások	+	O	+	+	+	+	+	+	O
A fegyveres erők struktúrája	+	O	+	O	+	+	+	O	O
Egységek	+	O	+	O	+	+	+	+	+
Kiképzés, pályafutás	+	O	+	+	+	+	+	+	+
A laktanya létesítményei	+	O	+	+	O	O	+	+	+
Fegyvernemek	+	O	+	O	+	O	+	+	O
Fónia	+	O	O	O	+	O	+	+	O
Fegyverek és felszerelések	+	O	+	+	+	O	+	+	+
A harckocsi	+	O	O	O	+	O	+	O	+
A tüzérség	+	O	O	O	O	O	+	O	O
Repülő eszközök terminológiája	+	O	O	O	O	O	+	+	O
A haditengerészet terminológiája	+	O	O	O	O	O	O	O	O
Békefenntartó terminológia	+	+	O	+	+	+	+	+	O
Logisztika	+	+	O	+	O	+	O	+	O
Térképek, tereptan	+	O	O	O	+	+	+	O	+
NATO tagállamok	+	O	O	+	+	+	O	O	O
Humanitárius tevékenység	O	+	O	+	O		+	+	O
Nemzetközi szervezetek	+	+	+	O	+	+	O	O	O
Rendészeti tevékenység	+	+	+	O	+	+	+	+	O
Média műveletek	O	+	O	O	O	+	+	O	O

1. Táblázat: A rendelkezésre álló katonai angol szaknyelvkönyvek főbb témakörei (Jelmagyarázat: + : az anyag tartalmazza; O : az anyag nem tartalmazza az adott témakört)

Következtetés

A fent ismertetett katonai angol nyelvkönyvek egy részét katonai oktatási intézmények, védelmi minisztériumok, nemzetközi szervezetek adták ki, de vannak, amelyek üzleti alapon szerveződő nyelvkönyvkiadók termékei. A nyelvkönyvek közös tulajdonsága, hogy nemzetközi célcsoportnak készültek, olyan átlagos nyelvtanuló számára, amilyen a valóságban nem létezik.

Ennek megfelelően nem fordítanak, mert nem fordíthatnak, figyelmet a különböző (anya)nyelvi interferenciákra, az eltérő kulturális háttér okozta különbségekre, és az eltérő nyelvtanulói korcsoportok sajátosságaira. Szintén nem veszik figyelembe a célközönség differenciált alapképzéséből fakadó szintkülönbségeket.

Sajnálatos és mindegyik vizsgált nyelvkönyvre jellemző tulajdonság a NATO másik hivatalos nyelvének teljes mellőzése. Pedig legalább a tankönyv függelékében megadott szöveget formájában érdemes volna mellékelni a francia ekvivalenseket is, ezzel még „nemzetközibb” lehetne az anyag, valamint fontos segítséget kapnának a Mediterrán Dialógus és az Isztambuli Stratégiai Kezdeményezés keretében angol nyelvi tanulmányokat folytató hallgatók.

Egy másik megoldás lehetne a hatékonyabb szókincsfejlesztés érdekében a kiegészítő kétnyelvű glosszárium mellékletként történő forgalmazása az adott országban. Ez üzletpolitikai szempontból is előnyös lenne, ha volna igazi verseny a katonai angol nyelvet oktató nyelvkönyvek között. Sajnos eddig ezt nem tapasztaltam. A katonai nyelvkönyvek piacán lassan egyeduralmódóvá váló *Campaign* sorozat ugyan tartalmaz fordításra épülő feladatokat a munkafüzet fentebb említett *Glossary* fejezetében, ám ez feltétlenül kiegészítésre szorulna a tankönyvben előforduló új lexikai elemek – nemcsak szavak, hanem szakkifejezések, és rövidítések – felsorolását tartalmazó szöszedettel.

Az összes nyelvkönyv a szókincsfejlesztésre helyezi a hangsúlyt, de azon belül a kommunikációs készség fejlesztését nem tekintik egyformán fontosnak. A *Command English* és a *Checkpoint* inkább a hagyományos stílust képviseli és az egyéni felkészülésre helyezi a hangsúlyt, míg a *Campaign* sorozat, vagy az *At Ease*

az egyéni felkészülésnél lényegesebbnek tekinti az idegennyelvi kommunikációs készség fejlesztését. Ezt elősegítendő, számos pár- és csoportmunka keretében végezhető gyakorlatot tartalmaznak, amelyek értelemszerűen csak tanóra keretében végezhetők el. A nyelvtanár feladata az egyéni felkészülés és a kommunikációs készségek közötti összhang megteremtése, természetesen a konkrét tancsoport összetétele, létszáma, nyelvi előképzettsége, és sok más paramétere alapján.

Szaktudományi szempontból az idegennyelvi kommunikációs készségek fejlesztésére a nemzetközi összetételű tancsoportok a legalkalmasabbak, mivel ilyen közegben az angol az egyetlen és kizárólagos kommunikációs eszköz a tanuló csoporton belül és a nyelvtanulók a hatékony kommunikáció érdekében rákényszerülnek annak folyamatos használatára. Ezt a megállapítást az egykori Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ sikeres tevékenysége és a pozitív hallgatói visszajelzések jól igazolták.

A terminológiai kérdések kezeléséhez szükséges fordítási készséget viszont egyik katonai angol nyelvkönyv sem tanítja. Ezt a képességet csak megalapozzák és elősegítik, hogy a nyelvtanuló további lépéseket tegyen saját szaknyelvi fejlődése érdekében. Jelenleg a Magyar Honvédség keretein belül nem indulnak tolmáctisztképző tanfolyamok, sőt még a meglévő tolmács és szakfordító képességek is erősen csökkentek a strukturális változtatások következtében. A katonai terminológiával, annak karbantartásával és frissítésével ugyanakkor csak interdiszciplináris keretek között lehet és érdemes foglalkozni, ez a munka csak a szaknyelv kérdéseiben járatos, a terminológia szabályszerűségeit és rendszerét jól ismerő nyelvészek és a Magyar Honvédség szaknyelvi ismeretekkel és magasszintű szaktudással rendelkező szakembereinek együttműködésével végezhető.

2. fejezet

Katonai szótárak összehasonlító vizsgálata

Ebben a fejezetben a lexikográfia határterületének számító katonai szótárakat, illetve a katonai terminológiát is tartalmazó műszaki szótárakat vizsgálom. Nem vontam vizsgálat alá az általános angol szótárakat, illetve a különböző gyakorlatok alkalmából összeállított glosszárriumokat.

A katonai terminológia területén történő alapvető eligazodást a különböző szótárak, glosszárriumok, szószedetek, szógyűjtemények (a továbbiakban szótárak) segítik. A dolog természeténél fogva ezek rendszerint a NATO Szabványosítási Hivatalának (NATO Standardisation Agency – NSA), valamely állam honvédelmi minisztériumának, nemzetvédelmi egyetemének, védelmi akadémiájának, vagy vezérkarának gondozásában jelennek meg, céljuk nem kimondottan a nyelvtanulás támogatása, inkább a nyelvismerettel már rendelkező, azt naponta munkájukban alkalmazó hivatásos tisztek és polgári alkalmazottak tevékenységének megkönnyítése. A másik fontos rendeltetése ezen anyagoknak a nyelvi, terminológiai szabványosítás támogatása minden NATO tagállam fegyveres erőinél.

Jelen értekezés szempontjából érdemes megvizsgálni az egynyelvű, valamint a két- és többnyelvű szótárak felépítését, használhatóságát, megállapítani előnyeiket és hátrányaikat, terminológiai pontosságukat.

A szótárak készítésénél két szakterület találkozik, a lexikológia és a lexikográfia. A lexikológia a szavak jelentését elméleti megközelítésben vizsgálja, míg a lexikográfia a szótárkészítés gyakorlati oldalával foglalkozik.

Magyarországon a nagy nyelvtörténeti, táj- és etimológiai szótárak a XIX. század végén és a XX. század elején készültek el. Ebben a korszakban nyílt lehetőség a nemzet szellemi örökségének számbavételére, a lexikális adatok összegyűjtéséből származó adatok közzétételére. Mindezt az 1868-as kiegyezés, később pedig a millenniumi ünnepségsorozat tette elfogadhatóvá a bécsi udvar számára, amely már nem egy újabb magyar rebellió csíráját látta a nemzeti nyelv művelésében és fejlesztésében.

Az egyik legelső ilyen kiadvány Mátyus Uzor 1868-ban megjelent német – magyar katonai szótára volt, amely a maga nemében a kor rendkívül színvonalas műve volt. Munkája során a szerző, aki maga is katonatiszt volt, szembetalálta magát a terminusalkotás problémakörével, a megoldás módját pedig a szótár előszavában foglalja össze és gondolatai a mai napig érvényesek.³²

A szótárak rendszertanának megfelelően ez is – mint minden katonai szótár – a speciális szótárak közé tartozik. Ebben a kategóriában megkülönböztetünk egynyelvű értelmező szótárakat és két- vagy többnyelvű szakszótárakat. Mindkét csoportban lehetnek történeti (diakrón) vagy leíró (szinkron) szótárak. Jelen értekezés szempontjából az utóbbi kiadványok a fontosak, mivel ezek a terminológiai szótárak tartalmazzák azokat a lexikai egységeket, amelyeknek definíciói illetve célnyelvi ekvivalensei segítenek a felhasználónak eligazodni a katonai terminológia egyre bonyolultabb világában.

Az angol szótárkészítés mintapéldányának tekintett Oxford English Dictionary, vagy az először 1987-ben kiadott Collins COBUILD szótár készítését komoly szógyűjtés és címszóválogatás előzte meg. Utóbbi, a „COBUILD„ (**C**ollins **B**irmingham **U**niversity **I**nternational **L**anguage **D**atabase) már számítógépes háttérrel rendelkezik. Ezen adatbázis segítségével történt a szógyakoriság vizsgálata és a szógyűjtés is. Ez szorosan összefügg a célcsoport meghatározásával, ami megszabja a szótár orientációját.

Természetes, hogy egy katonai szótárban a katonai, műszaki, katonapolitikai terminusok túlnyomó többségben vannak a köznyelvi szavakkal szemben, illetve ez utóbbi csoport is a katonai vonatkozású jelentést fogja tükrözni az adott címszóban.³³ A katonai szótárak szókincsében megfigyelhető egyik tendencia értelmében az összeállítás az enciklopédikus jellegű lexikai egységeket is hajlamos önálló terminusként kezelni és beemelni a szótár szókészletébe, ezzel egyfajta periférikus

---

³² „A szók alkotásánál részemről, nem annyira az egyes műszók lefordítására törekedtem, mi különben is nem mindig lehetséges, mint inkább arra, hogy azok fogalmából sarjadtassam ki a megfelelő eredeti magyar műszót. Sok helyütt az eddig használatban volt magyar szót ujjal helyettesítettem, vagy azt, ha a szó magában véve jó volt, és csak helytelenül volt alkalmazva, másra alkalmaztam ...”
Mátyus Uzor: Hadi műszótár, Budapest 1868. VII. old.

³³ A törzsfőnök angol ekvivalense tehát chief of staff, nem pedig chieftain.

szókincset alkotva. Ezek a szavak vagy önálló címszavakként jelennek meg a szótárban, vagy pedig a definíciókban esetleg a példamondatokban bukkannak fel. Ennek a gyakorlatnak a helyességét lehet vitatni, mivel átlépi a szótár és a lexikon között húzódó határvonalat, de a célközönség számára ez kétségtelenül hasznos és fontos kapaszkodót jelent a szaklexikában történő eligazodáshoz.

A katonai szótárak alfabetikus rendszerbe sorolják a címszavakat, ami ugyancsak a könnyebb eligazodást és a gyorsabb keresést biztosítja a bokrosítással szemben. Utóbbi rendszer esetében a *navigator*, vagy *a to navigate* szó valószínűleg a *navigation* szócsoporthoz tartozik – de ugyancsak ábécé rendbe szedve és önálló szócikkben – volna található. Alkalmazzák viszont a bokrosítást az összetett szavak esetében, ahol az első elem szerepel a szócikkfejlécben, a második pedig alfabetikus sorrendben a szócikkben található az ekvivalenssel együtt.

A szótár célcsoportja meghatározza az egyes szócikkek felépítését. A morfológiai és fonológiai jelzések rendkívül fontosak egy nyelvtanuló számára, hiszen pl. a *record* szó éppúgy jelölhet igét, mint főnevet, ám a két szófaj kiejtése némiképp eltérő.³⁴ Legalább ilyen jelentőségű a rövidítések kiejtésének fonetikai jelölése a nem anyanyelvi szótárhasználó számára, bár tapasztalataim szerint sokszor még az anyanyelvi is hasznát veszi ezeknek az információknak. A szintaktikai jelölések, azaz a kapcsoló elemek feltüntetése ugyancsak fontosak, elsősorban a vonatok jelentésváltó jellege miatt. Rendkívül nagy segítség lehet a kontextus meghatározása is, jellemzően példamondatokon keresztül, mivel a nyelvtanuló, vagy az adott nyelvet nem anyanyelvként használó számára ez fontos támpontként szolgálhat az adott lexikai elem stílusértékére, a mondatban elfoglalt helyére, alkalmazhatóságára vonatkozóan.

Ezzel az eszközzel sajnos nem sok katonai szótár él. Az egynyelvű szótárakra általában jellemző, hogy a jelentés meghatározását, vagy megkülönböztetését jól megfogalmazott definíciókkal végzik, míg a két, vagy többnyelvű szótárak esetében ez a célnyelvi ekvivalensekkel történik. Sajnos, ennek megfelelően a második kategóriában inkább glosszárium típusú kiadványok találhatók, amelyek a

---

³⁴ Igei jelentéssel [rɪ'kɔ:d], míg főnévi értelemben [rek.ɔ:d] a szó brit angol kiejtése.

forrásnyelvi és célnyelvi megfeleltetésen kívül kevés kiegészítő információt adnak az adott lexémával kapcsolatosan.

Természetesen nem kötelező ismerni egy szó minden jelentését ahhoz, hogy használhassuk. A *radar* szó anélkül is mondatba helyezhető, hogy tudnánk, rövidítéssel van dolgunk, ám a helyes alkalmazáshoz mégsem árt ismerni egy-egy terminus hátterét. Akkor ugyanis elkerülhető az *ISAF forces*, vagy az *RPG grenade* párosítás, mert tudjuk, hogy az **F** a force a **G** pedig a grenade az adott rövidítésben.

A katonai szótárakban a rövidítések kezelése meglehetősen vegyes képet mutat. Egyes kiadványok a címszavak közé felveszik a gyakran használt rövidítéseket, betű- és mozaikszavakat, míg máshol ezeket külön fejezet tartalmazza, rendszerint a függelékben. Véleményem szerint az első megoldás szerencsésebb, mivel sok esetben a rövidítések feloldása nem elegendő azok értelmezéséhez, vagyis definíciót, célnyelvi ekvivalenst, esetleg mindkettőt igényelnek, mert csak úgy válhatnak a szótárhasználó szókincsének szerves részévé. A gyakoriság meghatározása ugyancsak szubjektív, kutatásaim során nem találtam nyomát olyan vezérelvnek, amely támpontként szolgálhatna a szelekcióban.

Ugyancsak hiányzik a katonai szótárakból a címszavak stilisztikai értékének jelzése. A szócikkek rendszerint megadják, hogy az adott címszó milyen haderőnem, fegyvernem, vagy szakterület szakkifejezése, de az általános szótáraknál megszokott *irodalmi*, *bizalmas*, *pejoratív*, *durva*, *szleng* stb. jelölésekkel nem találkozhatunk. Ennek csak egyik oka, hogy viszonylag ritkán kerülnek ily módon címkézhető terminusok egy katonai szótár címszavai közé, a másik ok valószínűleg az, hogy a szótár összeállítói nem tekintik ezt az információt lényegesnek a felhasználó szempontjából. Pedig – főként a nem-anyanyelvi felhasználók és nyelvtanulók esetében – a lexémák stílusértéke legalább olyan fontos lehet, mint egy terminus kontextusba helyezése.

Az állandósult és az alkalmi szókapcsolatok az általános szótárak fontos elemei és ezeknek megvan a helye a katonai szakszótárakban is. Természetesen itt nem a szólások, közmondások, szállóigék, hanem a részben kötött szókapcsolatok – kollokációk – és a vonzatos igék a jelentősek.

A számítástechnika rohamos fejlődésének köszönhetően mind népszerűbbek a számítógépen használható szótárak. Ezek egy részét – az első generációt – egyszerűen a papíralapú szótárak elektronikus verziói alkotják, amelyek abból a felismerésből jöttek létre, hogy a nyomtatott szótárak frissítése lassú, költséges, és nehézkes folyamat. Egyszerűségük mellett a rendszerint Word, vagy újabban PDF formátumban készült anyagok nagy előnye a gyors frissíthetőség, illetve a program biztosította lehetőségnek köszönhető könnyebb kereshetőség. Ilyen formátumban jelenik meg pl. az AAP-6,³⁵ amely a NATO terminológia egységesítésének alapvető eszköze.

Az újabb szótárprogramok már bonyolultabb programokra épülő anyagok. Egyik fajtájuk CD-n illetve DVD-n gyakran a nyomtatott szótárak mellékleteként beszerezhető szótárprogram, különböző linkekkel, képekkel, ábrákkal, és beágyazott video fájlokkal. Ezek a nyomtatott szótáraknál részletesebb, felnagyítható, lejátszható, elemezhető vizuális információkat is tartalmaznak. Manapság szinte mindegyik jelentősebb nyomtatott szótárnak megvan a CD/DVD verziója.³⁶

Egy másik kategória ennek online hozzáféréssel bővített változata, amelynek a hiperlinkjei az interneten elérhető anyagokhoz engednek hozzáférést. Mivel ebben az esetben nincs szükség nagy mennyiségű adat tárolására, maga a program kisebb kapacitású adathordozót igényel az is igaz viszont, hogy internet hozzáférés nélkül nem, vagy csak alapfunkcióiban használható.

A harmadik verzió az internet-alapú elektronikus szótár, amely vagy egy felhasználónév és egy jelszó segítségével, vagy teljesen szabad hozzáférést enged a felhasználó számára.³⁷ Mivel a szótárfejlesztéssel foglalkozó cégek és alapítványok

---

³⁵ Az Allied Administrative Publications (AAP) a NATO szabványosítási eljárásának meghatározó dokumentumai. Az AAP-6 az angol és francia katonai terminológiát tartalmazza, frissítése évente történik. Bővebben I. Az AAP-6-t tárgyaló részben.

³⁶ Cambridge Advanced Learner's Dictionary. ISBN: 0521824230;
Longman Dictionary of Contemporary English. ISBN: 1405811277;
Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. ISBN: 033396666 X;
Oxford Advanced Learner's Dictionary International Student's Edition. ISBN: 0194316599;
Ország-Futász-Kövecses: Angol-magyar, magyar-angol elektronikus szótár. ISBN: ELECT.CD;

³⁷ Például az Oxford English Dictionary a www.oed.com weblapon, vagy az MTA SZTAKI webes szótára, - <http://szotar.sztaki.hu/angol-magyar> Egy ilyen típusú szótár egyszerűsített katonai verziója található például a H-net nyelvi központ nyelviskola honlapján: www.h-net.hu. Ilyen, szabad hozzáférést tesz lehetővé a The Last Word Kulturális Alapítvány gondozásában 1999-ben megjelent *Többnyelvű katonai*

üzleti vállalkozásként működnek, a szótárprogramok on-line verziói rendszerint kevésbé rugalmasan használhatók, mint a CD-változatok, a web oldalak pedig a kiadványok promóciójaként is felfoghatók, ennek ellenére jól használhatók egyszerűbb katonai szövegek értelmezésére, vagy fordítására. Nagy hátrányuk ugyanakkor, hogy élettartamuk szorosan összefügg a fenntartó cég üzletpolitikájával, tehát ha profilváltásra kerül sor, vagy az adott cég tönkremegy, az esetleg már jól bevált szótárról le kell mondania a felhasználónak.

2.1. A katonai szakszótár összeállításának irányelvei

A NATO Észak-atlanti Tanácsa 2007. április 23-án fogadta el a NATO terminológia fejlesztésére és publikálására vonatkozó irányelvét (Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology, a továbbiakban Irányelvek). Ezzel a szövetség de facto elismerte, hogy megalakulása után 58 évvel még mindig problémát jelent a közös nyelv használata, ugyanakkor a dokumentum összeállításával jelentős lépést is tett a megoldás irányában. Egy jövőbeni katonai szakszótár összeállításánál mindenképpen figyelembe kell venni ezeket a vonatkozó NATO irányelveket, mivel így biztosítható a magyar katonai terminológia korszerűsége, a további kompatibilis fejlesztés lehetősége, és a végtermék: a katonai szaknyelv pontos használatát biztosító megbízható segédeszköz.

Az Irányelvek alapját a szövetség korábbi, terminológiai vonatkozású dokumentumai, valamint a kérdéskört szabályozó, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet³⁸ által kiadott nemzetközi szabványok³⁹ alkotják. Utóbbiak anyagait integrálva és a katonai terminológia kérdéskörére aktualizálva könnyen érthető, jól használható, és a NATO mindkét hivatalos nyelvére alkalmazható segédeszköz jött létre, amelyet a tagállamok terminológusai is nagy haszonnal forgathatnak.

---

szótár on-line verziója. Az 1999-es kiadás CD-n tartalmazza a katonai terminusok angol, francia, magyar, német, olasz, orosz és spanyol ekvivalenseit; a 2005-ben létrehozott on-line változat pedig ezt az adatbázist teszi hozzáférhetővé az interneten is: <http://lastword.tvn.hu> (2011. 03.15.)

³⁸ A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Organization for Standardization – ISO) nemzetközi szövetség, amely több mint 100 nemzet szabványügyi szervezeteit foglalja magában. 1946-ban történt létrehozása óta feladata a nemzetközi szabványok kiadása és kezelése.

³⁹ ISO 704, ISO 860, ISO 1087, ISO 1087-1, ISO 1087-2, ISO 1951, ISO 10241, ISO 12199, és ISO 12616.

Az Irányelvek első részében a fogalmak (jel, jelölő, definíció, szinonímia, poliszémia) meghatározása történik, majd a NATO Terminológiai Programjának megfelelően a terminusokra és rövidítésekre szűkíti a dokumentum spektrumát, kizárva a képeket, piktogramokat, képleteket stb.

A dokumentum javasolja, hogy a terminusalkotást megelőzően a NATO, valamint más nemzetközi szervezetek anyagai és kiadványai (Oxford szótár, ICAO⁴⁰ glosszárium stb.) segítségével meg kell győződni arról, létezik-e már jelölő az adott fogalomra. Ha a létező terminus alkalmas, azt kell használni, ha nem, újat kell alkotni, esetleg valamely létező terminus módosítható, vagy helyettesíthető.

Az új terminus megalkotásánál a dokumentum 15 szempontot határoz meg. Ezek közül egy magyar-angol illetve angol-magyar katonai szakszótár elkészítésekor a következő szempontokat érdemes figyelembe venni az ekvivalensek, illetve a szócikkek létrehozása során:

1. Transzparencia
2. Tömörség
3. Stabilitás
4. Konzisztencia
5. Szófajok jelölése
6. Nagybetű alkalmazása csak tulajdonnevek esetében
7. Csak általánosan használt rövidítések szerepeltetése a terminusban
8. A terminus ne tartalmazzon utalást a szakterületre
9. Kötőjelhasználat a nyelvtani szabályoknak megfelelően történjen
10. A szinonímia kezelésére sorrend felállítása a legcélszerűbb: preferált, elfogadott, ellenjavallt és elavult terminus.

A definíció esetében a terminushoz hasonló módon kell eljárni: a definícióalkotást megelőzően a NATO, valamint más nemzetközi szervezetek anyagai és

---

⁴⁰ International Civil Aviation Organization – Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet. 1944-ben jött létre, feladata a repülés megkönnyítése és biztonságának fokozása. Ennek érdekében nemzetközi szabványokat és szabályokat fogad el egyebek között a légi közlekedés biztonságára, rendszerére és hatékonyságára vonatkozólag.

kiadványai (Oxford szótár, ICAO glosszárrium stb.) segítségével meg kell győződni arról, létezik-e már jelölő az adott fogalomra. Ha a létező terminus alkalmas, azt kell használni, ha nem, újat kell alkotni, esetleg módosítani, vagy helyettesíteni kell valamely létezőt.

A terminológia-fejlesztés NATO-ban alkalmazott elvei között az első, hogy minden terminusnak csak egy definíciója lehet egy adott szakterületen. Poliszémia esetén, vagyis ha egy szónak több jelentése van, mindegyik definíciót külön szócikknek kell tartalmaznia. A konzisztencia érdekében a definícióban a NATO által jóváhagyott terminusokat kell használni és a terminusok egymáshoz való viszonyát is tükröztetni kell. Például az *elektronikai hadviselés* témakörhöz tartozó *elektronikai ellentevékenység* egyik eleme az *elektronikai álcázás*. Mint látható, az *elektronikai* szó mindegyik terminusban előfordul, ezzel szűkítve a szemantikai mezőt az adott jelentésre és megteremtve a szempontok között fontos helyen szereplő konzisztenciát.

2.2. Egynyelvű angol katonai értelmező szótárak

2.2.1. AAP-6 (2010) – NATO Glossary of Terms and Definitions

A NATO-ban használt katonai terminusok és definícióik listája

A kiadványt a NATO terminológiai programja részeként a Katonai Bizottság Terminológiai Konferenciája hozta létre és fejlesztette ki a szövetség 1954 februárjában indult *Katonai terminológia-szabványosítási programja* részeként. Jelenleg a NATO Szabványosítási Hivatal (NATO Standardisation Agency – NSA) gondozza, a terminusok definíciói pedig tartalmazzák azt a dátumot, amikor azokat a NATO elfogadta és az AAP-6-ba beemelte, vagy amikor változtatást hajtott rajtuk végre. A kiadvány alkalmazását elfogadó országok megállapodását az 1970-ben elfogadott STANAG 3680 tartalmazza, amelynek célja az AAP-6 nemzeti elfogadottságának regisztrálása. A megállapodás szerint a részes államok megállapodnak az AAP-6 és későbbi változatainak alkalmazásában és azt meghatározónak tekintik a NATO katonai terminusai definícióinak

vonatkozásában.⁴¹ Az AAP-6 elektronikus és papíralapú változata évente jelenik meg, szócikkei pedig az interneten keresztül a nyilvánosság számára is hozzáférhetőek, mivel nem számítanak minősített anyagnak.

Az AAP-6 2011-es verziója a fentieknek megfelelően automatikusan a 2010-ben összeállított változat helyébe lép, amelyet a tagállamok saját eljárásrendjüknek megfelelően megsemmisítenek. A kiadványból készülhet másolat, de az anyagban változtatás csak az NSA jóváhagyásával hajtható végre.

A glosszárrium a Katonai Tanács irányításával és a NATO Tanács jóváhagyásával készült azzal a céllal, hogy szabványosítsák:

1. a katonai jelentést hordozó általános terminológiát;
2. a NATO-ban általánosan és azonos módon érteni szükséges speciális terminológiát;
3. azokat a terminusokat, amelyeket az NTP referenciaszótárai nem definiálnak megfelelően.

Ezzel a kölcsönös megértés és a szövetség védelmi képességeinek erősítése, a NATO doktrínák egyértelmű kifejezése a cél.

A glosszárrium elektronikus formátumban az interneten hozzáférhető, a gondozását végző NSA évente frissíti. A benne található terminusokat és definíciókat a STANAG 3680-nal és az NTP C-M (2005) 0023-mal összhangban valamennyi NATO tagállam jóváhagyta és elfogadta.

A glosszárrium négy részből áll:

1. Szervezés és eljárások;

---

⁴¹ 2009-ben az NSA védett internet honlapján hivatalosan is megkezdte működését a NATO Terminológia-kezelő rendszere (NATO Terminology Management System – NTMS), amely így a katonai terminológia gondozásában átvette a vezető szerepet az AAP-6-tól, mivel az AAP-6 mellett még 20 glosszárriumot foglal magában és a NATO Terminológiai Program (NATO Terminology Programme – NTP) értelmében a jövőben ez lesz a NATO-terminológia referenciája.

2. A NATO által jóváhagyott angol nyelvű katonai vonatkozású terminusok és definíciók.
3. A NATO által jóváhagyott katonai vonatkozású francia nyelvű terminusok és definíciók.
4. Rövidítések listája, amely egynyelvű, mert a korábbi tapasztalatok szerint a kétnyelvű változat félreértésekhez vezetett.

Természetesen a munka folytatódik, az új terminusokra vonatkozó javaslatok a C-M(2005)0023 NATO Terminológia Program Direktívának és a C-M(2007)0023 NATO Terminológia fejlesztési és publikációs irányelveknek megfelelően tehető meg. Ebben segítséget nyújt az NSA védett internet oldaláról letölthető formanyomtatvány.⁴²

A szótár felépítése megegyezik a hagyományos papíralapú szótárak struktúrájával. Minden egyes terminust külön szócikk tartalmaz, az angol nyelvűek a második, a francia nyelvűek pedig a harmadik részben találhatóak. A szócikkek, ugyancsak a szótárak többségéhez hasonlóan, alfabetikus sorrendben követik egymást. A szótár utolsó része a rövidítéseket és teljes alakjuk listáját tartalmazza, de sajnos definíciókat és fonetikai jelzéseket nem ad meg.

A szócikkek az Irányelveknek megfelelően épülnek fel. Az angol nyelvű szócikkekben a preferált terminust annak francia nyelvű ekvivalense követi, alatta pedig az adott terminus esetleges szinonímái, rövidítések, megjegyzések, példák, kereszthivatkozások, a forrás és a NATO által történt elfogadás dátuma szerepel. Nyelvtani formákat csak olyan esetben ad meg a szótár, ha a félreértés elkerülése érdekében arra szükség van. Nagy segítséget jelent a vonatkozó terminusok felsorolása a szócikkekben. Az aerodrome – repülőtér – szócikk felépítése például:

---

⁴² Minden, a szótárra vonatkozó észrevétel, illetve terminológiai javaslat a NATO Terminológiai Koordinátorhoz továbbítandó:
Office of NATO Terminology Coordination
NATO Standardization Agency (NSA)
NATO Headquarters
B - 1110 Brussels
Belgium

Címszó: **aerodrome/francia ekvivalense: aérodrome**

Szinoníma: **airfield**

Nyelvi réteg: AD (légvédelem)

Definíció: An area prepared for the accommodation (including any buildings, installations and equipment), landing and take-off of aircraft.

Kapcsolódó terminusok: advanced aerodrome; aerodrome traffic 1, 2; air strip; air traffic; alternate aerodrome; diversion 4; diversion aerodrome; helipad; landing area 2; landing site 1; main aerodrome; redeployment aerodrome; touchdown zone 1, 2.

Az AAP-6-ba bekerülés dátuma: 01 Feb 1973

A szinonímia (amikor egy jelentésnek több alakja van) kezelését, mint látjuk meglehetősen nagyvonalúság jellemzi: ezeket külön szócikkben nem adja meg a szótár, hanem a preferált terminust követően ábécé rendbe illeszti, és kereszthivatkozással határozza meg. Ily módon a glosszáríum használója akarva-akaratlanul elsajátítja az igazi szakkifejezést.

Poliszémia (amikor egy hangalaknak több jelentése van) esetében a terminus minden jelentését külön szócikk tartalmazza, ami szintén a félreértések elkerülését szolgálja. A fenti szócikkben megjelölt *diversion* a következő szócikkekben fordul elő önálló terminusként definícióval:

diversion/diversion

The act of drawing the attention and forces of an enemy from the point of the principal operation.

01 Jul 1980

diversion2/diversion2

An attack, or alarm, or feint which diverts attention.

Related term: demonstration.

01 Jul 1980

diversion3/déroutement1

A change made in a prescribed route for operational or tactical reasons. Except in the case of aircraft, a diversion order will not constitute a change of destination.

Related term: emergency movement.

01 Jul 1980

diversion4/déroutement2

In air traffic control, the act of proceeding to an aerodrome other than one at which a landing was intended.

Related terms: aerodrome; alternate aerodrome; diversion aerodrome.

01 Jul 1980

diversions5/déroutement3

The act of deflecting or turning persons or objects from their planned route.

Related term: emergency movement.

01 Oct 2001

diversion6/déviation2

In naval mine warfare, a route or channel bypassing a dangerous area. A diversion may connect one channel to another or it may branch from a channel and rejoin it on the other side of the danger.

Related term: route.

14 Oct 2002

Ez a struktúra rendkívül jól ötvözi az egynyelvű értelmező szótárak és a kétnyelvű glosszáriumok tulajdonságait, így az AAP-6 a NATO katonai terminológiája egységesítésének rendkívül fontos eszköze, amely fontos kiindulópontként szolgálhat kétnyelvű katonai szótárak összeállításához, mivel tartalmazza azt az egységes szókészletet, amelyet valamennyi NATO tagállam fegyveres erői egységesen használnak. A kiadvány pontos definíciói és a NATO mindkét hivatalos nyelvének használata megkönnyítik a terminusok jelentésének magyar nyelvű meghatározását, évente frissített anyaga pedig viszonylag gyorsan

követi a katonai terminológia fejlődését. Pontatlanságok persze így is becsúszhatnak a szerkesztés folyamatába, de a felhasználói visszajelzések alapján azokat viszonylag rövid időn belül korrigálják.

Ezen pozitívumok ellenére az AAP-6 mégsem pótolhat egy szótárt, mert szókészletéből folyamatosan kikerülnek az elavultnak ítélt terminusok⁴³, hiányoznak belőle a terminusok kiejtését megkönnyítő fonetikai jelzések, és nem tartalmaz példákat a terminusok alkalmazására.

Tapasztalataim szerint, amit a Bundessprachenamt, a német fegyveres erők Idegennyelvi Intézete, *Militarisches Studienglossar*⁴⁴ című szótárának példája is alátámaszt, az AAP-6 struktúráját követő szótárak szolgálják a legjobban a pontos idegennyelvű kommunikációt.

2.2.2. Dictionary of Military Terms

U.S. Department of Defense

Ez a közös amerikai-brit kiadvány egyszerre jelent meg Londonban és Philadelphiában 1995-ben. A szótár javított kiadása az amerikai egyesített vezérkari főnökség (US Joint Chiefs of Staff) vezetése alatt készült az amerikai védelmi miniszter, a haderőnemek és a védelmi hivatalok irányításával. A kiadvány célja az összhaderőnemi műveletekhez szükséges katonai terminológia standardizálásának előmozdítása, használata tehát kötelező az amerikai haderőben.

A fegyveres erők, minden más szakterülethez hasonlóan kialakították saját szaknyelvüket, amelyre jellemző, hogy gyakran rendkívül bonyolult fogalmakat tudnak tömören kifejezni. Ezen a területen belül léteznek alcsoportok, amelyeknek megvan a saját szakterminológiája, amelyet más fegyver- vagy haderőnemek

---

⁴³ A 2012-es kiadás pl. már nem tartalmazza:

payload3/charge utile

observation helicopter/hélicoptère d'observation

numbered reference position system/positions de référence repérées

combined airspeed indicator/badin combiné (indicateur combiné de vitesse air)

propaganda/propagande

anti-aircraft operations centre/centre d'opérations antiaériennes

army 3

⁴⁴ Bundessprachenamt: *Militarisches Studienglossar*. 1993 Hürth

képviselői nem, vagy csak nehezen értenek. Különösen igaz ez a haditengerészet, a légierő, és a szárazföldi csapatok által használt szaknyelvekre. Mivel viszont ezeknek a haderőnemeknek 1914 óta gyakran kell együttműködniük összhaderőnemi műveletekben – ahol a csúcs a II. világháború volt, amikor számos partraszállást kellett végrehajtani ellenséges területen – feltétlenül szükség volt a közös katonai terminológia kialakítására.

Jelenleg a béketámogató műveletek dominálnak, de amint a falklandi, grenadai háborúk, a két Öböl-háború, a somáliai hadműveletek, a Jugoszlávia ellen indított légiháború, vagy az afganisztáni műveletek jelzik, az összhaderőnemi hadműveletek a XXI. században sem számítanak elavultnak.

A szótár összeállítói szerencsésen elkerülték azt a csapdát, amelybe nagyon könnyen beleesik az, aki ilyen jellegű munkát végez: nem alkottak zsargon-dús szócikkeket, definíciókat, így a szótár használója valóban jól használható információkhoz juthat. A terminusok széles kört ölelnek fel a három haderőnem szókincséből. A szótár kitér a többnemzeti műveletekre is, a csillaggal jelzett terminusok pedig NATO szakkifejezések. Ezek kiemelésére azért volt szükség, mert a szövetség fennállása óta küszködik a szabványosítással, ellentétben a Varsói Szerződéssel, amelyet Moszkva sokkal szorosabb ellenőrzés alatt tartott, mint amennyire Washington a NATO-t.⁴⁵ Ezt a problémát a fentebb hivatkozott STANAG-ek rendszere hivatott kiküszöbölni, amely a haderők tevékenységének jó részét lefedi, a repülőgépek üzemanyagtöltőcsöveinek méretétől az NBC-támadások jelentésének szabványosításáig.

Maga az egységesítés, amelynek keretén belül a NATO szabványosítja a katonai terminusok meghatározását, hosszú és sokszor gyötrelmes folyamat. A szótár A melléklete pl. azokat a terminusokat tartalmazza, amelyeket az Egyesült Államok fegyveres erői csak akkor használnak, ha NATO műveletekben vesznek részt. Ilyen terminus pl. a *concept of operations*, amely a NATO definíció szerint „a parancsnok által feladata végrehajtása céljából választott cselekvés egyértelmű és tömör megfogalmazása.” Ugyanakkor az amerikai értelmezés sokkal átfogóbb, nem

---

⁴⁵ MESSENGER, Charles Dictionary of Military Terms. Greenhill books, London. 1995. p. 5. ISBN 1-85367-217-3

korlátozódik a parancsnok szándékára, hanem tartalmazza „feltételezéseit is a művelet vagy műveletsorozat vonatkozásában”. A *counterair* célja az amerikai légierő definíciója szerint a légifölény megszerzése, míg a NATO meghatározás szerint ez az ellenséges támadó és védő repülőeszközök pusztítása vagy semlegesítése útján történik. Ugyanakkor az amerikai haditengerészet és a tengerészgyalogság erre a fogalomra az *antiair warfare* kifejezést használja, amely inkább a védelemre helyezi a hangsúlyt és célja a légi és rakétafenyegetés „elfogadható szintre csökkentése”. Olyan eset ez, ahol a két terminus értelmezésében jelentkező különbségek eredménye vagy túl kevés vagy túl sok eszköz biztosítása a kívánt légi helyzet elérésére, ami viszont más fontos légi feladatok rovására mehet.

A műszaki szaknyelv állandó és mind gyorsabb ütemű fejlődése, az újabb védelmi doktrínák, katonai koncepciók, technológiák, és technikai eszközök újabb terminusokat generálnak. Ráadásul a meglévő definíciókat is pontosítani, finomítani kell az időközben feltárt pontatlanságok kiküszöbölése céljából, ezért a szótár folyamatos fejlesztést igényel.

A katonai terminológia fejlesztése terén két visszatérő probléma merül fel:

- létezik egy tendencia a szakzsargon öncélú használatára mások lenyűgözése érdekében, vagy szellemi tunyaságból;
- az öncélú változtatás, amelyet olyan tisztek vagy tisztségviselők szorgalmazznak, akik minden áron nyomot akarnak hagyni maguk után a haderők életében.⁴⁶

A motiváció mindkét esetben önös érdekből fakad és az általános hatékonyság csökkenését vonja maga után. Minden szótárszerkesztéssel foglalkozó testületnek fel kell tennie a kérdést, hogy a javasolt új terminusok valóban megkönnyítik-e a kommunikációt. A hadtörténet hemzseg az olyan esetektől, amikor a kommunikáció egyértelműségének hiánya fölösleges áldozatokat szedett.⁴⁷ Jelen szótár célja az efféle félreértések kiküszöbölése, és ezért nemcsak a katonák, de mindenki számára fontos, aki a honvédelemmel foglalkozik.

---

⁴⁶ Uo. p. 6.

⁴⁷ Talán a legismertebb ilyen eset a krími háborúban esett meg, ahol 1854. október 25-én a balaklavai csatában a brit könnyűlovasságot Lord Raglan egy félreértelmezett parancsa az orosz tüzérség ellen vezényelte rohamra.

A szótárban az általános angol szótárakban nem definiált általános katonai, vagy azokhoz kapcsolódó terminusok találhatóak. Műszaki, vagy speciális terminusok csak akkor szerepelnek a szótárban, ha könnyen érthető a definíciójuk, és ha általános katonai jelentéssel rendelkeznek. A fegyverekkel kapcsolatos terminusok kizárólag a modern fegyverekre korlátozódnak.

Jelen kiadás három részből áll:

1. A szótár tartalmazza az összes, az amerikai Védelmi Minisztériumon belül használható terminust és definíciót. Ezek között csillag jelzi a Védelmi Minisztérium és a NATO által egyaránt alkalmazott terminusokat és definícióikat.
2. Az *A* függelék a kizárólag NATO alkalmazású terminusokat tartalmazza.
3. Az *B* függelék a Védelmi Minisztériumon belüli használatra jóváhagyott rövidítéseket és mozaikszavakat tartalmazza.

Jóllehet az elmúlt évek alatt számos új terminus született, illetve merült feledésbe, így a kiadvány szókészlete kissé megkopott, pontos és érthető definícióinak köszönhetően a mai napig jól használható maradt.

2.2.3. UK Glossary of Joint and Multinational Terms and Definitions

Joint Warfare Publication 0.011

2002. március (4. kiadás)

A kiadvány az Egyesült Királyság összhaderőnemi és többnemzeti műveleteinek támogatására koncentrált. Tartalmazza a NATO AAP-6 angol nyelvű részét, a még nem publikált szövetséges szakkifejezéseket, és a vonatkozó brit terminológiát. Minden szócikk utalást tartalmaz a szó vagy kifejezés eredetére. A kiadvány külön részben (Glossary) tartalmazza az általánosan használt rövidítéseket és mozaikszavakat, amelyek között vegyesen fordulnak elő brit és NATO terminusok.

A kiadvány deklarált célja a speciális kiadványok szerzői/szerkesztői munkájának megkönnyítése, a régebbi, sok szempontból elavult, és az újabb szakterminológia alkalmazásából eredő zavarok kiküszöbölése.

Amint a szerkesztők az előszóban kijelentik, az összeállítás nem tekinthető végleges, befejezett műnek. Szükség esetén készek az újabb elfogadott brit terminológia közzétételére, amihez várják a javaslatokat is a kiadvány felhasználóitól.

A *Glossary* szócikkeinek terminológiája három forrásból ered. A legtöbb szó és kifejezés az AAP-6 angol részéből származik, kisebb része brit eredetű, elenyésző hányada pedig NATO szakterminológia.

A kiadvány megnevezése *Glossary*, nem pedig *Dictionary*, vagy *Encyclopedia*, mivel a szócikkek nem tartalmaznak sem fonetikai átiratokat, mintamondatokat, vagy utalást az adott terminus szófajára vonatkozóan. A külföldi nyelvtanuló tehát csak középfokú, vagy annál magasabb szintű nyelvtudás birtokában használhatná eredményesen ezt a kiadványt.

Jóllehet a *Glossary* összhaderőnemi alkalmazásra készült, az egyes szócikkek nem pontosítják, melyik haderőnem szakterminológiája alkalmazza az adott terminust. A *wave* (hullám) pl. csak mint kétéltű művelet esetén használt szakszó jelenik meg, holott használja a légierő és a szárazföldi csapatok is, természetesen a *Glossary* definíciójától eltérő értelemben. Hiányzik a harcászati, műveleti, és hadászati szintű terminológia jelölése is, így nem derül ki a felhasználó számára az adott terminus alkalmazhatósága. A *wild weasel*-ről pl. nem derül ki, hogy szleng, amely fokozatosan integrálódott a hivatalos katonai szaknyelvbe, hiszen a célközönség anyanyelvi felhasználó, akik számára ez az információ nem szükséges.

Mivel a szótár rendszeres kiadása ebben az esetben is lassú és költséges folyamat, a legújabb, frissített verzió az interneten érhető el. Ebben nyomon követhetőek az időközben – elsősorban az AAP-6 alapján – bekövetkezett változások így megtalálhatók benne az újabb terminusok. A szótár on-line is használható, de szabadon le is tölthető a <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/E8750509-B7D1-4BC6-8AEE-8A4868E2DA21/0/JDP0011Ed7.pdf> internetcímről⁴⁸.

2.2.4. Dictionary of Military and Associated Terms

---

⁴⁸ <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/E8750509-B7D1-4BC6-8AEE-8A4868E2DA21/0/JDP0011Ed7.pdf> (2011. 11. 23.)

Az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma 2002-ben jelentette meg az 1995-ben kiadott Dictionary of Military Terms új, kibővített változatát. Amint azt az előszóban a szerkesztők leszögezték, a kiadvány az amerikai angol nyelv katonai változatának szótára és egyik fontos feladata a szabványosítás támogatása a katonai dokumentumok, kiadványok és egyéb anyagok nyelvezetében. Ennek megfelelően alkalmazása kötelező az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának minden intézménye számára, azaz a kötetben szereplő *DoD* jelölésű terminológia a megadott formában és jelentéskörben alkalmazandó. Ugyancsak célként fogalmazódott meg, hogy a szótár alapként szolgáljon más, nemcsak katonai, angol szótárok számára is.

A szótár összeállítói külön kitértek a NATO szabványosításra: mivel az Egyesült Államok is aláírta az AAP-6 (NATO Glossary of Terms and Definitions) ratifikációjáról rendelkező STANAG 3680-t, teljesíti kötelezettségét annak végrehajtásában, és:

- javaslatot tesz angol szócikkek átvételére az AAP-6-ból. Ezeket a kiadvány *DoD-NATO* jelölésű szócikkekként kezeli, aminek célja a többnemzeti szabványosítás;
- az amerikaiak ragaszkodnak a NATO-terminológia alkalmazásához a NATO ügyek kezelésekor;
- az AAP-6 elektronikus formában hozzáférhető lesz az interneten.

A szótár a szakkifejezésekkel kapcsolatos követelményeket pontosan megfogalmazta, mivel azokat a közhasználatban levő általános értelmező szótárok rendszerint nem megfelelően kezelik. Katonai-műszaki, speciális, vagy ezen területekhez kapcsolódó terminusok akkor kerültek be a szótárba, ha azoknak általános katonai jelentősége volt. Fegyverekkel, fegyverrendszerekkel kapcsolatos terminusokat kizárólag általános szinten tartalmaz, a rövidítések használatát pedig lehetőség szerint kerüli a szócikkekben.⁴⁹

A fentiekkel összhangban, minősített terminusokat, fegyver-, rakéta-, vagy repülőgép-alkatrészek megnevezéseit, hadfelszerelések darabjainak terminusait a szótár nem tartalmazza.

---

⁴⁹ Természetesen a kifejezés használatakor jelentkező rövidítés kivételt jelent. Az „unexploded explosive ordnance” definíciójának a kereszthivatkozás előtti utolsó mondata: „Also called UXO”, ezzel megkönnyítve a kissé hosszú kifejezés használatát, illetve felismerését.

Az összeállítás nem haderőnem-specifikus, vagyis a szótár alfabetikus sorrendben és a vonatkozó haderőnem jelölése nélkül tartalmazza a szócikkeket, ugyanakkor minden szócikknél meghatározza a forrást (DoD/NATO terminus), a függelék pedig tartalmazza a rövidítések listáját. Mivel a többi szótárhoz hasonlóan ez sem végleges és befejezett anyag, a szótár előrelátó módon tartalmazza a mindenkori kapcsolattartó elérhetőségét is, akinél az esetleges változásokat, újabb terminusokat be lehet jelenteni.

Tekintve, hogy a nyomtatott verzió összeállítása, frissítése és kiadása időigényes és költséges folyamat, az on line változat a legrugalmasabban használható és legfrissebb. Elérhetősége: http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary. Ugyanitt letölthető a szótár egy korábbi, PDF formátumú verziója is.

2.2.5. Collins Dictionary of Military Terms

A szótár a Peter Collins kiadónál jelent meg a szakszótár sorozat részeként. Első kiadására 1999-ben, a második kiadásra 2002-ben került sor. A fentebb vizsgált szótáraktól eltérően ez a szótár – a Collins sorozat többi tagjához hasonlóan – kimondottan nyelvtanulók számára készült és jellemzi a jó szakszótár minden tulajdonsága:

- alfabetikus rendszerbe foglalt szócikkek;
- könnyű kezelhetőség (formátum, betűtípus, betűméret);
- szinte minden szó és rövidítés fonetikus jelzése, hangsúlyozottan megkülönböztetve a brit és amerikai kiejtést;
- az adott szó szófajának meghatározása;
- mintamondat, vagy kontextus az adott szó vagy kifejezés használatának megkönnyítésére;
- sok esetben megadja a lehetséges verziókat is (pl. *anti-dim*, vagy *anti-dimmer*).

A szótár függeléke tartalmazza:

- a fonetikus ábécét;
- a számok kiejtését;
- az időpontok kifejezését;

- a brit és amerikai katonai rendfokozatokat;
- katonai mintadokumentumokat;
- az alapvető katonai egységek jelzéseit.

A szótár kicsit többet is nyújt használójának, mint ami egy szakszótártól általában elvárható, mivel terminusai között nevek, adatok és más, inkább lexikonba illő enciklopedikus információk is megtalálhatók. Ezek elsősorban a haditechnika egyes általánosan elterjedt elemeinek elnevezései, például:

„**Sheridan (M-551)** [ˌʃerɪdən] *noun* American-designed light tank”⁵⁰ (Amerikai tervezésű könnyű harckocsi).

„**Shilka** [ˌʃɪlkə] *noun* Russian nickname for a ZSU-23 anti-aircraft gun”⁵¹ (A ZSU-23 légvédelmi löveg orosz kódneve.)

A szótár szerkesztői következetesek és a megfelelő helyen megadják az eszközre vonatkozó többi információt is: „**ZSU** [ˌzɛd es ˈjuː *US* ˌziː es ˈjuː] *noun* Soviet-designed series of self-propelled anti-aircraft guns; ZSU-23-4 = 1960-era weapon, fitted with four radar-controlled 23mm cannons (NOTE: the Russian nickname for this is the **Shilka**)”⁵² (Szovjet-tervezésű önjáró légvédelmi-lövegcsalád; a ZSU-23-4 az 1960-as évek fegyvere, négy darab radarvezérelt 23 milliméteres ágyúval. Megjegyzés: a fegyver orosz kódneve: Silka).

A szócikkfejben rendszerint egyszerű szavak találhatók, a szóösszetételeket a szócikk bokrosítás formában tartalmazza. Pl.: **nuclear ... nuclear energy ...; nuclear-powered ...; nuclear submarine ...; nuclear warfare ...; nuclear weapon ...** . A kép teljessége érdekében a szó szleng változata – *nuke* – is szerepel alább, külön szócikkben.⁵³

Ugyancsak a pontos terminológia-használatot segíti elő a szinonímiára való utalás, pl. a *nukleáris* és az *atom-* használatának gyakoriságában a *nukleáris* javára történtő eltolódásra.

⁵⁰ Collins Dictionary of Military Terms, Collins, London, 1999 195. old.

⁵¹ U.o.

⁵² U.o. 237. old.

⁵³ U.o. 151. old.

A szótár nemzetközi sikerét jól jelzi az a tény, hogy 1999-ben **Dictionary of Military Terms** címmel a Fitzroy Dearborn Publishers amerikai kiadóvállalat gyakorlatilag változatlan utánnomásban ugyancsak megjelentette és az 2007-re már három kiadást ért meg az Egyesült Államokban.

2.2.6. Campaign Dictionary of Military Terms

Ez a szótár a fentebb elemzett Collins-féle kiadvány harmadik, javított és bővített kiadása, amely 2004-ben jelent meg. A nagysikerű Campaign nyelvkönyv sorozat támogatása céljából ez a szótár is a nyelvtanulók igényeinek kielégítésére készült és elődjének köszönhetően ezt is jellemzi a jó szakszótár minden tulajdonsága:

- alfabetikus rendszerbe foglalt szócikkek;
- könnyű kezelhetőség (formátum, betűtípus, betűméret);
- szinte minden szó és rövidítés fonetikus jelzése, külön jelezve a brit és amerikai kiejtés közötti eltéréseket;
- szófajmeghatározás;
- mintamondat, vagy kontextus az adott szó vagy kifejezés használatának megkönnyítésére;
- sok esetben lehetséges verziók megadása (pl. *map reference*, vagy *grid reference*).

A szótár függeléke tartalmazza:

- a fonetikus ábécét;
- a számok kiejtését;
- az időpontok kifejezését;
- a brit, ausztrál, új, zélandi, kanadai, és amerikai katonai rendfokozatokat;
- mintadokumentumokat;
- az alapvető katonai egységek jelzéseit.

A Collins szótárhoz hasonlóan ez a szótár is feltüntet terminusai között neveket, adatokat és más, inkább lexikonba illő enciklopédikus információkat is, elsősorban a haditechnika egyes általánosan elterjedt elemeinek elnevezéseit, például:

Dragunov /'drægu:nov/ *noun* a Soviet-designed 7.62mm sniper rifle (Szovjet tervezésű 7,62 mm-es mesterlövész-puska)⁵⁴

Mivel azonban a kiadvány elsősorban szótár és nem lexikon, több műszaki adatot, rövidítést (SVD) nem ad meg a fegyverről. Olykor előfordul pontatlan definíció, de a terminológiai információk helyesek. A MiG 27 például nem egyszerűen a MiG 23 korszerűsített változata, hanem földi célok támadására áttervezett csatarepülőgép, ám a szó kiejtése, szófaja, és a fogalom kategóriája helyes. A szótár jellemző vonása, hogy a harceszközök szócikkei nem a típusjelzéseknél, hanem kódneveiknél találhatók, tehát például az *M-16* gépkarabély definíciója az *Armalite* címszó alatt található.

A szócikkfejen rendszerint egyszerű szavak találhatók, a szóösszetételeket a szócikk bokrosítás formában tartalmazza. Pl.: **action ... to take action ...; to remain in action ...** .

A rövidítéseket a szótár nem külön részben ismerteti, hanem a többi szócikk közé alfabetikus rendben besorolva. A feloldott kifejezés külön, önálló címszóban is szerepel, amelyben a definíció található. A rendszer fordítva is működik: a rövidítésként kevésbé ismert kifejezések definíciója után a szótár megadja a használatban levő rövidítést is. Például: **communication centre – COMCEN**.

Katonai szleng ebben a szótárban is előfordul, mivel az egyes fegyverrendszerek nevei annak minősíthetők, de ilyen például a **Commie – Communist**, is amely ugyan nem katonai terminus, de a szótár szerkesztői valószínűleg fontosnak tartották átvételét a Collins féle kiadásból.

2.3. Két- és többnyelvű katonai szótárak összehasonlítása

Az angol katonai szótárak készítése Magyarországon a NATO-csatlakozást követően vált különösen sürgetővé. Már az 1994-ben megindult Békepartnerségi Programban való részvétel idején fény derült számos kommunikációs problémára, ami nyelvi hiányosságokra vezethető vissza, ám „Fogalmi eltérések és hiányok miatt

---

⁵⁴ Campaign Dictionary of Military Terms Oxford, 2004 78. old.

sok esetben egyszerűen lehetetlen volt megadni egy minden szempontból megfelelő magyar szót vagy kifejezést, vagy akár csak nyelvileg érzékeltetni, hogy az illető angol kifejezés miben tér el annak legközelebbi magyar fogalmi megfelelőjétől, ha egyáltalán létezett ilyen.”⁵⁵ Megkezdődött tehát az angol katonai terminológia tanulmányozása és a doktrínák, szabályzatok, STANAG-ek lefordításához szükséges új szótárak és glosszárriumok összeállítása. Ez a folyamat ma sem ért véget, és nem is érhet, mert a katonai szaknyelv – mint a nyelv általában – állandó fejlődésben van, ami elsősorban a terminológia változásában követhető nyomon.

Természetes tehát, hogy a legelső ilyen jellegű katonai szótárt a Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoportja állította össze évekkel Magyarország NATO-csatlakozása előtt, megkönnyítendő a Magyar Honvédség személyi állományának nyelvi felkészítését és szakmai átképzését.

2.3.1. NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye

A szótár 1995-ben jelent meg és lényegében az AAP-6 fordítása. Tartalmazza az AAP-6 anyaga mellett az eredeti angol nyelvű kiadvány előszavát, a NATO szakkifejezések szabványosítási programjának elveit és eljárásait, és az összeállítás használatával kapcsolatos információkat. Mint az első ilyen jellegű kiadvány, természetesen számos gyermekbetegséggel küzd, amelynek fő oka valószínűleg a fordításra rendelkezésre álló kevés idő volt. Jóllehet szaknyelvi kiadványról van szó, a stilisztikai pontatlanságok már az előszóban zavaróan hatnak. Nem világos például, hogy a „Fehér papír” és a „Zöld papír” mire vonatkozik: az angol és francia szövegek különböző színű papíron jelentek meg, vagy a Fehér könyv és Zöld könyv félrefordításával van dolgunk.⁵⁶

---

⁵⁵ Gábor Zsuzsa: A magyar katonai nyelv és terminológia főbb változásai a NATO csatlakozás következtében. Bolyai Szemle 2003. XII. évfolyam 1. szám. 12-18. old. <http://www.bjkmf.hu/bszemle2003/hdm120101.html> (2011.10.12.)

⁵⁶ Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport: NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye. 8. old.

Mára ezek a gyermekbetegségek eltűntek és az AAP-6 évente megjelenő újabb és korszerűsített kiadásai egyre jobban hasznosíthatók az angol nyelvvel rendszeresen foglalkozó szakemberek számára.

2.3.2. Angol-magyar műszaki szótár⁵⁷

A szótár az 1959-es kiadás változatlan utánnomása. Jóllehet sem ez, sem a magyar-angol „párja” nem katonai szótár, mégis fontosnak tekintem a katonai terminológia tanulmányozása szempontjából, mivel a műszaki terminusok között számtalan katonai szakkifejezés is található. Ezek egy része a hadtudomány kategóriában szerepel, de vannak, amelyek híradástechnika, repülés, vagy közlekedés tudományág-jelzéssel szerepelnek.

A szótár nemcsak tartalmában, hanem felépítésében is követi az eredeti kiadvány kissé nehezen áttekinthető háromhasábos oldalfelosztását, amely ugyanakkor gazdaságosabb helykihasználást eredményez. Talán kissé ironikus módon még az előszó szövege sem változott, már az 1980-as kiadás is ugyanezzel a javított kiadás elkészítésére tett ígérettel kezdődik.

Az 1950-es évek elején összeállított, majd 1959-re korszerűsített és javított angol – magyar műszaki szótár az első ilyen típusú szótár volt. Körülbelül 120 000 magyar szót és szakkifejezést és azok mintegy 180 000 – 200 000 angol ekvivalensét tartalmazza az ipar, a mezőgazdaság, a honvédelem, a közlekedés, és számos tudományág területéről.

A szótár struktúrájában a megszokott szerkesztési elvek jelennek meg: a fejléc minden oldalon tartalmazza az adott oldal tartalmát megadva az első és utolsó szót a lapon, a szócikkfejek csak egyszerű szavakat tartalmaznak, a szóösszetételek a szócikkekben alfabetikus sorrendben bokrosítva jelennek meg. A szócikkfejekben levő szót „~” jelzi és ugyanúgy vastagbetűs, mint a szócikk fő szava. A könnyebb kezelhetőség és a jobb áttekinthetőség érdekében a különböző szófajhoz tartozó

---

⁵⁷ Angol – magyar műszaki szótár. Szerkesztette Nagy Ernő és Klár János. Akadémiai Kiadó Budapest 1990. 791 oldal

szavak külön szócikkben szerepelnek, ami lényegesen lerövidítheti a fordításhoz szükséges időt.

A szótár szókészlete nem a magyar – angol változat tükörképe. Ezt jelzi például, hogy a magyar-angol műszaki szótárban szereplő *flame killer*-ként félrefordított *lángrejtő* itt nem található meg. (Sajnos a ma használt *flash suppressor* változatot sem adja meg, holott a *muzzle flash – torkolattűz* szópár szerepel a szóösszetételek között).⁵⁸

Hasonlóan a magyar – angol műszaki szótárhoz, a brit és amerika helyesírás közötti különbség jelölése itt is megtörténik és itt is csak annyiban következetes, hogy a szerkesztők megtartották a forrásművek helyesírását.

A magyar – angol műszaki szótártól eltérően ennek a szótárnak a II. fejezetében átváltási táblázatok segítik az eligazodást a tradicionális és a metrikus mértékegységek között. A mértékegységek ábécé rendbe vannak rendezve.

Az angol – magyar műszaki szótár jelentős szókészletének köszönhetően ma is fontos segédeszköz a műszaki és katonai szövegekkel dolgozó fordítók, tolmácsok és nyelvtanulók kezében, de az eltelt évtizedek során a szaknyelvben végbement jelentős változások miatt csak korlátozott mértékben használható mai katonai szövegek feldolgozásánál. Utóda az Angol – magyar műszaki és tudományos szótár nemcsak lényegesen nagyobb terjedelme, hanem frissebb szókincse miatt is joggal szorítja a második helyre a nagy elődöt.

2.3.3. Magyar-angol műszaki szótár⁵⁹

A szótár az 1957-ben kiadott magyar-angol műszaki szótár változatlan utánnomása. Az előszó szerint ez a kiadás arra az időre szól, amíg az új, teljesen átdolgozott és kibővített változat nem jelenik meg. A feladat összetettségét jól jelzi, hogy már az 1980-as kiadás is ugyanezzel a bevezetéssel kezdődik, ahogyan az angol-magyar szótár esetében is történt

---

⁵⁸ Uo. 255

⁵⁹ Magyar – angol műszaki szótár. Szerk. Nagy Ernő, Klár János és Katona Lóránt, Akadémiai kiadó 1990

A háromhasábos oldalfeosztás a magyar-angol szótár esetében is gazdaságos helykihasználást eredményez, ugyanakkor véleményem szerint ebben az esetben is csökkenti a szótár oldalainak áttekinthetőségét még akkor is, ha a fejléc minden oldalon megadja az adott oldal tartalmát, jelölve az első és utolsó szót az oldalon. Ez az első ilyen típusú szótár, 120 000 magyar szót és szakkifejezést tartalmaz 180 000 – 200 000 angol ekvivalenssel, amely hatalmas szókészletet jelent.

A szókészletet a meghonosodott és általánosan elfogadott magyar terminusok alkotják, ezek között előfordulnak olyanok is, amelyek nyelvhelyességi szempontból kifogásolhatók, de mivel a szótár feladata a szógyűjtés, nem pedig a szóbírálat, a terminus pedig meghonosodott a magyar szaknyelvben, nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A latin és görög eredetű szakszavak magyar verzióit is tartalmazza az anyag, a szakterületek pedig az ásványtantól a villamosságig terjednek és magukban foglalják a hadtudományt is.

Az angol ekvivalensek esetében a szakterületre történő utalás nélkül kevés szinonímát ad meg. Itt is a bokrosítás elve érvényesül és a szakterületek alfabetikus sorrendben következnek egymás után a szócikkekben.

Minden oldalon a fejléc tartalmazza az adott oldal tartalmát megadva az első és utolsó szót a lapon. A szócikkfej vastagbetűs és ugyanez a betűtípus szerepel a szóösszetételek eleminél is. A szócikkfejben található szót ~ jelzi csak, ami újabb helymegtakarítást jelent a szerkesztők és a kiadó számára és lehetőséget teremt a szótár terjedelmének csökkentésére. Pl:

„**páncélos** armoured; (hajó) dreadnought; ~ **lőszerkocsi** armoured ammunition truck; **partvédő** ~ monitor; ~ **szállító kocsi** armo(u)red carrier”⁶⁰

A terminusok helyesírása a forrás helyesírását követi, a szótár pedig jelöli a brit és az amerikai írásmód közötti különbséget. Az egyes változatokat per jel választja el. A magyar helyesírás a Magyar Helyesírás Szabályain, az angol helyesírás pedig az Országgh-szótáron alapszik.

Sajnos a szótár szókészlete az évtizedek alatt megkopott. Számos, az utóbbi időkben nagyot fejlődött új tudományág még csak csírájában van jelen benne, vagy

---

⁶⁰ Uo. 531

teljesen hiányzik belőle. A fentebb már említett régiessé vált *flame killer*-t mai jelentése például tűzvédelmi szakterülethez köti.

Megfigyelhető a brit és amerikai helyesírás keveredése, illetve a változatok jelölésének esetlegessége. A *tank* szó nem szerepel az ekvivalensek között, mivel a szótár műszaki és nem katonai, bár a következő oldalon megtalálható a *páncéltörő* külön címszóban *bazooka* angol ekvivalenssel. Ezt a következetlenséget sajnós a későbbi kiadású szótárak is átvették.

A szinonímák kezelése utalásokkal történik a szótárban. A *tankelhárító* szótól a katonai terminológiában hivatalosan használt *páncéltörő* terminushoz irányítja a szótárhasználót, amelynek szócikkében megtalálható minden fontosabb összetett szó is.

„**Páncéltörő** antitank, armour piercing; ~ **ágyú** anti(-)tank gun; ~ **bomba** armour-piercing bomb; ~ **gránát** armour piercing shell; ~ **lövedék** armour piercing shell; ~ **löveg** anti(-)tank gun; ~ **puska** anti-tank rifle”⁶¹

Érdekes módon ugyanakkor a *páncéltörő rakéta* és angol megfelelői (*antitank missile, antitank rocket*) semmilyen formában nem jelennek meg a szócikkben, jöllehet a terminus már használatban volt a második világháború idején is.

A magyar – angol műszaki szótár jelentős szókészletének köszönhetően ma is fontos segédeszköz a műszaki és katonai szövegekkel dolgozó fordítók, tolmácsok és a nyelvtanulók kezében, de az eltelt évtizedek során a szaknyelvben végbement jelentős változások miatt csak korlátozott mértékben és nagy körültekintéssel használható mai katonai szövegek feldolgozásánál.

2.3.4. Angol-magyar műszaki és tudományos szótár⁶²

Előzménye 1951-ig, a később, 1959-ben átdolgozott műszaki szótár első kiadásáig nyúlik vissza. Az *Angol-magyar műszaki és tudományos szótár* nem

---

⁶¹ Uo. 532

⁶² Angol – magyar műszaki és tudományos szótár. Szerk. Magay Tamás és Kiss László Akadémiai Kiadó Budapest, 1998

utánnomás, mert a tudományos szókészletből is válogat, vagyis a mintegy 300 000 címszó, szóösszetétel és szókapcsolat mintegy 80 szakterület és tudomány terminológiájának egy kis hányadát alkotja. Számos terminussal bekerültek a szótár anyagába az újabb műszaki szakterületek és tudományok is, mint például az automatizálás, irányítástechnika, informatika, robottechnika, videotechnika, atomfizika, vagy a rendszerelmélet.

A szótár alfabetikus rendben tartalmazza a szócikkeket, amelyek címszavai szinte kizárólag egyszerű szavak, összetételek alig szerepelnek köztük. A szóösszetételt rendszerint az adott szóösszetétel első elemének szócikke tartalmazza. A szócikk tartalmazza a szófaj jelölését is, viszont nem adja meg az angol terminus kiejtéséhez szükséges fonetikai átíratot, tehát feltételezi, hogy a használók számára ez a hiányosság nem okoz gondot, mert: a) ismerik a terminusok helyes kiejtését; b) kizárólag írásban, fordításnál kívánják felhasználni a terminusokat, így a fonetikai információkra nincs szükségük.

A szócikk első részében a terminus általános jelentése található, majd következnek a speciális jelentéstartalmak, alfabetikus rendbe szedve az egyes szakterületeket. A szótár alapvetően a brit helyesírás szabályait alkalmazza, de jelöli az eltérő amerikai helyesírást is. A homonímákat index-szel kezeli, a szinonímákat pedig az ekvivalensek fontossági sorrendbe állításával jelzi, ezzel a szótár használója eldöntheti, hogy melyik verziót kívánja alkalmazni.

A rövidítések nincsenek külön fejezetbe rendezve. A szakterület jelzése sok esetben csak hozzávetőleges pontosságú, hiszen nem könnyű eldönteni, hogy például a *radar* a híradástechnika, a repülés, vagy a hadtudomány szakterületébe illeszthető a legjobban. A „*radar chaff* – lokátorzavaró csíkok” távközlés kategóriába történő besorolása mindenesetre több mint meglepő, hiszen katonai terminusokat a legelső oldaltól (*abatis* – akadály, spanyollos⁶³) a legutolsóig (*zoom-bombing* – zuhanóbombázás⁶⁴) mindenütt találunk.

Komoly erőfeszítéseket tett a szerzőgárda a magyaros szakkifejezések bevezetésére és törekedtek az egyértelmű, magyaros ekvivalensek alkalmazására.

---

⁶³ I. kötet 13. old.

⁶⁴ II. Kötet 826. old.

Például: *winterize* – téli üzemre/üzemmódra átállít/előkészít; téliesít, ugyanakkor a *winterized oil* magyar ekvivalense kifagyasztott olaj (sztearinmentes)⁶⁵ lett.

Olykor előfordul az ekvivalens jelentésének indokolatlan szűkítése. A *nuclear waste* radioaktív szennyvízként történő fordítása⁶⁶ például fölöslegesen szűkíti a terminus jelentéskörét a hidrológiára. Hasonló félreértéseket eredményezhetnek az elavult terminusok, pl. a fentebb említett *flame killer* – lángrejtő, amelynek mai megfelelője a *flash suppressor*. Súlyos félreértés következményének tekintem a *weapon of mass destruction* magyar ekvivalensét: testüregpusztító fegyver⁶⁷, amely remélhetőleg a szótár újabb kiadásában már nem így fog szerepelni. Olykor archaizmusok is előfordulnak, mint például a fentebb már idézett *zoom-bombing* (zuhanóbombázás), amelynek ma használt verziója inkább a *dive bombing* volna.

Jelentős szókészletének köszönhetően az angol – magyar műszaki szótár is fontos segédeszköz a műszaki és katonai szövegekkel dolgozó fordítók, tolmácsok és a nyelvtanulók kezében, ugyanakkor az eltelt évtizedek során a szaknyelvben végbement jelentős változások miatt ez is csak korlátozott mértékben használható mai katonai szövegek feldolgozásánál. Mindkét műszaki szótár legfőbb értéke, az hogy egyáltalán léteznek és ma is használhatók olyan katonai-műszaki szövegek értelmezésénél és fordításánál, ahol a hangsúly nem a legújabb technikai eszközök bemutatásán van. A szótárpár másik jelentősége az a minta, amely minden jövőbeni szótárszerkesztő közösség számára követendő, ha igényesen összeállított, jól strukturált kiadványt kíván megjelentetni.

2.3.5. Katonai szó és kifejezésgyűjtemény I. Rész, angol-magyar

A kiadvány a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Katonai Tervezési Főcsoportfőnökség gondozásában jelent meg 2006-ban. A korábbi hasonló kiadványoktól eltérően nyelvész szakemberekkel együttműködésben készült, és a

---

⁶⁵ II. Köt. 809. old.

⁶⁶ II. Köt. 186. old.

⁶⁷ II. Köt. 795. old.

katonai terminológiával foglalkozó szakirodalom alapján az egységes nyelvi és helyesírási szemlélet kialakítása is a célok között szerepelt.

A kiadvány még ma is hézagpótlónak számít a katonai terminológia terén, mivel a fenti cél érdekében egységes rendszerbe próbálja foglalni a különböző katonai szakterületeken meglevő, nehezen vagy egyáltalán nem elérhető terminológiai adatbázisokat. Ennek ellenére az anyag nem hibátlan és nem is teljeskörű, ezért a munka folytatást igényel, amelyet a HM-nek segíteni és támogatni kellene.

A szöveget nemcsak a nyelvoktatásban használható, hanem a hivatásos állomány továbbképzésében, a Magyar Honvédségnél folyó tudományos kutatómunkában, és az egységes terminológia megteremtésében is. Egyes terminusai esetében persze a gyakorlat és az idő dönti majd el, melyik marad használatban azok közül, amelyeket a szerzők a forrásként használt kiadványokban találtak. A mintegy 47 000 szócikk között több ezer ilyen lehet. A szakterminológia bevezetése többek között a NATO-kompatibilitás és interoperabilitás mielőbbi elérése miatt volt sürgető feladat. Ugyanakkor a kiadvány összeállítóinak nem volt célja a korábbi terminológia törlése, mivel össze kellett gyűjteni a hadtörténeti és egyéb tudományok terminológiáját is.

A szótár segítségével egy bázisszókészlet létrehozása is cél volt, alapját pedig több forrásmű alkotja: a Hadtudományi Lexikon, szakszótárak, az Oxford számítástechnikai értelmezőszótár, az angol-magyar műszaki és tudományos szótár, a Huron's kiadványok katonai részei, a NATO AAP-6, a katonai rövidítéseket tartalmazó NATO glosszárium, az AAP-15, az elérhető munkahelyi adatbázisok, és a ZMNE angol kurzusain felbukkanó terminusok.

A részszaknyelvek mélysége és az amerikai angol használata a második kiadásban is vitatható. Helyesebb volna a NATO-ban használt brit angol alkalmazása az eredeti forrás helyesírásának megőrzése helyett. Az egybe-, vagy külön írt terminusok kérdése viszont ezúttal sem jelent problémát az eltérő fogalmak jelölése miatt. (A magasabb egység és a magasabbegység jelentésköre között például nagy különbség található.)

A továbbfejlesztés irányai között szerepel az informatikai alkalmazhatóság kialakítása, a NATO-dokumentumok, műszaki leírások, konferencia anyagok bedolgozása, és a szótár használóitól befutó észrevételek értékelése. A kapcsolatfelvételt a kiadványban megadott e-mail szolgálja, amely azonban sajnos ma már nem aktív.

A további fejlesztés egyik lehetséges módja a papíralapú kiadvány felváltása digitális alkalmazással. Ennek megfelelően a tervek szerint két évente CD-n kiadták volna az összeállítás frissített változatát.

A kiadvány hiányosságai az alábbi kategóriákba sorolhatók:

1. Ad hoc kiválasztás: fighter regiment – vadászrepülő-ezred⁶⁸

Nem világos, miért épp ezt az angol terminust választották ki, miért szorult háttérbe az angolban sokkal gyakoribb *fighter wing* kifejezés.

Handle rail – kormány (kerékpáré)

Ennél a szópárnál nem világos, miért került be a katonai szavak és kifejezések közé.

2. Téves ekvivalens: Hydrofoil – légpárnás jármű⁶⁹

Ennél a magyar ekvivalensnél a *szárnyashajó* alkalmasabbnak látszik.

Bipartite – kétoldali⁷⁰

Ebben az esetben a *kétrészes* alkalmasabb magyar ekvivalensnek tűnik.

3. Téves alternatíva: bazooka – páncéloköl, páncéltörő rakétavető, puskagránát⁷¹

Itt a stilisztikailag és történelmileg helyes *páncéloköl* terminus mellett egy pontatlan és egy téves alternatíva jelenik meg. A bazooka ugyanis **kézi** páncéltörő rakétavető, a puskagránát pedig nem ekvivalense a bazookának.

4. Szleng használata: big bang – teszteletlen modulok együttes tesztelése⁷²

---

⁶⁸ Katonai szó- és kifejezésgyűjtemény I. rész. Angol-magyar. A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Katonai Tervezési Főcsoportfőnökség kiadványa. Budapest, 2006. 379. old.

⁶⁹ Uo. 466. old.

⁷⁰ Uo. 153. old.

⁷¹ Uo. 145. old.

⁷² Uo. 151. old.

Egyértelmű, hogy az *őszrobbanás* angol ekvivalensét a szakma nem hivatalos terminusként alkalmazza a magyar terminus jelölésére.

5. Információhiány: brightness – fényerő, fényerősség, fényesség, világosság

brilliance – fényerő, fényerősség⁷³

A pontosabb szóhasználat érdekében itt célszerű lett volna rövid utalással meghatározni a különböző magyar ekvivalensek közötti különbséget.

infernal machine – pokolgép⁷⁴

Ennél a kifejezésnél célszerű lett volna jelölni a kifejezés elavult, archaikus jellegét elkerülendő használójának nevetségessé válását.

A felsorolt problémák ellenére a kiadvány nagyon értékes terminológiai alapmű, amely továbbfejlesztése esetén mentesülhetne az említett hibáktól, tükrözhetné az időközben végbement változásokat, és hasznos eszközzé válhatna mindazok kezében, akik nyelvi, szaknyelvi, nyelvoktatási, terminológiai, fordítási, vagy tolmácsolási feladatokat végeznek a Magyar Honvédségnél.

2.3.6. Katonai szó és kifejezésgyűjtemény II. Rész, magyar-angol

A szótár az angol-magyar kiadvány folytatása. Ugyanazok a katonai szakemberek végezték a gyűjtő és rendszerező munkát, a nyelvi gondozást viszont Soproni András vette át Gábor Zsuzsától.

A kiadvány célja, hogy segédanyagot biztosítson mindazoknak, akik napi munkájuk során használják a katonai szaknyelvet, akiknek tudományos tevékenységükhöz, vagy nyelvi tanulmányaikhoz szükséges a katonai terminológia ismerete.

Ezt a szótárt is 600 példányban nyomtatták ki és a Honvédelmi Minisztérium 80 szervezeti egységéhez küldtek belőle. Számos észrevétel, kritika, és javaslat érkezett, ami az ország NATO-csatlakozása után hat évvel természetes volt. A magyar katonai terminológia még mindig átmeneti fázisban volt, mivel a régi

---

⁷³ Uo. 172. old.

⁷⁴ Uo. 486. old.

terminológia elemeinek nagy része nem fedte le az új, NATO-szabvány szerinti fogalmakat, ráadásul rengeteg korábban nem létezett fogalmat kellett lefordítani, új terminusokat létrehozni, ami önmagában is komoly munkát jelent.

Tetézte a problémákat, hogy maga a NATO-terminológia is állandó változásban van, alapvető forrásai az AAP-6 és AAP-15 folyamatos frissítésen mennek keresztül. Ezekre támaszkodva kellett a magyar terminológiai harmonizációt végezni, de sajnos ennek nem volt, sőt még ma sincs, egységes folyamata, kidolgozása viszont jól érzékelhetően megkezdődött. A terminológiai fejlődés eredményeként keletkező új fogalmak magyar ekvivalenseinek megalkotása komoly kihívást jelentett a magyar szakembergárdának. Munkájukat segítette, hogy a szaksajtó, a konferenciák, és a munkaértekezletek kiváló vitafórumai a terminológiai kérdések megvitatásának.

Sok esetben a kiadvány szerzői nem foglaltak állást egyetlen meghatározott terminus mellett. Nem kívántak szaknyelvi normákat szabni, hanem a deskriptív megközelítést alkalmazva alakváltozatokat és szinonímákat is felvettek a gyűjteménybe, az időre bízva annak eldöntését melyik lesz a legalkalmasabb.

A terjedelem és a mélység meghatározása minden szótár szerkesztésénél állandó probléma, ezt a szerzőknek sem sikerült kezelni. Azt viszont feltétlenül pozitívumként kell értékelni, hogy a korábbi terminológiát sem hanyagolták el (bár jó lett volna, ha azt külön is jelölik).

A szótár szerzői javaslatokat tesznek az olvasóval való együttműködésre:

- Várják a javaslatokat, amelyeket beépíthetnének az újabb változatba. (De sajnos ebben az esetben sem él már az erre a célra megadott e-mail cím.)
- Az aktuális NATO-anyagokban igyekeznek követni a változásokat.
- Újabb szócikkek felvételével és az elavultak törlésével karbantartást akarnak végezni.
- A pontosított és aktualizált kiadványok megjelentetését két évente tervezték. (Páros évben a magyar - angol, páratlan évben angol - magyar verziót).

A kiadvány egyedülálló vállalkozás, és bár számos pontatlanság előfordul benne, kiváló anyag lehet a további terminológia-fejlesztés számára, ezért sajnálatos, hogy erre ezidáig nem került sor.

A hiányosságok itt is több alcsoportba sorolhatók:

1. Sajtóhiba: Átadási terepszakasz – hangover line⁷⁵
(handover line helyett)

2. Ad hoc kiválasztás: Állít [bizonygat] – assert
Állít [kijelent, bizonyít] – declare⁷⁶

Nem világos, miért épp ezt a két angol ekvivalenst választották ki, miért szorult háttérbe a *to state*, vagy a *to claim* ige. Annak fényében különösen indokolt a kérdés, hogy a *statement* főnév szerepel a szótár anyagában.

Partnerkereső szolgálat – partner service⁷⁷

Ennél a szópárnál nem világos, miért került be a katonai szavak és kifejezések közé.

3. Téves ekvivalens: Gépiesen – automatically⁷⁸

Ennél az angol ekvivalensnél a *mechanically* alkalmasabbnak látszik.

Féding – blackout⁷⁹

Ebben az esetben transliteráció történt, az angol szó eredeti helyesírásában kiváló ekvivalens lehetne.

4. Téves alternatíva: Gépkocsizó gyalogság – motorized infantry, armored infantry, mounted infantry⁸⁰.

Itt a motorized infantry mellett olyan szinonímák jelennek meg, amelyek valójában más jelentést hordoznak: gépesített gyalogság.

Pisztoly – pistol

Ugyanazon az oldalon lejjebb:

Pisztoly – revolver⁸¹

Köztudott, hogy a revolver csak egy fajtája a pisztolyoknak, amely magyarul *forgópisztoly*, vagy *forgótáras pisztoly* néven vált ismertté.

---

⁷⁵ Katonai szó és kifejezés gyűjtemény II. rész Magyar – angol. A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Haderőtervezési Főcsoportfőnökség kiadványa. Budapest, 2004. 55. old.

⁷⁶ Uo. 41. old.

⁷⁷ Uo. 655. old.

⁷⁸ Uo. 278. old.

⁷⁹ Uo. 217. old.

⁸⁰ Uo. 279. old.

⁸¹ Uo. 662. old.

Jelen esetben a *signal intelligence* alkalmasabb ekvivalens lehetne.

5. Szerkesztési hiba: Harckocsitűz – armored reserve/tank reserve⁸³

Nyilvánvalóan nem egyezik az angol ekvivalens, „mindössze” az előző szócikk angol megfelelője ismétlődik egy sorral lejjebb.

Partizán – partisan

Ezt a nem különösebben bonyolult szópárt a szótárban szokatlan módon egy teljesen fölösleges példamondat követi: A partizánok számos hidat ferobbantottak. – The partisans blew up a number of bridges.”⁸⁴

6. Szleng használata: Páncélelhárító rakétavető – bazooka⁸⁵

Ebben az esetben az *anti-tank rocket/missile launcher* volna a legmegfelelőbb angol ekvivalens, mivel – amint azt fentebb már kifejtettem – a *bazooka* szó szleng, amely ráadásul csak a kézi páncéltörő rakétákra alkalmazható. Szleng használata esetén a *stovepipe* ugyanennyire megfelelő lehetne, de mindkét esetben érdemes volna jelölni, hogy második világháborús szlengről van szó.

7. Információhiány: repülőtér – airfield, aerodrome⁸⁶

part – shore, land, coast, beach⁸⁷

színlelt aknamező – dummy minefield

Ugyanazon az oldalon lejjebb:

színlelt aknamező – phony minefield⁸⁸

A pontosabb szóhasználat érdekében itt célszerű lett volna rövid utalással meghatározni a különféle angol ekvivalensek közötti különbséget, pl. hogy a *dummy minefield* haditengerészeti, a *phony minefield* szárazföldi terminus.

8. Következetlenség az alternatívák, szinonímák jelölésekor: Egyes helyeken vessző választja el a rokonértelmű szavakat, máshol per jel. Nem jelöli a terminus használatának harcászati, műveleti, vagy hadászati szintjét sem, jóllehet erre

---

⁸² Uo. 686. old.

⁸³ Uo. 333. old.

⁸⁴ Uo. 654. old.

⁸⁵ Uo. 647. old.

⁸⁶ Uo. 713. old.

⁸⁷ Uo. 653-4. old.

⁸⁸ Uo. 778. old.

nagy szükség volna, mivel a kiadvány deklaráltan magyar felhasználóknak készült. A helyesírás egyes helyeken brit, másutt amerikai angol, követve a forrásanyag helyesírását. Tekintettel arra, hogy a NATO-ban a brit angol a hivatalos kommunikáció nyelve, amint azt az AAP-k, STANAG-ek, és más dokumentumok is tükrözik, célszerű lett volna betartani ezt a szabályt.

Minden felsorolt probléma ellenére a kiadvány nagyon értékes terminológiai alpmű, továbbfejlesztése esetén tükrözhetné a katonai terminológia terén időközben végbement változásokat is⁸⁹.

Gyakorlati szempontból mind az angol-magyar, mind a magyar-angol szótár használatát nagyban korlátozza a kiadvány mérete és nehéz kezelhetősége. Ezen a helyzeten sokat javíthatna, ha az egyes szócikkek tömörebbek volnának és a szótárszerkesztésnél általánossá vált elv szerint az állandó szókapcsolatoknál a bokrosítás módszerét alkalmazva csak a második elemet tüntetné fel a szócikk. Számításaim szerint ezzel a terjedelem több mint felével csökkenthető volna, így megszüntethető lenne az egyébként nagyon szellemes dupla kötés alkalmazása, könnyebben forgatható lenne a szótár. Ugyancsak jelentős előrelépés lehetne a szótár anyagának hozzáférhetősége szempontjából a szótár on-line megjelenítése. Ehhez a szerzői joggal kapcsolatos kérdések rendezésén túl megfelelő informatikai háttérre is szükség van, de már a legegyszerűbb Word formátumú on-line kiadás is komoly lehetőséget teremtene a terminusok széles körben történő megismertetése és használata, illetve a továbbfejlesztés szempontjából.

2.3.7. Angol-magyar, magyar-angol katonai műszaki szótár

A kiadvány, amelynek angol címében a szerző, Dr. Haralyi László, a *dictionary* helyett a *glossary* szót használja, 2000-ben jelent meg.

A szótár zsebkönyv méretű, vagyis valóban könnyen használható „terepen” is, terjedelme 384 oldal, amit pontosan két egyenlő részre oszt a 192 oldalnyi angol – magyar és az ugyancsak 192 oldalas magyar – angol rész. Alapját a német katonai

---

⁸⁹ Például a szótár 850. oldalán még *többnemzetiségű*ként meghatározott *multinational* (MN) melléknév azóta *többnemzetiként* ment át a katonai köztudatba és napi nyelvhasználatba.

nyelvoktatási központ, a Bundessprachenamt *Glossary of Engineering Terms* című angol-német szótára alkotja, amelynek anyagát a szerző alaposan átrostálta és kiegészítette a szakirodalom újabb terminológiájával, majd a végleges változatot 1998-ban a boszniai SFOR misszióban ki is próbálta.

Tapasztalatai szerint az anyag megkönnyíti a magyar és más nemzetiségű műszaki katonák együttműködését különféle műveletekben és missziókban, valamint segíti a nyelvtanulók és nyelvtanárok munkáját is.

Annak ellenére, hogy maga a szerző nem nyelvész, felismerte, hogy a szótárban használt terminológiát dinamikusan változó szókincként kell kezelni, és mivel gyakorlati alkalmazást szolgál, hasznosíthatósága nagyban függ a felhasználók nyelvi együttműködési készségén.

A szótár precízen meghatározza a célnyelvi ekvivalenseket, jelölve a brit és amerikai eltéréseket is. Például: „officer commanding (UK) – századparancsnok (brit).”⁹⁰ Az anyag összeállításakor a szerző komoly szakirodalmat dolgozott fel: a Magyar nyelv értelmező szótára, AAP-6, DEFENCE NEWS, Jane’s Defence Weekly, Jane’s Defence Review, és a Military Technology. A szabályzatok közül az FM 100-5, FM 5-100 Combat engineering, FM 5-102 Countermobility, és több STANAG (2036, 2096, 2123, 2989) anyagát is bedolgozta a szótárba.

A szótár végig egyértelműsége törekszik és nem kever a szótár anyagába nem szorosan a tárgykörhöz illő elemeket. Ugyanakkor helyenként mintha bizonytalan volna a pontos ekvivalenset illetően: a „combat arms – harcoló/harcot megvívó csapatok; fegyvernemek”⁹¹ párosítást pár sor választja csak el a „Combat forces – harcoló/harcot megvívó csapatok” ekvivalenspártól, ahol a *harcoló erők* talán alkalmasabb ekvivalensnek bizonyulna.

Másutt ennek fordítottja tapasztalható. Az „Oil spillage – olajkiömlés”⁹² ekvivalenspár angol eleme például helyettesíthető, de legalább is kiegészíthető lett volna a manapság gyakrabban alkalmazott *oil spill* kifejezéssel.

---

⁹⁰ Dr. Haralyi László: Angol-magyar, magyar angol katonai műszaki szótár. 2000. 126. old.

⁹¹ U.o. 46. old.

⁹² U.o. 127. old.

A szótár nem jelöli külön a három – harcászati, műveleti, és hadászati – szintet, amelyeken a terminusok alkalmazhatók, bár a gyakorlati felhasználást elsősorban a harcászati és kisebb részben a műveleti szint számára teszi hasznosíthatóvá. Pozitív tulajdonságként említhető az előforduló igék, mint szófajok jelölése.

A szótár az említett apróbb hiányosságok ellenére rendkívül jól használható, igényes kiadvány.

2.3.8. Hadtudományi lexikon⁹³

A kétkötetes művet a Magyar Hadtudományi Társaság jelentette meg 1995-ben. Alapvető funkciója jól tükröződik elnevezésében: olyan lexikon, amely a hadtudomány egész területét felöleli és jól megfogalmazott definíciókkal segíti az eligazodást a különböző haderő- és fegyvernemek szakkifejezései között. A 12-fős szerkesztőbizottság munkáját 123-fős szerzőgárda támogatta, amely a szakterületek legjobb ismerőiből állt össze, garantálva a magas színvonalú munkát.

A két, több mint 800 oldalas kötet összesen 4709 szócikket tartalmaz a biztonságpolitika, a rendvédelem, a polgári védelem, a katonai igazgatás, a védelemgazdaság, a titkosszolgálatok, a hadtörténelem, a határőrség, a vám- és pénzügyőrség, a tűzoltóság stb. szaknyelveiből. Ez a komplex megközelítés jól kifejezi a napjainkban mind általánosabbá váló együttműködést a fegyveres és rendvédelmi testületek különböző területei között.

A lexikonban a szócikkek alfabetikus sorrendben követik egymást, az oldal fejlécén az első szócikkfej szavával, ami nagyban megkönnyíti a keresést a lexikon anyagában. Lexikonról lévén szó az összeállítás során nem a szótárszerkesztési elvek érvényesültek, vagyis a címszavak között összetett szavak, helységnevek, és személynevek is találhatók.

A lexikon sokoldalú használatát segíti a címszó angol, francia, német, olasz és orosz nyelvű fordítása az egyes szócikkek végén. Ez, a szerzőgárda deklarált

---

⁹³ Hadtudományi lexikon. Főszerk. Szabó József. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 1654 old. ISBN: 963045226 x

szándékaitól némileg eltérő módon, nemcsak a nyelvtanulók dolgát könnyíti meg, de hasznos segédeszközt jelent a szakfordítók számára is. Ezzel a Hadtudományi lexikon hatnyelvű glosszáriummá is vált, amelyben a magyar szócikkek tartalmazzák mindazokat a fontos háttér-információkat, amelyek a szakterületet esetleg kevésbé ismerő nyelvész számára kapaszkodót nyújthatnak a megfelelő terminus kiválasztásához.

Mivel azonban a szerzők elsődleges célja nem többnyelvű glosszárium megalkotása volt, az idegen nyelvű ekvivalensek meghatározásába számos hiba csúszott, ami erősen csökkenti a lexikon glosszáriumként történő felhasználhatóságát. Míg a *várakozási légtér* *waiting airspace*-ként történő meghatározása pontosan fedi az angol ekvivalenst, addig a *városi harc* = *town combat* párosítás messze nem pontos. Sokkal alkalmasabb volna az *urban combat*, vagy *urban warfare* meghatározást használni, függően a tevékenység szintjétől. Nem könnyű persze a megfelelő terminus kiválasztása, amint azt az *ágyú* címszó is jelzi: a *gun* mellett a *cannon* is alkalmas angol ekvivalens lehetne. A variációs lehetőségek felsorolására nyilván a korlátozott terjedelem miatt nem volt lehetőség. Elismerést érdemel ugyanakkor a következetesség, amellyel a szócikk szerzője kitarat a *gun* mellett és az *ágyúgolyó* angol ekvivalensénél is a *gun shell* kifejezést használja, jóllehet a középkori kitekintés indokolná a ma már kétségtelenül archaikusnak tekinthető *cannonball* említését is. Az *ágyútöltelék* címszó esetében fordított helyzettel találkozunk: a meglehetősen elavult *food for powder* jelenik meg angol ekvivalensként Falstaffra hivatkozással, holott már a XX. század közepén is a *cannon fodder* volt az a kifejezés, amely „a hiába való háborúk tömegestől pusztuló áldozataira” utalt.⁹⁴

Olykor az angol ekvivalens meghatározásába csúszik hiba: az *antidotum* (ellenmérég) angol ekvivalensként ugyancsak *antidotum* szerepel az *antidote* helyett, amelynek magyar megfelelője *ellenanyag*ként helyesebb volna.

---

⁹⁴ Hadtudományi lexikon I. kötet 14. old.

Helyesírási hibák is rontják az összképet: az *ellenőrzés* egyik angol ekvivalense a *controll* (két l-lel). Nehéz eldönteni, hogy ez nyomdahiba, vagy a magyar nyelvi interferencia egyik megnyilvánulása.

Figyelembe véve, hogy a Hadtudományi lexikon elsődleges funkciója enciklopedikus ismeretek közlése, a többnyelvű kiegészítés pedig csupán egyfajta „kiegészítő szolgáltatás”, megállapíthatjuk, hogy fő feladatának megfelel, ugyanakkor a szótár funkciót az idegen nyelvet valamilyen szinten tanulmányozni kívánó felhasználóknak csak nagy adag fenntartással érdemes igénybe venni.

2.3.9. Katonai kislexikon – 4000

A *Katonai kislexikon – 4000* a Honvédelmi Minisztérium Hadműveleti és Kiképzési Főosztályának kiadványa. Összeállítói „a katonai szaknyelvet az egyetemes magyar kultúra meghatározó elemeként” tekintik, ennek megfelelően a katonai terminológiát közérthető definíciókkal törekednek közelebb hozni a civil érdeklődőkhöz is.

A kiadvány előzménye, hogy 1998-ban a Honvéd Vezérkar Tudományszervező Osztálya irányításával 12 tudományos kutatócsoporttal létrejött a Magyar Honvédség tudományos tevékenységének korszerű rendszere. Ebben önkéntes tudományos szervezetek is együttműködtek a civilekkel (pl. jelen esetben az MTA Nyelvtudományi Intézete).

A program utolsó „túlélője” a több mint 100 tagot számláló Katonai Nyelvapoló Tudományos Kutatócsoport volt, amely 2004. április 30-án – Magyarország EU csatlakozásának előestéjén – jelentette meg a 3000 címszót tartalmazó *Katonai Kislexikont*.

A *Katonai Kislexikon – 4000* ennek kibővített és korszerűsített változata, amely 2007 novemberében jelent meg. A kiadvány összeállítását a Katonai Nyelvapoló Tudományos Munkacsoport vezetője, Nick Ferenc nyugállományú alezredes koordinálta, a 115 fős szerzőgárda pedig a magyar katonai szaknyelv legjobb ismerőiből került ki. A kislexikon három részből áll: lexikon; magyar – angol szójegyzék; angol – magyar szójegyzék, tárgykörei: katonarostan;

katasztrófavédelem; katonai biztonság; jog; kommunikáció; légierő; logisztika; szárazföldi csapatok.

A kislexikon alfabetikus rendben tartalmazza a magyar katonai terminológia legfontosabbnak ítélt 4000 elemét. Az egyes szócikkek címszavai mellett szerepel azok angol ekvivalense, szinonímia esetén olykor több is. Például: „**áttelepülés** = redeployment, redislocation, displacement”,⁹⁵ vagy „**repülőtér; légi kikötő** = airfield, aerodrome”⁹⁶ A lexikon a katonai szaknyelv harcászati, hadműveleti, és hadászati szókészletét egyaránt igyekszik lefedni, és mindhárom szinten tartalmazza a három fő haderőnem – szárazföldi erők, légierő, haditengerészet – terminológiáját. Eltérően más lexikonoktól a kislexikon nem tartalmaz enciklopédikus ismereteket – neveket, gép- vagy fegyvertípusokat – található viszont benne olyan vezényszavak stb., amelyek jelentése önmagában esetleg nem, vagy nehezen érthető a civilek számára.⁹⁷ Nyilván terjedelmi korlátok miatt nem minden ilyen típusú vezényszó került be az anyagba, személy szerint az „*Akadály!*”-t is a fenti csoportba sorolnám és felvenném a Kislexikon anyagába.

Az angol ekvivalensek a lexikon második és harmadik részében, a magyar-angol és az angol-magyar szójegyzékben ismét megjelennek. Mindkét szójegyzék ábécé rendben tartalmazza a lexikon 4000 terminusát, azok ekvivalenseit, és azt az oldalszámot, ahol a lexikonban definíciójukkal előfordulnak. Ezzel értékes kiegészítő információhoz juttatják a katonai terminológiában kevésbé jártas fordítót, hiszen a definíciók segítségével pontosabb képet alkothat az aktuális szöveg tartalmáról, és könnyebben eligazodhat az esetleges szinonímák között.

Nehéz hozzáférhetősége mellett a lexikon egyetlen negatív tulajdonsága a nem kellő következetesség. Egyes szakkifejezéseknél a definíció tartalmazza azok rövidítését, más meghatározásokból ez kimarad. Egyes angol terminusok jól kezelik a szinonímiát, mások nem: „**kumulatív töltet** = shaped charge, hollow charge”⁹⁸, de

---

⁹⁵ Katonai kislexikon – 4000, A Honvédelmi Minisztérium Hadműveleti és Kiképzési Főosztály kiadványa 2008. 27. old.

⁹⁶ Katonai kislexikon – 4000. 224. old.

⁹⁷ „Kész! = ready jelentés (jelzés) annak közlése, hogy a tüzesszöknél ... a meghatározott célra a löelemeket állították, az irányzást és a töltést végrehajtották, a kezelőszemélyzet készen áll a tűz kiváltására.” Katonai kislexikon – 4000. 142. old.

⁹⁸ Katonai kislexikon – 4000. 157. old.

„kritika (sajtókritika), megítélés = critique, (press critique), judgement”. Ebben a sorban érdemes lett volna feltüntetni a *review* terminust is. Ugyancsak nehezen érthető egyes nem állandósult szókapcsolatok szerepeltetése a szócikkfejlétekben: „**logisztikai támogatás magában foglalja** = logistic support embraced/include.”⁹⁹ Ilyen és ehhez hasonló szerkezeteket közép fokú nyelvismeret birtokában bárki különösebb nehézség nélkül összerakhat (arról nem beszélve, hogy az *embraced* helyes alakja *embraces*, az *include* helyett pedig *includes* kellene az adott pozícióban.)

Minden hibája ellenére a Kislexikon jól használható segédeszköz a magyar katonai terminológiában eligazodni kívánó érdeklődők számára és csak remélni lehet, hogy egyszer a fenti gyengeségektől megszabadított, 5000 szócikket tartalmazó változata is megjelenik.

2.3.10. Brassey többnyelvű katonai szótár

Némileg eltér a fentebb tárgyalt szótáraktól a Brassey katonai könyvkiadó 1987-ben kiadott katonai szótára, amely 6960 szócikket tartalmaz angol szócikkfejekkel és azok francia, német, spanyol, orosz, és arab ekvivalenseivel. A kiadvány célja a kommunikáció támogatása volt olyan helyzetekben, amikor egy többnemzeti művelet tervezése vagy végrehajtása folyamán a szárazföldi erők, a haditengerészet, vagy a légi erők számára szó szerinti fordításra van szükség.

A terminusok első szelekcióját Henry Stanhope a *The Times* diplomáciai tudósítója végezte, a fordításokat viszont már tapasztalt katonai szakértők készítették el. Ez a fázis összehangolt csapatmunkát igénylő feladat volt, ennek megfelelően a szótár szóanyagának bővítése, az orosz és az arab nyelvű kiterjesztés, és az ekvivalensek pontosítása a brit Királyi Kiképzési Csoportfőnökség vezetése alatt történt.

Figyelembe véve az első kiadás évét, rendkívül korszerű megoldásnak tekinthető, hogy az egész szótár anyagát computerizálták, mégpedig olyan program

---

⁹⁹ Katonai kislexikon – 4000. 174. old.

segítségével, amely lehetővé tette, hogy bármely nyelv forrásnyelv, vagy célnyelv legyen, a felhasználó aktuális igényének megfelelően.

Jóllehet a szótárt brit könyvkiadó jelentette meg, a szótár nyelve amerikai angol. A szócikkek angol alfabetikus rendben következnek, ha tehát valamely más nyelvről kell egy szó angol, német, spanyol stb. megfelelőjét megkeresni, az adott nyelv indexében meg kell keresni a lefordítani kívánt szót és a mellette található szám alapján megtalálhatóak a keresett ekvivalensek.

A szótár szókészlete a három fő haderőnem – szárazföldi erők, haditengerészet, légiere – alapvető terminusait tartalmazza. A szócikkek utalást is tartalmaznak az adott terminus használatára, de pontosabb információkkal is szolgálnak: szükség esetén a fegyvernemek, sőt a szakcsapatok és szolgálatok szintjéig is lemennek. Az *account*¹⁰⁰ szónál például jelzi, hogy ezt *számla* jelentéssel a pénzügyi szolgálatok használják.

A szócikkek korlátozott mértékben nyelvtani utalásokat is tartalmaznak: jelzik az adott szó szófaját, illetve nemét, ezzel is megkönnyítve a terminus célnyelvi alkalmazhatóságát.

Bár szókészlete és sokoldalú kezelhetősége hasznos segédeszközzé teszi a szakemberek számára, a szótár 1987-es kiadása óta eltelt idő meglátszik a kiadvány szókészletén. Sajnos frissítése egyelőre úgy látszik várat magára, és az on-line verziók térnyerése következtében valószínűleg nem is jelenik meg a Brassey nyomtatott változata.

Következtetés

Az AAP-6 a NATO katonai terminológiája egységesítésének alapvető eszköze, amely fontos kiindulópontként szolgálhat egy kétnyelvű katonai szótár, vagy katonai lexikon összeállításához, mivel tartalmazza azt az egységes szókészletet, amelyet valamennyi NATO tagállam fegyveres erői egységesen használnak, pontos definíciói és a NATO mindkét hivatalos nyelvének alkalmazása

---

¹⁰⁰ Brassey's Multilingual Military Dictionary, Brassey's Defence Publishers, London 1987. 1. old.

pedig megkönnyítik a terminusok alkalmazását. Mivel az AAP-6 anyagát az NSA rendszeresen frissíti, a kiadvány viszonylag gyorsan követi a terminológia fejlődését.

Az AAP-6 azonban mégsem pótolhat egy szótárt, mert: a frissítések során szókészletéből folyamatosan törlésre kerülnek az elavultnak ítélt, illetve az általános szótárakba átemelt terminusok; nem tartalmaz fonetikai jelzéseket a terminusok kiejtésének megkönnyítésére, ezért a nem angol anyanyelvű felhasználókat fontos, a szóbeli kommunikáció során nélkülözhetetlen információktól fosztja meg. Az AAP-6 terminusainak az írásbeli kommunikációban történő használatát a terminusok alkalmazására vonatkozó példamondatok hiánya nehezíti meg.

Mindezek ellenére az AAP-6 szilárd alapként szolgálhat egy angol-magyar, illetve magyar-angol katonai szótár létrehozásához., amelyre a rendszerváltás után több megoldás is született, mivel a Honvédség személyi állományának a NATO tagjaként új doktrínákat és új katonai szaknyelvet kellett elsajátítania és alkalmaznia.

Az elemzett szótárak között csak a Collins Dictionary of Military Terms, és annak bővített, Campaign verziója szolgálja a nyelvoktatás/nyelvtanulás célját. Struktúrájuk, az általános szótáraknál megszokott alfabetikus rendszerbe foglalt szócikkek, könnyű kezelhetőséget biztosítanak a két kiadványnak. Mivel nemcsak szinte minden szónak, hanem a rövidítéseknek is megadja a fonetikus jelzését, megkülönböztetve a brit és amerikai kiejtést, nyelvtani információkkal is szolgál, és kontextust ad a szavak és kifejezések használatának megkönnyítésére, ezek a szótárak használhatók a legjobban a katonai nyelvképzésben, illetve önálló felkészülésben.

Ellenpólusként a Hadtudományi lexikon említhető, amelyben az idegennyelvű ekvivalensek sok esetben pontatlanok, ezért STANAG 2-es szint alatt szaknyelvi (ön)képzésre történő alkalmazása kimondottan kontraproduktív lehet. A lexikon eredeti rendeltetésének kiválóan megfelel, de használójának idegennyelvi tájékozottságát nem segíti.

Számos kiadvány készült a katonai terminológia anyanyelvi felhasználói számára is. A brit és amerikai kiadványok (UK Glossary of Joint and Multinational Terms and Definitions, Dictionary of Military Terms) vizsgálatát elvégezve megállapítottam, hogy a nyomtatott változatok az oktatási célokat szolgáló

szótáraknál lényegesen rövidebb szerkesztési idő ellenére sem képesek a terminológiai fejlődés követésére, ezért mindinkább átveszik helyüket az elektronikus verziók. Ezen kiadványok szókészlete jelentős átfedésben van az AAP-6 anyagával, de kiegészül a nemzeti – brit, vagy amerikai – katonai szaknyelv saját szókészletével. A kiadványok gondosan kerülnek az enciklopédikus terminusokat, a fegyverek, fegyverrendszerek speciális terminusait, a definíciókban pedig egyértelműsége törekedve igyekeznek kerülni a szakzsargon és a rövidítések használatát.

A katonai terminológia rendkívül gyors változása természetesen a leggondosabban összeállított szótárakat is gyorsan elavulttá teszi. Éppen ezért komoly erőfeszítések történnek a fejlődés követésére, részben új kiadványok megjelentetése, részben a régiók frissítése útján. Mindkét esetben a legjobb megoldás a szótárak elektronikus változatának – interneten elérhető on-line, CD, vagy DVD verzió formában – létrehozása.

A magyar katonai szakszótárak fejlesztése az AAP-6 első magyar fordításának elkészítése után hozta meg első jelentős eredményét: megjelent a magyar-angol és az angol-magyar katonai szójegyzék, amely az angol terminológia honosításának jelentős eszköze. Szerkesztői megőrizték a korábbi terminológia elemeit, ugyanakkor újak alkotásával törekedtek a megváltozott katonai környezetből eredő új fogalmak magyarra történő átültetésére is. A szójegyzék megjelenése óta azonban eltelt közel egy évtized és a katonai terminológia fejlődését csak egy megújult katonai szótár követheti.

A majdani angol-magyar és magyar-angol katonai szótár összeállítóinak feltétlenül támaszkodniuk kell a rendelkezésre álló kétnyelvű szótárak szókészletére, azonban célszerűbb volna az oktatási célú egynyelvű kiadványokra jellemző struktúrát követni, hogy azokat a felhasználók nagyobb haszonnal forgathassák.

3. fejezet

A tartalomjegyzetés nehézségei az angol katonai terminológia fordításakor és azok lehetséges megoldásai

3.1. A szaknyelv

Ebben a fejezetben bemutatom a leggyakoribb értelmezési, tartalomjegyzetési problémákat és azok okait, különös tekintettel a katonai szaknyelv sajátosságaira. Kísérletet teszek az angol katonai szaknyelvben használt rövidítések rendszerezésére, a főbb csoportok jellegzetességeinek feltárására, és az esetleges szabályszerűségek, tendenciák megállapítására. Példáimat az általános és speciális angol katonai szaknyelv területéről veszem, ezzel kívánom illusztrálni a jelenség természetét és a tendenciákat. Figyelemmel a problémakör összetettségére javaslatot teszek egy katonai terminológiai testület létrehozására, körvonalazom annak feladat-és hatáskörét, összetételét, és struktúráját. Megállapítom a szükséges infrastrukturális háttér-szükségletet, és a várható hosszútávú eredményeket. Rövid áttekintést adok az angol nyelven hozzáférhető mértékadó katonai szaklapokról, amelyek fontos szerepet játszhatnak a testület által végzett terminológia-kutatásban.

Általános vélemény szerint a szaknyelv nem más, mint egy olyan csoportnyelv, amely nem földrajzi, vagy életkori sajátosságok alapján jön létre, hanem az azonos foglalkozásúak körében alakul ki.

Hasonló tartalmú egy hosszabb és részletesebb definíció is: „A szaknyelv egy szakmának vagy tudománynak a jellegzetes nyelvváltozata. A szaknyelv általában csak szókészletében különbözik az irodalmi nyelvtől, a köznyelvtől, vagy akár a nyelvjárásoktól, nyelvtana és hangtana megegyezik (megegyezhet) azokéval. A szaknyelv megkülönböztetője tehát a terminológiája, a szakszavak készlete. A szaknyelv egy szakma vagy tudományág fogalmainak, kategóriáinak, eljárásainak, módszereinek, az eljárások során alkalmazott eszközöknek a megnevezéseit tartalmazza (ilyen pl. a fizika, a csillagászat vagy a nyelvtudomány szaknyelve). A szaknyelvnek több változata van a beszédhelyzetnek és a szövegtípusnak megfelelően: 1) formális beszédhelyzetben, főképp írott szövegben (előadásban) az

irodalmi nyelv nyelvtanával és kiejtésével (előadásban nem ritkán nyelvjárási vagy köznyelvi kiejtéssel); 2) bizalmas beszédhelyzetben, főképp beszélt szövegben (társalgásban, élőszóbeli vitában, megbeszélésben) irodalmi nyelvi, köznyelvi vagy nyelvjárási, városi népnyelvi nyelvtannal és kiejtéssel. A szakszavak jó része beszédhelyzettől, nyelvváltozattól függetlenül használható közömbös stílusú szó vagy kifejezés (pl. porlasztó, regény, tűzhely), más részüknek azonban több változata is van: az egyiket főképp formális beszédhelyzetben, írott szövegben használjuk (pl. merev mágneslemez tároló), a másikat főképp bizalmas beszédhelyzetben, beszélt szövegben (pl. vincseszter). A szaknyelvet az azonos szakmát vagy tudományt művelők és ismerők használják.”¹⁰¹

A szaknyelv főbb jellemzői Molnárné László Andrea összefoglalásában:

„ - Minden szaknyelv a köznyelvre épül, a köznyelv nyelvtani szerkezetéből, nyelvi logikájából építkezik. Ezzel egyidejűleg a szaknyelv is hatással van a köznyelvre, hiszen egyes gazdasági, politikai, jogi, vallási szakszavak gyorsan elterjednek a köznyelvben is.

- A szaknyelv elsajátítása tudatos tanulási folyamat eredménye, még akkor is, ha a tanuló nincs tisztában ezzel a nyelvtanulási folyamattal.

- A szaknyelvet használók köre viszonylag szűk.

- A szaknyelvet nem minden esetben a szakemberek közti kommunikációra használjuk, előfordul, hogy szakember és laikus közt létrejövő párbeszéd kifejezésére szolgál.

- Minden szaknyelvet a sajátos szókincs határoz meg. A szaknyelvek logikailag rendezett és definiált, intézményesített terminológiával rendelkeznek.

- A különböző szaknyelvek különböző formai és műfaji sajátosságokkal rendelkeznek, azaz minden szaknyelvben élnek rá jellemző műfajok (pl. jegyzőkönyv, jelentés, osztálynapló, stb.).

- A szaknyelven belül különböző szintek és rétegek különböztethetők meg. (pl. tudományos szint, szakember és laikus közti kommunikációra alkalmas szint)

---

¹⁰¹ Forrás: Kugler Nóra; Tolcsvai Nagy Gábor: Nyelvi fogalmak kisszótára. 2000. Budapest: Korona 278. old.

- A szaknyelvek száma sem térben, sem időben nem meghatározott. Egyes szaknyelvek teljesen elhalnak (pl. a teknővájás szaknyelve), mások alakulnak, változnak (pl. a számítástechnika szaknyelve), egyesek összeolvadnak, és megint mások születnek (pl. a menedzsment szaknyelve).”

- A szaknyelvek tudatos fejlesztése szigorú szabályok alapján jön létre nagyon gyakran nemzetközi egyeztetések alapján.”¹⁰²

3.2. A katonai szaknyelv

A katonai szaknyelv szavai részben szintén szóalkotással jönnek létre, és ezek a szakkifejezések különítik el a köznyelvtől. Történelmi okok miatt a katonai szaknyelvet évszázadokon át latin, majd német hatás jellemezte, amit 1945 után az orosz nyelvi befolyás követett. Most, több mint 10 évvel Magyarország NATO-csatlakozása után kemény küzdelem folyik az angol nyelv „megszelídítésével”: az angol terminusok fordításával, új magyar terminusok alkotásával, és azok integrálásával a magyar katonai terminológiába.

3.3. A katonai szaknyelv szintjei

A katonai szaknyelv harcászati, műveleti, hadászati, és katonapolitikai szinten különböző jellegzetességeket mutat, ennek megfelelően az értelmezési gondok az egyes szinteken eltérő módon jelentkeznek.

Harcászati szinten sok a teljes megfelelés, aminek oka a fegyveres erők feladatából, felszereléséből, fegyverzetéből eredő hasonlóság, vagy akár azonosság.

Pl:

soldier – katona

officer – tiszt

plane – repülőgép

platoon – szakasz

---

¹⁰² Molnárné: Id. mű. 10. o.

map – térkép

section/squad – raj (brit/amerikai)

Marines – tengerészgyalogság (UK, US)

naval infantry – tengerészgyalogság általában.

Mint látható, már ezen a szinten is megjelenik a brit és az amerikai angol nyelv közötti különbség, amely például az eltérő szókincsből ered. Tekintettel arra, hogy a NATO egyik hivatalos nyelve a brit angol, (a másik pedig a francia) a hivatalos NATO dokumentumokban is ez az általános. A nem angol anyanyelvűek számára a helyesírás (spelling) mellett ez az eltérő szókészlet okozza a legtöbb problémát a szövegértelmezés során.

A brit és amerikai angol nyelv közötti különbségen kívül a hagyományok is zavart okozhatnak. A magyar katonai szaknyelvben az alegységek, egységek, magasabbegységek vezetői parancsnokok, míg erre a szóra az angol két szót használ, a vezetési szint és rendfokozat függvényében. Raj- és szakaszparancsnokok esetében, ha a beosztást tiszthelyettes tölti be a *leader* a helyes megnevezés:

Section leader – rajparancsnok;

Platoon leader – szakaszparancsnok;

DE: Company commander – századparancsnok;

Battalion commander – zászlóaljparancsnok;

Brigade commander – dandárparancsnok.

Említést érdemel a *Commandant*, a parancsnok harmadik angol nyelvű ekvivalense is, amely a tanintézetek, kiképzőközpontok parancsnokát jelöli.

Komplikációt jelent a rendfokozatok megfeleltetése is, mivel az angolban külön elnevezéssel illetik a szárazföldi erők, a légierő, és a haditengerészet tiszti rendfokozatait. Az eltérések „kisimitására” jó eszköz az OR-1-től OR-10-ig, illetve OF-1-től OF-10¹⁰³-ig terjedő NATO fokozatok (grades) alkalmazása, bár ez a fordítás problémáját nem oldja meg, csupán az egyértelműséget segíti elő. (Ami persze szintén nem lebecsülendő.) Az OR-1 NATO fokozat feloldása a szárazföldi

---

¹⁰³ OR – other ranks (nem tiszti rendfokozatok); OF – officer ranks (tiszti rendfokozatok).

erőknél *private* (közlegény), a légierőnél *airman* (közlegény), a haditengerészetnél pedig *seaman* (matróz).

A fentebb már említett *commander* rendfokozatként a haditengerészet szaknyelvében az OF-4 kategóriában is használatos mind a brit, mind az amerikai katonai angolban. Nem keverendő össze a *Commodore* rendfokozattal, amely a brit és ausztrál flottánál a legalacsonyabb tengernagyi rendfokozat (OF-6) megnevezése, a légierőnél pedig az *Air Commodore* a legalacsonyabb tábornoki rendfokozat (OF-6) elnevezése.

Műveleti szinten a nagyobb strukturális különbségek és az összetettebb tevékenységi formák miatt sokkal kevesebb a teljes megfelelés. Pl:

support – támogatás/biztosítás

air cavalry – légi szállítású gyalogság (amerikai)

air mobile infantry – légi szállítású gyalogság (brit)

scout – felderítő, csapatfelderítő

Amit a mai magyar katonai szaknyelv lövésznék nevez, azt az angol vagy az *infantry*, vagy a *rifle* előtagú összetett főnévvel fejezi ki, például:

- *rifle company* – gyalogoszázad
- *Infantry Fighting Vehicle* – gyalogsági harcjármű
- *infantry support* – gyalogsági támogatás

A *rifle* lényegében az *infantry* jelzői szinonimájának tekinthető ebben a kontextusban, de alkalmazása főként a nem baráti (ellenséges, vagy semleges) erők, vagy egységek nevére korlátozódik. Hasonló jelenség figyelhető meg az *armour* és a *tank* terminusok alkalmazása terén is összetett főnevekben. Míg az *armour* a baráti erők harckocsi alakulataira vonatkozó terminus, addig a *tank* a nem baráti erőket jelöli,¹⁰⁴ például:

- *3rd Armoured Division* – 3. páncélos hadosztály
- *2 British armoured battalions* – 2 brit páncélos zászlóalj

---

¹⁰⁴ A *Panzer* terminust a mai angol katonai terminológia csak történelmi kontextusban használja a 2. világháborús német páncélos egységek jelölőjeként.

- 4th Guards Kantemirovskaya Tank Division – 4. Kantyemirovi Gárda harckocsihadosztály

- 5 Warsaw Pact Tank Divisions – a Varsói Szerződés 5 harckocsihadosztálya

Hadászati szinten még több az eltérésekből adódó probléma. Részben az előbbiek, részben a politikai változások okozta doktrinális változtatások miatt.

Army – haderő, szárazföldi erők, hadsereg (hadrendben)

Military service – haderőnem, katonai szolgálat

A Combined Joint Task Force (CJTF) jelentése is sokáig zavaros volt, amint ezt a NATO kézikönyv különböző évjáratú magyar nyelvű kiadásai is tükrözik. A *combined* vegyes – összefegyvernemi – a *joint* pedig a közös kellene, hogy legyen, mint ahogyan volt is a második világháború idején. Ma ezzel szemben, amint azt a kontextus és a párhuzamos szövegek alapján (angol-francia), valamint az AAP-6 definíciói segítségével sikerült meghatározni, a *többnemzeti összhaderőnemi alkalmi harci kötelék* kifejezés a legalkalmasabb magyar ekvivalens.

Az angolban nem létezik a haderőnem, fegyvernem, szakcsapatok hármasa. Ehelyett az ellenséggel való harcérintkezés alapján a következő három pillérre épülnek a fegyveres erők:

combat arms – harcoló erők;

combat support arms – harctámogató erők;

combat service support arms – harckiszolgáló erők.

Ez teljes mértékben eltér a korábbi magyar struktúrától. Ráadásul nemzetenként eltérő a tartalma is, elég, ha csak a brit-amerikai különbségekre utalunk: a brit szárazföldi erőkben a gyalogság, a harckocsizók, a felderítők, és a csatarepülők tartoznak a harcoló erők közé, míg az amerikai struktúra a fentiek mellett magába foglalja a tüzérség és a műszakiak egyes elemeit, is.

Ugyancsak problémás a *unit* értelmezése, amely egyaránt jelölhet *alegységet*, *egységet*, vagy *magasabbegységet*. Az újabb szövegekben a *small unit* terminus bevezetésével kicsit tisztulni látszik a kép, de várhatóan még sok időbe telik, amíg ez a szakkifejezés általános teret nyer.

A katonapolitikai szint jelenti a legképlékenyebb réteget, mivel erre van a legnagyobb és legközvetlenebb hatással a politika. Egyik fő jellemzője az

eufemizmusok széleskörű alkalmazása. A XX. század elején még általánosan használt Hadügyminisztérium (War Ministry/Department) elnevezést például felváltotta a Védelmi/Honvédelmi Minisztérium (Ministry/Department of Defence); a hadiipar helyébe védelmi ipar lépett (defence industry); a menekültek (refugee) pedig sok esetben migránsok (migrants) lettek. „Természetesen” ezek ellenséges, vagy akár nem baráti viszonylatban nem használatos terminusok, ott megmaradhat a negatív csengésű korábbi megnevezés.

Mindezek a változások a politikailag korrekt nyelvhasználaton keresztül a kapcsolatrendszer változását is jelzik. Kiváló példa erre Petraeus tábornok, aki egy interjúban az 1980-as évekről szólva *afganisztáni szovjet szerepvállalásról* beszél, („Soviet involvement in Afghanistan”)¹⁰⁵ jóllehet ezt akkoriban szovjet intervenciónak nevezte volna.

A terminológiai bizonytalanságot jól jelzi a *terrorizmus*, illetve *terrorista* szavak általánosan elfogadott definíciójának hiánya is. Itt sem a szaknyelv szabályrendszere okozza a problémát, hanem a jelenség és a hozzá kapcsolódó személyek politikai/katonai kategorizálása. Amíg a „cél szentesíti az eszközt” elv érvényesül, addig a *szabadságharcos*, *ellenálló*, *gerilla*, *népfelkelő*, és a *terrorista* közötti határvonal mindig nagyon elmosódott marad és a terminus kiválasztása is ennek megfelelően alakul, jelezve egyúttal használójának preferenciáját is.

3.3.1. Mértékegységek

A tradicionális (Imperial), és a metrikus rendszer egymás mellett élése számos bonyodalmat, sőt balesetet is eredményezett. Az Air Canada Ottawából Edmontonba tartó Boeing 767-200-a 1983. július 23-án például azért hajtott végre kényszerleszállást a Manitoba állambeli Gimli repülőterén, mert a földi kiszolgáló személyzet a tradicionális (gallonban mért adatok) helyett metrikus rendszerben kalkulálta ki a szükséges üzemanyag mennyiséget – rosszul. A szerencsének és a

---

¹⁰⁵ The General's Next war – The FP Interview with Gen. David H. Petraeus in Foreign Policy January/February 2009 p. 48.

pilóták lélekjelenlétének köszönhetően a fedélzeten tartózkodó 69 fő közül mindössze ketten szenvedtek könnyebb sérüléseket.¹⁰⁶

Egy másik esetben, 1999. április 15-én a dél-koreai légitársaság Sanghaj és Szöul között közlekedő McDonnell Douglas MD-11F típusú teherszállító repülőgépe a sanghaji repülőtérrel történt felszállás után röviddel a földre csapódott, mert az 1500 méterre történő emelkedés engedélyezését a pilóta félreértette. Ahelyett, hogy tartotta volna az 1500 méteres magasságot, süllyedni kezdett, hogy elérje az 1500 láb (500 méter) magasságot. Ennek érdekében 3000 lábnyit (1000 méter) kellett veszítenie a repülési magasságból, amit meredek süllyedéssel kívánt elérni. 68 tonnányi szállítmányával és feltöltött üzemanyagtartályaival a gépet nem sikerült kivenni a süllyedésből, így az a földre fúródott. A háromfős legénység és öt ember a becsapódás körzetében életét veszítette.¹⁰⁷

Mindenképpen le kell fordítani, át kell váltani minden egyes számadatot, ha érthető szöveg készítése, vagy világos szövegértelmezés a végcél. Itt rendkívül komoly a fordító felelőssége, u.i. olyan részletekbe kell mennie, hogy az adott mennyiségnél **melyik** (brit vagy amerikai) **tradicionális rendszer** van alkalmazásban. Nem mindegy u.i., hogy például brit, vagy amerikai gallonról, tonnáról beszélünk.

A fegyverek kaliberadatainak meghatározása az angol és amerikai szakirodalomban rendszeresen inchben történik. A metrikus adatok mellett ezért zavaró lehet például a *0,5-ös kaliberű géppuska* egy kevésbé tájékozott európai szakember számára.

3.4. A média hatása a szaknyelvre

Sajnos, a média nagyon nagy és jórészt negatív szerepet játszik az angol katonai szaknyelv terjesztésében, mivel számos játékfilm és dokumentumfilm magyarra fordításánál követnek el súlyos, szinte jóvátehetetlen hibákat. A helyzetet

---

¹⁰⁶ Richard Witkin: Jet's Fuel Ran Out after Metric Conversion Errors. in: The New York Times; National Desk, 1983 július 30.

¹⁰⁷ <http://aviation-safety.net/database/record.php?id=19990415-0> (Megnyitva: 2011. nov. 2.)

tovább bonyolítja, hogy ezek a nagyközönséghez is eljuthatnak, így torz képet közvetíthetnek a fegyveres erőkről, szerepükről, sőt magáról a hadtörténelemről is. Ennek alapvető oka valószínűleg a fordítás terén jelentkező tömegtermelés és a szakmai igénytelenség szerencsétlen találkozása, mivel a problémák jelentős részét már a fordító is kiküszöbölhetné, ha pedig a szöveg természete folytán ez nem lehetséges, a szaklektor, vagy szakértő feladata volna a terminológiai pontosság biztosítása.

Néhány példa a fentiek igazolására dokumentumfilmekből, illetve játékfilmekből:

Angol terminus	Téves fordítás	Helyes verzió
navy captain	tengerész százados	sorhajókapitány
platoon leader	szakaszvezető	szakaszparancsnok
section leader	rajvezető	rajparancsnok
Britanny	Britannia	Bretagne
Mayday	május elseje	a segélyhívás kódszava
independent battalion	független zászlóalj	önálló zászlóalj
antitank mine	páncéltörő akna	harckocsiakna
engineer support	mérnöki kiszolgálás	Műszaki támogatás

2. Táblázat. A katonai terminusok helytelen magyar fordításai és a helyes verziók¹⁰⁸

A fenti táblázat egyértelműen jelzi, hogy az egyik problémaforrás a nyelvi interferencia egyik sajátos megjelenési formája, az ún. *hamis barátok*. Ezek olyan szópárok, amelyek tagjai a különböző nyelvekben hasonló, vagy azonos alakúak, jelentésük viszont eltérő, bár lehetnek közös jelentésbeli vagy morfológiai vonásaik. Így a szópárok megtévesztők és gyakran vezetnek félrefordításokhoz, vagyis félreértésekhez.

¹⁰⁸ Forrás: Tábornokok a harcmezőn (Generals at War). Dokumentumfilm-sorozat. National Geographic csatorna;
Harcmezők (Battlefields of the 20th century). Dokumentumfilm-sorozat. National Geographic csatorna;
A leghosszabb nap. Játékfilm. (1962)

Mindezek a fordítási hibák, bármennyire súlyosak is, legfeljebb a játék- és dokumentumfilmek élvezeti értékét és érthetőségét rontják. A szakemberek kivételével viszonylag kevesen veszik észre ezeket a félrefordításokat, az átlagnéző/olvasó számára ezek a nyelvi pontatlanságok nem jelentősek. Ha viszont szakmai anyag fordításába csúsznak be ilyen típusú hibák, annak komoly következményei is lehetnek.

3.5. Rövidítések alkalmazása az angol katonai szaknyelvben

Pályafutása során a nyelvtanuló, a nyelvtanár, a tolmács és a szakfordító egyaránt számos alkalommal találkozik a rövidítések alkalmazásából eredő problémákkal.

A rövidítések kezelése az általános nyelv terén is gondot okoz, ahogyan azt az Osiris kiadó 2005-ben megjelentetett Rövidítésszótára¹⁰⁹ jelzi. A válogatás több mint 25 000 rövidítést és betűszót tartalmaz mintegy 40 000 jelentéssel: a klasszikus műveltség anyagát, a legfontosabb angol, francia, német, olasz stb. rövidítéseket, valamint a felhasználó számára legfontosabb területek és szaktudományok anyagát¹¹⁰.

3.5.1. A rövidítések alkalmazása

A rövidítések nem a XX. század termékei¹¹¹, egyértelmű azonban, hogy napjainkra általánosan elterjedté váltak és nem csupán az írott nyelvben. A *BKV-val*

---

¹⁰⁹ Gyurgyák János: Rövidítésszótár. Osiris Kiadó, Budapest 2005 300 oldal. ISBN: 9633897211

¹¹⁰ A katonai szaknyelvben ezt a szerepet a NATO AAP-15 tölti be, amelynek használatát a nyelvi képzés során kellene elsajátítaniuk a potenciális alkalmazóknak.

¹¹¹ A Római Birodalom korából ismert SPQR a latin *Senatus Populusque Romanus* (a római szenátus és nép) alighanem az egyik legismertebb rövidítés, ugyancsak ókori eredetű az INRI (*Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*), amely a megfeszített Krisztus keresztjén olvasható. Jelentése: Názáreti Jézus, a Zsidók Királya. A Krisztus születése után jelentésű A.D. (Anno Domini) rövidítés szintén ókori eredetre utal, jóllehet a középkorban terjedt el és a mai napig használatban van. A nyelvi következetesség hiányát jelzi, hogy az időszámítás előtti eseményekre viszont angol rövidítés, a BC (*Before Christ – Krisztus előtt*) van használatban.

mentem az OTP-be, mert a BMW-m szervizben volt. mondat értelmezése Magyarországon senkinek nem okoz különösebb gondot.

A rövidítések térnyerésének a legfőbb oka minden nyelvben feltehetően az, hogy időtakarékosak, és rendszerint egyértelműek, így felgyorsítják a kommunikációt. Az egyértelműség azonban sokszor sérül. Az alábbi mondatban szereplő rövidítés több feloldást is lehetővé tesz és a kontextus sem ad támpontot.

Korábban a BBS-ben dolgozott.

Hol dolgozott? A Balázs Béla Stúdióban? A Budapest Business Schoolban? Esetleg a Békásmegyeri Baleseti Sebészeten? Ezt a rövidítést csak az adott közösséghez tartozók tudják feloldani, értelmezni.

A katonai szaknyelvben a rövidítések és mozaikszavak gyakorisága még feltűnőbb, feloldásuk pedig a kívülállók számára szinte lehetetlen.

Az ÜTI a PSZH-telephelyről átment a hk-sokhoz. (Vagyis az ügyeletes tiszt a páncélozott szállító harcjárművek telephelyéről átment a harckocsizókhoz.)

A magyarral megegyezően az angol nyelvben is széles körben elterjedtek a rövidítések és a fentiekhez hasonlóan nem kivétel ez alól a katonai szaknyelv sem.

Vizsgálódásaim során a rövidítéseket az alábbi csoportokba rendeztem:

3.6. A rövidítések fajtái

- akronímák;
- betűnként ejtett rövidítések;
- vegyes kiejtésű rövidítések;
- nem kiejtett rövidítések;
- „backronímák”.

3.6.1. Akronímák

Az akronímák olyan, szóként használt rövidítések (syllabic abbreviations), amelyekben a betűk összeolvasva ejtendők:

- laser   **L**ight **A**mplification by **S**timulated **E**mission of **R**adiation
- radar   **R**adio **D**etection **A**nd **R**anging

- NATO North Atlantic Treaty Organisation
- scuba Self-Contained Underwater Breathing Apparatus
- SAR Search and Rescue
- HUD Head up Display
- NAC North-Atlantic Council
- FEBA Forward Edge of Battle Area
- SHAPE Supreme Headquarters Allied Powers Europe
- CONOPS Concept of Operations

3.6.2. Betűnként ejtett rövidítések

A következő csoportba a betűnként ejtett rövidítések (initialism/alphabetism) tartoznak:

- ICBM Intercontinental Ballistic Missile
- wmd weapons of mass destruction
- SOMTC Staff Officers' Military Terminology Course
- MLTC Military Language Training Centre
- ILS Instrumental Landing System
- RPG Rocket Propelled Grenade

Kiemelném a csoportban az *RPG* rövidítést, amely az angolban és oroszban ugyanazt az orosz páncéltörő eszközt jelöli, orosz jelentése (**R**ucsnoj **P**rotyivotankovij **G**ranatomjot) kézi páncéltörő gránátvető. Az ebből eredő orosz rövidítéshez idomul a fentebb jelzett angol értelmezés, amely ugyancsak pontosan kifejezi az eszköz jellegét.

Egy másik különlegessége ennek a csoportnak a „rövidített rövidítés”, ahol a rövidítés valamely betűje/betűi egy másik, rendszerint jól ismert, a köztudatban már rögzült rövidítést jelöl/jelölnek. Például:

- NRF North Atlantic Treaty Organisation Response Force – NATO Reagáló Erő

- **NDC** North Atlantic Treaty Organisation **D**efence **C**ollege – NATO
Védelmi Akadémia
- **NSA** North Atlantic Treaty Organisation **S**tandardisation **A**gency – NATO
Szabványosítási Hivatal
- **AAIP** **A**CE **A**CCIS **I**mplementation **P**lan – Allied Command Europe
Automated Command and Control Information System Implementation Plan –
Európai Szövetséges Parancsnokság Automatizált Vezetési és Irányítási Informatikai
Rendszerének Megvalósítási Terve
- **AD** **A**CE **D**irective – Allied Command Europe Directive – Európai
Szövetséges Parancsnokság Direktíva

3.6.3. Vegyes kiejtésű rövidítések

A vegyes kiejtésű rövidítések közé olyan mozaikszavak sorolhatók, amelyek egyik, rendszerint első elemét betűként ejtjük, míg a szótagképző magánhangzóval rendelkező második részt szóként:

Rövidítés	Teljes alak	Kiejtés	Magyar jelentés
GBAD	Ground-Based Air Defence	[dʒi bed]	földi telepítésű légvédelem
C3	Command, Control, and Communication	[si: θri:]	irányítás, vezetés, és kommunikáció
2iC	Second in Command	[tu: aɪ si:]	parancsnokhelyettes
KFOR	Kosovo Force	[keɪ fo:]	Kosзовóban tevékenykedő, NATO- parancsnokság alatt álló nemzetközi békefenntartó haderő

3.6.4. Nem-kiemelt rövidítések

A **nem kiemelt rövidítések** közé tartozik egyebek között az összes, rendfokozatot jelző rövidítés és mint látható, olykor jelentős különbség tapasztalható a rendfokozatok brit, illetve amerikai angol rövidítései között.

Rövidítés	Teljes alak	Magyar jelentés
LTC (amerikai); Lt Col (brit)	Lieutenant colonel	alezredes
Lt	Lieutenant	hadnagy
CPT (amerikai); Capt (brit)	Captain	százados
Iaw	in accordance with	vminek megfelelően/ vmi értelmében
PTO	please turn over	lapozzon

A mértékegységek rövidített alakjait – szimbólumokat – szintén nem használja a beszélt nyelv. Egyaránt vonatkozik ez a megállapítás a metrikus (SI) és a hagyományos angolszász (Imperial) rendszerek mértékegységeire:

SI rendszer		Angolszász rendszer	
km,	Kilometer	mi, ml, m	mile
DI	Decilitre	Fl oz	fluid ounce
Kph	kilometre per hour	mph, kn/kt	mile per hour/ knot
kT	Kilotonna		n.a.
kV	Kilovolt		n.a.
mW	Milliwatt		n.a.
Mb	Megabyte		n.a.

Mivel a négy utolsó mértékegység már egy globalizálódó világ technikai fejlődésének terméke, hagyományos (angolszász) megfelelőik nem alakulhattak ki.

A nem kiejtett rövidítések, számok és mértékegységek kondenzált alkalmazására a legtipikusabb példa az angol katonai szaknyelvben alighanem a meteorológiai jelentés, a METAR.

■ *METAR LHDC 151345Z 05008KT 9999 SCT026 OVC083 03/02 Q1005 NOSIG=*

Vagyis: a debreceni repülőtéren folyó hónap 15.-én 13 óra 45 perckor kb. 15 km/h sebességű északkeleti szél fúj. A látótávolság 10 km-nél nagyobb volt. A repülőtér légtérében a felhőzet 2600 láb (800 méter) magasságban foltokban fordult elő, 8300 láb (2400 méter) magasságban viszont egybefüggő felhőtakaró volt. A talajon mért hőmérséklet 3 °C, a harmatpont (az a hőmérséklet, amelyen a levegőben a páratartalom eléri a 100%-ot) 2 °C, a légnyomás 1005 hektopascal, jelentős változásra nem kellett számítani.

3.6.5. Backronímák

Az úgy nevezett **backronímák (backronyms)** a népi humor jellegzetes megnyilvánulásai az angol nyelvben is.¹¹² Itt a meglevő rövidítések, vagy cégnevek kapnak más, sokszor találó értelmezést:

Ford = Fix or repair daily (Javítsd, vagy szereld naponta)
NATO = No Action Talk Only (Semmi cselekvés, csak szöveg)
SHAPE = Superb Holidays At Public Expenses (Pazar nyaralás közpénzből)
MOAB = Mother Of All Bombs (Minden bombák anyja) (eredetileg: Massive Ordnance Air Blast Bomb)
NASA = Need Another Seven Astronauts – az űrsikló-katasztrófák után (eredetileg: National Aeronautics and Space Administration) (Kell még hét űrhajós)

---

¹¹² Hasonló jelenség a magyarban is megfigyelhető: BMW = busz, metro, villamos.

3.6.6. Álrövidítések

Nem kimondottan a katonai szaknyelvre jellemzőek az ún. „álrövidítések” (pseudo-acronyms), amelyek a betűk fonetikus kiejtésével képeznek szavakat, de térhódításuk ütemét tekintve a tendencia érvényesülése nem zárható ki ezen a területen sem:

- Q8, [kju:’eit] Kuwait
- ICQ [ai si: kju] I seek you (Kereslek)
- IOU [ai ou ju:] I owe you (Tartozom neked)

3.7. A rövidítések írásmódja

A rövidítések írásmódja sokszor okoz fejtörést, mégpedig nemcsak nyelvtanulóknak, hanem anyanyelvi környezetben is.

A szóként használt rövidítések esetében, ha azok már köznyelvivé váltak, a kisbetűs írásmód a leggyakoribb:

- laser lézer
- scuba könnyűbúvár(kodik)

A betűnként ejtett rövidítéseket jellemzően nagy betűkkel írjuk:

Rövidítés	Kiejtés	Teljes alak	Magyar jelentés
AK	[ei kei]	Avtomat Kalashnikova	Kalasznyikov gépkarabély
USA	[ju: es ei]	United States of America	Amerikai Egyesült Államok
NBC	[en bi: si:]	Nuclear, biological, chemical	nukleáris, biológiai, vegyi
ETA	[i: ti: ei]	estimated time of arrival	várható érkezési idő
ETD	[i: ti: di:]	estimated time of departure	várható indulási idő

A rövidítésekben, mozaikszavakban előforduló előjárók **rendszerint** kisbetűs jelölést kapnak (ha kapnak jelölést – ez rendszerint a kiejtés megkönnyítését szolgálja):

Rövidítés	Kiejtés	Teljes alak	Magyar fordítás
ToT	[ti: ou ti:]	time on target	a célhoz érkezés időpontja
AOR/AoR	[ei ou a:]	area of responsibility	felelősségi körlet
CoS	[si: ou es]	Chief of Staff	törzsfőnök
ChoD	[tʃod]	Chief of Defence	vezérkari főnök
MoD	[em ou di:]	Ministry of Defence	(Hon)védelmi Minisztérium

Az írásjelek alkalmazása a katonai szaknyelvben – hasonlóan az angol nyelv többi területéhez – a legutóbbi időkig nem volt szabályozva. A legújabb trend a pontok használatának bevezetésére irányul. Ez a javaslat a betűnként történő kiejtés jelölésére szolgálna és megkönnyítené a tájékozódást az anyanyelvi beszélő és a nyelvtanuló számára egyaránt. Ennek megfelelően a rövidítések írásmódja az alábbiak szerint változna: C.I.A., U.S.A. A feltételes módot az indokolja, hogy a kialakult és nyelvhasználatban rögzült írásmód megváltoztatása rendszerint rendkívül nehéz. Ráadásul a terminológia fejlesztésére és publikálására vonatkozó Irányelvekben a NATO a fenti trenddel ellenkező álláspontra helyezkedett és csak az egyszavas rövidített alakok (shortenings) esetében engedélyezi a pont használatát. Például:

- Altitude – alt.
- etc.

Ebben az esetben is van azonban kivétel: ha a rövidített alak és a teljes alak utolsó betűje egyezik, nem kell pontot tenni a rövidített alak végén. Például:

- Mistress – Mrs
- Mister – Mr

A többes szám jelölése terén sincs teljes egység. Itt a jelenlegi irányzatok értelmében a példában szereplő első, aposztróf nélküli forma kezd dominánssá válni.

Ha ez általános lesz, elkerülhetővé válik a birtokos szerkezetekkel történő összetévesztésük:

- MBTs nem pedig. MBT's
- MiGs nem pedig MiG's

3.8. A rövidítések kiejtése

Gyakran a rövidítések kiejtése okozza a legnagyobb problémát. Főszabályként érdemes leszögezni, hogy minden nyelv az egyszerűség irányában halad (ha ez a nyelvtanuló számára nem is mindig egyértelmű), így a rövidítéseket igyekszik mozaikszóként kezelni.

- AAA - anti air artillery [tripəl ei];
- FLTC - Foreign Language Training Centre [fl'etsi]

Ugyanakkor a kiejtésben tapasztalható különbség jelentésbeli különbséget is jelezhet: IRA [ai a: ei] = Irish Republican Army (Ír Köztársasági Hadsereg) illetve IRA [ˈaɪrə] Individual Retirement Account (egyéni nyugdíjszámla).

A katonai nyelvben a fonetikai abc alkalmazása trend-szerűen terjed. A vietnami háború idején a dél-vietnami partizánok amerikai megnevezése a vietkong (Viet Cong) volt, röviden VC. A rádióforgalomzás szabályai miatt a fónia üzemmódban ez *Victor Charlie* formát kapott és rövidesen ez a megnevezés vált uralkodóvá a szóbeli kommunikációban harcászati és hadműveleti szinten. A nyelvi egyszerűsödés tendenciája következtében a harcászati szintű terminus végül *Charlie* lett, amely még Hollywoodba is betört¹¹³

A jelenleg folyó katonai műveletekben hasonló folyamatok figyelhetők meg, ezek tempója azonban a műveletek többnemzeti jellege miatt lassúbb. A katonai szaknyelv ugyanis elsősorban egyértelműsége törekszik, a rövidség másodlagos szerepet játszik csak. Ennél fogva a fent említett „informális”, vagy „alulról jövő” kezdeményezések nemzetközi környezetben nem szolgálják a katonai terminológia alapvető célját: a gyors és egyértelmű kommunikációt.

---

¹¹³ Lásd: Forrest Gump.

3.9. A leggyakoribb fordítási stratégiák

A fordítással kapcsolatos lexikai problémák mellett az angol és a magyar nyelv közötti nyelvtani különbségek kezelése is gondot okozhat. Mivel egy nyelvtani szerkezet félrefordítása hibás terminusok kialakulását eredményezheti, érdemes megvizsgálni a leggyakrabban alkalmazott fordítási stratégiákat.

A katonai szaknyelv különféle szövegeinek fordításakor alkalmazható grammatikai átváltások segítségével az angol forrásnyelvi szöveg magyaros, és ami a legfontosabb, érthető célnyelvi szöveggé transzformálható, amely ugyanakkor megőrzi az eredeti tartalmat. Az átváltások alkalmazása nagyban függ a fordítótól – szakmai rutinjától, képzettségétől – nyelvspecifikus természetük miatt pedig használatukban jelentős eltérések is mutatkozhatnak.

Nyolcféle grammatikai átváltási művelet különböztethető meg:

- áthelyezés;
- betoldás;
- csere;
- felbontás;
- generalizálás;
- kihagyás;
- konkretizálás;
- összevonás.

3.9.1. Áthelyezés

Áthelyezés esetén megváltozik a szórend a fordítás során. Angol-magyar viszonylatban talán ez a leggyakoribb grammatikai átváltás a meglehetősen kötött angol mondatrend miatt, bár alkalmazása olykor a fordító egyéni elhatározásától is függ. A mondat forrásnyelvi jelentésének megőrzése mellett a leglényegesebb fordítói szempont - ebben az esetben - a célnyelvi szöveg koherenciájának megőrzése, ugyanis a sokkal rugalmasabb magyar mondatrend magában rejti a

célnyelvi szöveg széttöredezésének veszélyét. Nem kötelező tehát ragaszkodni például az angol mondatokra jellemző alany-állítmány-tárgy szórendhez, de meg kell tartani az eredeti tartalmat és a szövegösszefüggéseket.

Pl: More than 4,000 service members will attend the exercises, the commander said, citing navy sources.

A gyakorlaton több mint 4 000 katona vesz részt, jelentette be a parancsnok, haditengerészeti forrásokra hivatkozva.

3.9.2. Betoldás

Gyakran előfordul, hogy egyes nyelvtani kategóriák a forrásnyelvben léteznek, a célnyelvből viszont hiányoznak, így a fordítónak a betoldás eszközához kell nyúlnia. Erre sokszor a mondat elején kerül sor, amikor a szövegkoherencia érdekében az előző mondatra való visszautalás eszközt be kell toldani a mondatba. Gyakori az igék betoldása is a magyar mondatokba, mivel az angol a tömörség érdekében sok esetben mellőzi ezt a mondatelemet.

Pl: The observation posts near the base are manned by the Air Force.

A támaszpont közelében levő megfigyelőpontokon a légierő állománya teljesít szolgálatot.

3.9.3. Csere

Csere alkalmazásakor a célnyelvi szövegben megváltoztatjuk az igeidőt, a szófajt, a mondatrészi szerepeket, vagy a mondat fajtáját. Ugyancsak gyakran kerül sor az angol katonai terminológiában sokszor használt szenvedő szerkezetek fordításakor.

Pl. The mission has been accomplished.

A feladatot végrehajtották.

A magyar katonai szaknyelv gyakran alkalmaz melléknévi igenevet, amely az angol passzív szerkezethez hasonlóan nem jelöli a cselekvő személyét. Tipikus a “ki

lett adva”, “meg lett határozva”, típusú mondat szerkezet, amelynek magasabb regiszterű változata a “kiadásra került”, “meghatározásra került”.

3.9.4. Felbontás

Felbontás alkalmazásakor egyetlen forrásnyelvi mondatból két, vagy több célnyelvi mondat, egyetlen forrásnyelvi szóból két, vagy több célnyelvi szó keletkezik a fordítás során. Sajnos a katonai szakszövegek fordítása esetén ezzel az eljárással ritkán élnek a fordítók, pedig nagy előnye, hogy ezzel áttekinthetőbbé és könnyebben érthetővé válik a szöveg. Az AAP-6 definíciói például lényegesen értelmezhetőbbek lehetnének a felbontás segítségével. Ugyancsak felbontásnak minősül, amikor egy adott mondat szerkezetét bontjuk fel és tesszük áttekinthetőbbé, érthetőbbé. Erre az angol katonai terminológiában sokszor használt szenvedő szerkezetek adnak lehetőséget.

Pl: Defense Secretary Leon Panetta on Tuesday stepped back into the bitter debate over the nation’s debt, arguing that lawmakers should close the budget deficit through tax increases and changes to popular programs like Social Security rather than through additional cuts in Pentagon spending.

Kedden Leon Panetta védelmi miniszter ismét beszállt az államadósságról folyó heves vitában. Álláspontja szerint a törvényhozóknak a költségvetési hiányt adóemelésekkel és a társadalombiztosításhoz hasonló népszerű programok megváltoztatásával kellene megszüntetni, nem pedig a védelmi kiadások további csökkentésével.

3.9.5. Generalizálás

A generalizálást (jelentésbővítést) rendszerint a hiányzó kategóriák miatt hajtja a fordító végre, lényege a konkrét helyett általános jelentéskörű szó használata, mivel amint arra fentebb már utaltam, egyes nyelvtani kategóriák az egyik nyelvben léteznek, a másokban viszont nem. A magyar igekötős igék jó eszközt biztosítanak ehhez. Előfordulhatnak torzulások a generalizálás következtében, de ezt a fordító más

fordítás-stratégiai eszközök alkalmazásával kiküszöbölheti. A generalizálás tipikus esete például az angol személyes névmások főnévként történő magyarra fordítása, mivel a magyarban a személyes névmások nem utalnak nyelvtani nemre.

Pl: Two Javelins hit the target.

Két páncéltörő rakéta találta el a célt.

3.9.6. Kihagyás

A cseréhez hasonlóan a kihagyás alkalmazása is sok esetben a fordító saját elhatározásának függvénye. Az angoltól eltérően a magyar például nem használja a személyes és birtokos névmásokat gyenge, tehát hangsúlytalan helyzetben, mivel előbbieket az ige ragozásával, az utóbbiakat pedig birtokos raggal jelzi. A névmások meghagyása egy magyarra fordított angol szövegben rendszerint pontosan jelzi a fordító alacsony szakmai felkészültségét.

Pl: They have checked all the documents.

Az összes dokumentumot ellenőrizték.

3.9.7. Konkretizálás

Konkretizálás alkalmazása esetén a fordító egy általános jelentésű szót konkrétal helyettesít a célnyelvben. A konkretizálásnak – a generalizáláshoz hasonlóan – automatikusan kell történnie, mivel így hidalható át a legkönnyebben és az olvasó számára a legtermészetesebb módon az angol és a magyar nyelv közti nyelvtani különbség. Ellenkező esetben suta mondat szerkezetek, tanfordítás szintű torz struktúrák jönnek létre.

Pl: The minister said there would be no further reductions.

A miniszter azt nyilatkozta/jelentette ki, hogy nem lesznek újabb létszámcsökkentések.

3.9.8. Összevonás

Az összevonás alkalmazásakor két vagy több – rendszerint rövid – forrásnyelvi mondatot egy célnyelvi mondattá vonunk össze. Erre olyan esetben is sor kerülhet, ha a forrásnyelvi szövegben hiányos mondatokat tartalmaz, bár a katonai szakszövegekre ez a mondattípus nem jellemző. Összevonásnak minősíthető az is, ha a célnyelvi szövegben két forrásnyelvi tagmondatból egyetlen tagmondat keletkezik, vagy ha két szót eggyel fordítunk.

Pl: company commander – századparancsnok

A fenti eszköztár alkalmazása természetesen egyéni döntéseken alapul, mivel minden fordítónak megvannak a rá leginkább jellemző fordítási stratégiái és a felsorolt eszközökkel nem egyformán élnek, ami része a fordítói szabadságnak. A rutinos hivatásos szakfordító ki mer lépni az adott forrásnyelv formai kötöttségeiből, el mer szakadni a nyelvtani szerkezetektől, meg meri kockáztatni az eltérést a forrásnyelv formuláitól.

3.10. A Terminológiai Testület

3.10.1. A Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa

2005. május 12-én Szombathelyen a Magyar UNESCO Bizottság támogatásával létrejött a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa. Amint a Tanács honlapjáról kiderül, „Magyarországon sokrétű terminológiával kapcsolatos tevékenység folyik, ám legtöbbször egymástól elszigetelve. A most megalakult Magyar Nyelv Terminológiai Tanács (MaTT) egyik fő küldetése egy széles nemzeti/nyelvi terminológiai kontextus kialakítása.”¹¹⁴ Ennek megfelelően „A Tanács feladatai a magyar nyelvű terminológiával kapcsolatos alap- és alkalmazott kutatások támogatása, terminológiával kapcsolatos információk gyűjtése és terjesztése, a terminológia művelésével összefüggő kapcsolatépítés, a kormány, a gazdaság és a közigazgatás intézményeivel való kapcsolattartás.”¹¹⁵

---

¹¹⁴ <http://www.matt.hu/index2.htm> (2011. november 23.)

¹¹⁵ U.o.

A Tanács 2005. szeptember 29-i ülésén egyebek közt a MaTT megalakulásáról, tevékenységéről és terveiről, az Európai Unió terminológiájával kapcsolatos kérdésekről, a MaTT kapcsolatainak kiépítéséről, és a MaTT tagjait érdeklő, a közeljövőben várható eseményekről esett szó. A jelenlevők fontosnak tartották a honlap létrejöttét, és számos elképzelés született az információáramlás elősegítéséről, a korpuszok kidolgozásáról, a terminusok kezeléséről és fordításáról, és a különböző intézményekkel folytatandó együttműködésről. A Tanács további tevékenysége a MaTT honlapján sajnos nem követhető, a legfrissebb feltöltés 2006 elejéről származik, amely a tagok akkori névsorát tartalmazza.

Az Akadémiai Kiadó gondozásában 2008-ban indult el a Nyugat-magyarországi Egyetem Terminológiai Innovációs Központjának folyóirata a Magyar terminológia. Az évente két alkalommal megjelenő, mintegy 130 oldalas tudományos szakfolyóirat deklarált célja a terminológiai kutatások segítése és támogatása. A kiadvány rendkívül magas színvonalú és változatos témájú cikkeket közöl a különböző terminológiai kutatásokról, könyvismertetőket és szótárkritikákat tartalmaz, tankönyvelemzéseket és internetes honlapokat mutat be, a szerkesztőbizottság pedig a magyar terminológiai kutatás legjobb szakembereiből áll.¹¹⁶

Meggyőződésem, hogy a tartalmilag és formailag egyaránt igényes kiállítású folyóirat komoly segítséget nyújthatna a terminológiai kérdésekkel foglalkozó szakembereknek, ám beszerzése körülményes – könyvesboltokban, újságárusoknál például nem is hallottak róla – és költséges, ráadásul csak kevés könyvtárban található meg. Budapesten csak az Országos Széchényi Könyvtárban és az Akadémiai Könyvtárban sikerült hozzáférnem, sem a ZMNE Központi Egyetemi Könyvtára, sem az Idegennyelvű Könyvtár nem gyűjti. Ilyen „exkluzív” kiadvány anyaga pedig nehezen jut el széles olvasótáborhoz.

---

¹¹⁶ Fóris Ágota, Csirik János, Cristian Galinski, Károly Krisztina, Klaudy Kinga, Nyíri Kristóf, Péntek János, Pléh Csaba, Prószéky Gábor, Pusztay János, Szabó Mihály Gizella, Vámos Tibor, Váradi Tamás, Voigt Vilmos.

Sajnos nem könnyít a helyzeten a kiadó internetes honlapja¹¹⁷ sem, amely lényegében kizárólag marketing célokat szolgál. Ezen a folyóirat számainak tartalomjegyzéke található meg a cikkek címével, szerzőivel, és ízelítőként a cikk első oldalával PDF formátumban. Itt a folyóirat megrendelhető, ám a kiválasztott cikk részleteiben nem ismerhető meg, az egy cikkért fizetendő 20 eurós (25 dolláros) díj pedig elég magas ahhoz, hogy elriasszon minden érdeklődőt.

A MaTT aktivitása, sajnos, meglehetősen alacsony fokú. Honlapja évek óta nem frissül, rendezvényei nincsenek, vagy hiányoznak a velük kapcsolatos információk. A jelek szerint nem képes ellátni eredeti rendeltetését, elérni az alapítók által kitűzött célokat. Mindezek miatt a MaTT nem szolgálhat mintául egy leendő katonai terminológiai testület felállítása számára.

Ugyanakkor, amint azt fentebb hivatkozott dolgozatában Molnárné is kifejti, a Magyar Honvédségben jelenleg alkalmazott struktúra sem alkalmas a terminológiai kérdések alapos és minden részletre kiterjedő vizsgálatára és megvitatására. Sem a Magyar Honvédség Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottsága (MH MSZDB), sem a Magyar Honvédség Védelmi és Doktrinális Központ (MH VDK) nem terminológiai kérdések kezelésére hivatott, utóbbinak alapító okirata nem is foglalja magában ezt a feladat- és hatáskört.¹¹⁸

A fentiekben elemzett katonai szaknyelvkönyvek, mint bizonyítottam, alkalmatlanok a katonai terminológia magas szintű oktatásának támogatására, ezért nem is várható el a 3-as szintű STANAG 6001 nyelvvizsgán megfelelt hivatásos tisztektől az állásfoglalás terminológiai kérdésekben. Számukra a magas szintű nyelvismeret csak eszköz lehet olyan beosztások betöltéséhez, amelyek után alkalmasakká válhatnak a katonai terminológia saját szakterületüket érintő kérdéseinek vizsgálatára.

3.10.2. A terminológiai testület felépítése

---

¹¹⁷ <http://www.akademiai.com/content/121130/?p=00f719b47874405f870a7555a5c182a8&pi=48> (2012. február 28.)

¹¹⁸ <http://akadalymentes.kormany.hu/download/d/eb/60000/MH%20VDK%20alap%C3%ADt%C3%B3%202011%2011%2015.pdf#!DocumentBrowse> (2011 november 24.)

Véleményem szerint a katonai terminológia gondozását és fejlesztését végző, irányító és szervező testületnek a feladat interdiszciplináris jellegéből következően hivatásos tisztekből és az angol katonai szaknyelvet magas szinten ismerő nyelvészekből volna célszerű állnia. A neve lehet Szaknyelvi Testület, Terminológiai Tanács, Terminológiai Csoport, vagy bármi más, ami jól kifejezi a testület tevékenységi körét és hatáskörét. Több síkon kell egyszerre tevékenykednie, mivel be kell hozni az elmúlt évtizedben összegyűlt lemaradást, ugyanakkor előre tekintve ki kell alakítani azt a rendszert és struktúrát, amely lehetővé teszi a jövőben a NATO-terminológia gyors (lehetőleg azonnali) magyarra fordítását, majd a Honvédelmi Minisztérium rendszerén keresztül annak elterjesztését a különböző szintű szervezeti egységeknél.

A testület tagjai között kell, hogy legyenek nyelvi, szaknyelvi, és katonai szakemberek, akiknek zöme nem feltétlenül kell, hogy állandó alkalmazásban legyen a Honvédségnél. Külső megbízott szakértők alkalmazására korábban is volt példa, és a manapság különösen fontos költséghatékonysági szempontok is ilyen megoldást diktálnának. El kell azonban kerülni azt a csapdát, hogy a testület nyugalmazott hivatásos tisztek gyűjtőhelyévé váljon, mert ez alapjaiban fenyegetné annak hatékonyságát a tagok időközben megkopott szakismerete miatt.

A testületet rendkívül széles bázison kell kiépíteni, a külső szakértői gárdának le kell fednie a honvédelem szakterületének egész spektrumát, ezért fel kell vennie a kapcsolatot minden olyan szervvel, intézettel és intézménnyel, amely hozzájárulhat tevékenysége sikeréhez. A Magyar Hadtudományi Társaság, a Stratégiai Védelmi Kutatóintézet részvétele éppúgy kívánatos volna munkájában, mint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Honvédtisztképző Karának Nyelvoktatási Központjéé.

A testületet nem szükséges nagy, állandó állományú létszámmal létrehozni, viszont a állandó tagságát, a „magot” a lehető legszélesebb hatáskörrel kell felruházni a katonai terminológia kezelésének területén. Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy tagjai a szükséges terminológiai egyeztetéseket a lehető legszélesebb körű szakértőbázison végezhessék, a testületi döntéseket pedig kodifikálni kell, vagyis az egyeztetések után elfogadott terminológia használatát kötelező érvényűnek kell tekinteni a Magyar Honvédség hivatalos irataiban.

Meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy az informatika fejlődésének eredményeként létrejött fordítóprogramokat¹¹⁹ a testület minden tagja használhassa. Ezzel elősegíthető, hogy a csoport földrajzilag távol eső helyeken tartózkodó tagjai gyorsan reagálhassanak egy-egy aktuális problémára, felhasználva egymás anyagait csoportban dolgozhassanak, az interneten keresztül megkaphassák és elküldhessék a nem minősített anyagokat, és az új terminusok idővesztés nélkül bekerülhessenek a magyar katonai szaknyelv fő áramába.

3.10.3. A testület feladata

A testületnek nem lehet feladata a „visszaadni a terminológiának a régi dicsőségét, presztízsét”,¹²⁰ mert az előzmények ismeretében kijelenthető, interdiszciplinaritása miatt a terminológia sohasem volt népszerű szakterület.

A terminológiai testület hatékony tevékenységének biztosítása érdekében ugyancsak lényeges a tagok számára hozzáférés biztosítása a különféle NATO dokumentumokhoz. Ennek megvannak a titokvédelmi vetületei, amelyek nem tartoznak jelen értekezés tárgykörébe. Mivel azonban a NATO anyagainak jelentős része nem minősített, feltételezésem szerint a testület tevékenységének hatékonyságát az sem csökkentené jelentősen, ha tagjai eltérő szintű hozzáféréssel rendelkeznének saját beosztásuk, munka- vagy szolgálati helyük, képzésük stb. függvényében, vagy ha csupán nem minősített anyagokkal dolgoznának.

Ugyancsak fontos az angol nyelvű katonai periodikumok szókészletének figyelemmel kísérése. Ezek az AAP-6-nál is frissebb anyagok jó eszköznek bizonyulhatnak a terminológia proaktív honosításához. Nagy odafigyelést igényel viszont annak eldöntése, valóban új terminusról, vagy csupán zszurnalisztikai stílusgyakorlatról van-e szó.

A terminológiai testületnek gondoskodnia kell a kidolgozott terminusok elterjesztéséről is, amelyhez ki kell alakítani a megfelelő csatornákat, ellenkező

---

¹¹⁹ Akár a CD-alapú professzionális, pl. Trados, akár az interneten elérhető, kevésbé professzionális, de széles kör számára hozzáférhető fordítóprogramok, pl. <http://itranslate4.eu/> stb. számításba jöhetnek. Természetesen a jobb minőséget a professzionális szoftverek biztosítják.

¹²⁰ Molnárné László Andrea: Id. mű 83. o.

esetben ezek az eredmények nem hasznosulnak.¹²¹ Erre a feladatra jelenleg a legalkalmasabb eszköz az internet, ahová a NATO honlapjaihoz hasonlóan a Honvédelmi Minisztérium honlapjára feltölthető a frissített szókészlet. Az AAP-6-hoz hasonló, PDF formátumban letölthető dokumentum biztosíthatja, hogy az anyag minden felhasználó számára hozzáférhető és használható legyen. Ez az on-line szótárrá fejleszthető szakanyag tovább is fejleszthető volna és befogadhatná a fentiekben elemzett katonai szótárak beilleszthető szókészleteit is – természetesen a megfelelő szerzői-jogi kérdések tisztázását követően.

Az internetes információátadás másik lehetséges módja egy önálló honlap alkalmazásával történhetne. Ahogyan az orvosi szaknyelv művelésének kiváló eszköze a www.orvosinyelv.hu internetes felület,¹²² ugyanúgy kialakítható volna egy hasonló struktúrájú, de a magyar katonai szaknyelv kérdéseivel foglalkozó honlap is. Ennek nagy előnye volna, hogy nyílt hozzáférést tenne lehetővé a magyar katonai szaknyelv állandó szabályaihoz, a változásokat pedig gyorsan tükrözhetné, hiszen nem nyomtatott anyagról van szó. Ily módon elkerülhetővé válna az olyan, nyelvileg helytelen ekvivalenciák megjelenése és térnyerése, mint a Magyar Köztársaság Információs Hivatal *főigazgatója* = *Major General*, Information Office¹²³, vagy a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkár angol fordításának – Ministry of Defence Administrative State Secretary – nem túl szerencsés rövidítése: MoD ASS¹²⁴.

A terminológiai testületnek a HM Védelmi és Doktrinális Főosztályán belül, vagy amellettt volna a legjobb helye a honvédségi struktúrában, mivel így közvetlen hatást gyakorolhatna a HM doktrínafejlesztő tevékenységére. Hatásköre nem korlátozódna az angol terminológia fordítására és terjesztésére, hanem – a fent jelzett anomáliák kiküszöbölése érdekében – idetartozna a megjelent HM anyagok nyelvi és terminológiai szempontból történő lektorálása is.

---

¹²¹ TOMOLYA János: A tapasztalatok hasznosítása és a katonai szaknyelv fejlesztése. <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/2/2004-2-7.html> (2011.12.15.)

¹²² <http://www.orvosinyelv.hu/> (2012.04.23.) A honlap a 2001-ben alapított azonos nevű, nyomtatásban megjelenő szaklap elektronikus változata.

¹²³ Forrás: HM Protokoll és Rendezvényszervező Igazgatóság, Magyar Állami Protokoll Lista / State Protocol Order of Precedence. 2011. március.

¹²⁴ Rövidítések jegyzéke. HM Tervezési és Koordinációs Főosztály. 2010 december.

A terminológiai testületnek ugyancsak fontos feladata volna a kapcsolattartás az NSA-jel, amely a terminológiafejlesztéssel megbízott NATO testületként segítséget nyújthat az angol katonai terminológia honosításával összefüggésben jelentkező technikai problémák megoldásában. Az információáramlást is felgyorsítaná ez a „forró drót”, és megkönnyíthetné a fentebb említett proaktív megközelítést.

A katonai tolmácsok és fordítók képzésében is komoly szerepet vállalhat a terminológiai testület. Mint ismeretes, a NATO 2011 szeptemberében döntés hozott a műveletek nyelvi biztosításáról, annak érdekében, hogy a települt NATO parancsnokságok és erők képesek legyenek „a műveleti területen belül lévő lakossággal, a helyi hatósággal és más jelenlévő szervezetekkel történő kommunikációra. A nyelvi biztosítás különösen szükséges, ha az adott lakosság, a hatóságok és más szervezetek nem beszélik a NATO *hivatalos nyelveit* és a kommunikáció a parancsnokság és az erők tevékenységéhez szükséges.”¹²⁵ Mivel a kiadvány minden olyan NATO műveletben részt vevő nemzetre és NATO parancsnokságra vonatkozik, ahol a műveletek nyelvi biztosítást igényelnek és magában foglal *fordítást, tolmácsolást, valamint* ezekhez kapcsolódó feladatokat is, (pl. a média és nyomtatott anyagok nyomonkövetése, összefoglalása és tömör fordítása), a szakemberképzés alapos terminológiai felkészítés nélkül elképzelhetetlen, ami a terminológiai testület szakmai támogatását igényli.

Az MSZDB értekezletein szerzett tapasztalataim alapján a terminológiai testület munkáját nem fogja egyöntetű lelkesedés kísérni. Ennek oka részben az, hogy bizonyos nyelvi tudásszint fölött sok döntéshozó érezheti fölöslegesnek az angol terminusok honosítását. Számukra egyszerűbbnek tűnik az eredeti angol terminus alkalmazása a magyar terminológiába való beemelés útján, amint arra számos példa akad. A másik ok pedig a már kialakult és használatba került terminusokhoz való ragaszkodás. Ebben az esetben a terminológiai testületnek mérlegelnie kell és kompromisszumkésznek kell lennie. Ha ugyanis a vitatott terminus már gyökeret vert a magyar katonai szaknyelvben, azt korrigálni szinte lehetetlen. Nem célszerű tehát

---

¹²⁵ Műveletek nyelvi biztosítása. Alingp-1 2011 September. Szeptember 12.

minden áron rákényszeríteni az új terminológiát a szervezeti egységekre, sőt ez a gyakorlat kimondottan kontraproduktív is lehet. A fő hangsúlyt az újonnan érkező anyagok átszűrésére, az új terminusok pontos magyar fordításának elkészítésére, és elterjesztésére kell helyezni.¹²⁶

Ez a tevékenység hosszú távú, látványos eredményekkel nem kecsegtető aprólékos munkát jelent. Hosszú távra ugyan manapság nehéz tervezni, ennek a testületnek a tevékenységét mégis legalább tíz évre kell tervezni, a NATO terminológiai tevékenységével összhangban. Nem célszerű az aktuális politikai kurzustól, az éppen hivatalban levő kormányzattól függővé tenni a terminológiai testület összetételét, feladat- és hatáskörét, az ugyanis másként nem lehet képes a purizmus és a neologizmusok közötti arany középutat megtalálni és járni. Az ilyen rendszerben létrehozott és tevékenykedő terminológiai testület munkájának eredményeképpen létrejöhet az a katonai szaknyelvi korpusz, amely a későbbiekben szilárd alapként szolgálhat a további terminológiai kutatásokhoz. A fent körvonalazott on-line szótár bázisán lehetőség nyílna szakszótárak összeállítására, magyar katonai értelmező szótár, illetve általános katonai szótárak készítésére is.

3.10.4. A testület informatikai támogatása

Napjainkban a terminológiai kutatásokat különféle szoftver eszközök támogatják és gyorsítják. A számítógépes nyelvészeti programok alkalmazása mind szélesebb körű. A korpusznyelvészet ma már elképzelhetetlen volna a szókészletek kezelését végző programok nélkül. Ezt szemléletesen illusztrálja Vadász Istvánné – a nyelvvizsgáztatás céljaira szűkítve –, amikor a korpusznyelvészet modern módszereinek alkalmazásával bemutatja, hogyan hozhatók létre adott szaknyelvi témában referenciaanyagok a korszerű és általánosan hozzáférhető számítástechnikai

---

¹²⁶ Teljes mértékben egyetértek Szabó Olga megállapításával: “mind az általános, mind a szakmai nyelv fejlődésének irányai kiszámíthatatlanok. A fent ... kritizált szavak teret nyertek a katonai szaknyelvben, ugyanakkor a használatra javasolt alakok is elfogadottakká váltak. Tény az, hogy a reformkor nyelvújító és egyben magyarosítási törekvései hatással voltak a katonai szaknyelvre is ...”

In: Az idegennyelvi képzés és kommunikáció helyzete a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE HDI, Budapest 2005. 67. old.

eszközök alkalmazásával.¹²⁷ Jóllehet célja a nyelvoktatás és -vizsgáztatás támogatása, a módszer alkalmas a lexikográfiai jellegű kérdések kezelésére is, ami a korpusznyelvészet eredeti célja.

A fentebb említett honlap létrehozása és karbantartása is igényli a megfelelő informatikai támogatást. Rovatai hasznos információkat nyújthatnának a magyar katonai terminológiát alkalmazó szakembereknek, tájékoztatást adnának a legújabb terminusokról (definíciók, etimológia, alkalmazás, stb.), segítséget nyújtanának a magyar katonai szaknyelv alkalmazásában, és eszközként szolgálnának annak megtisztításában a helytelen neologizmusoktól. A honlap egyúttal fórumként is használható volna, részben a katonai terminológia felhasználói által felvetett kérdések tisztázására, részben a szaksajtó nyelvezetének elemzésére. Internet-alapjának köszönhetően sokkal könnyebb hozzáférést biztosíthatna az érdeklődők számára, mintha nyomtatott formában jelenne meg és a katonai nyelvművelés fontos eszközévé válhatna.

Egyértelmű tehát, hogy a terminológia-kutatás egyik alapfeltétele a korszerű és rendszeresen karbantartott informatikai háttér, amely nagymértékben felgyorsítja a testület munkáját, és garantálja annak magas színvonalát, hatékonyságát a katonai terminológia fordítása terén.

Az értekezés írása alatt eltelt időszakban pozitív fejlemények történtek: újjáalakult a fentebb vázolt testület feladatkörét ellátó Terminológiai Harmonizációs Testület (THT), amely elsősorban az AAP-6 terminusainak pontos magyar ekvivalenseit hivatott kidolgozni, különös tekintettel a legújabbakra¹²⁸, amelyek elavult terminusokat váltanak fel, vagy új elemként kerülnek az AAP-6 2012-ben kiadott változatába. A THT az Irányelvek alapján végzi tevékenységét, de irányadónak tekinti a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet vonatkozó

---

¹²⁷ A NATO STANAG 6001 szabvány alapján folytatott magyarországi nyelvvizsgák lexikai érvényességének vizsgálata korpusznyelvészeti módszerekkel. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE HDI, Budapest 2011. 67-78. old.

¹²⁸ overt operation / opération manifeste
covert operation / opération couverte
suspect / suspect
situational awareness / connaissance de la situation

dokumentumait is.¹²⁹ Az újjáalakulás óta eltelt időszakban főként az AAP-6 terminusainak fordítására és a vitatott terminusok harmonizálására koncentráló testület idővel remélhetőleg kiterjesztheti hatáskörét a fentebb tárgyalt területekre és hatékony fejlesztője lehet a magyar katonai terminológiának.

3.11. Katonai szaklapok a terminológia-kutatásban

A THT proaktív tevékenysége és a hatékony terminológia-fejlesztés érdekében feltétlenül figyelemmel kell kísérni az angol nyelvű katonai periodikumokat is. Jelen értekezés szempontjából az elemzés elsődleges szempontja a terminológia, annak tanulmányozhatósága egyes szakfolyóiratokban, és az azokhoz kapcsolódó egyéb kiadványokban, mivel a rendkívül gyorsan változó terminológia ezekben a kiadványokban követhető a legjobban és legpontosabban. Ezért a lapok cikkeiben közölt információk szakmai jelentőségét és újszerűségét nem tekintem lényegesnek, kizárólag a nyelvi aspektusokra koncentrálok. Ezekben a kiadványokban megtalálható az új terminusok szemantikai mezőjének/mezőinek behatárolásához elengedhetetlenül szükséges kontextus; az igényes szerkesztési elveknek köszönhetően pedig nyelvi színvonaluk legtöbbször egyenletesen magas; a közölt információk frissek, a cikkek tartalma pedig gyakran magyar nyelven is ellenőrizhető.

A terminológus, a fordító, a tolmács, és az angol katonai katonai szaknyelvet alkalmazó szakemberek számára a legfrissebb katonai terminológia nyílt, általánosan

---

¹²⁹ ISO 704, Terminology work - Principles and methods, 2nd edition 2000
ISO 860, Terminology work - Harmonization of concepts and terms, 2nd edition 1996
ISO 1087, Terminology - Vocabulary, 1st edition 1990-05-01
ISO 1087-1, Terminology work, Vocabulary - Part 1: Theory and application, 1st edition 2000
ISO 1087-2, Terminology work, Vocabulary - Part 2: Computer applications, 1st edition 2000
ISO 1951, Lexicographical symbols and typographical conventions for use in terminography, 2nd edition 1997
ISO 10241, International terminology standards - Preparation and layout, 1st edition 1992
ISO 12199, Alphabetical ordering of multilingual terminology and lexicographical data represented in the Latin alphabet, 1st edition 2000
ISO 12616, Translation-oriented terminography, 1st edition 2002

hozzáférhető forrását tehát a katonai szaklapok, szakfolyóiratok jelentik.¹³⁰ Ezek a periodikumok a haditechnika, hadtudomány, katonapolitika, külpolitika, és a NATO szervezeti kérdései területeiről tudósítanak. A cikkek szerzői rendszerint az adott téma legavatottabb ismerői, kutatók, magas beosztású katonai, vagy civil tisztségviselők, védelmi ipari vállalatok képviselői, akik a kérdéskörökkel beosztásukból fakadóan foglalkoznak. Természetesen nyelvészeti szempontból itt is meg kell különböztetni a katonai szaknyelv brit és amerikai változatát, a különböző szinteket és az eltérő stílusokat. Mindazonáltal a katonai terminológia változásai, az új terminusok megjelenése és elterjedése ezekben a periodikumokban folyamatosan nyomon követhető.

3.11.1. Jane's Defence Weekly

A 48 éves múltra visszatekintő kiadvány korszerű és naprakész információkkal szolgál a védelem területéről. A legfrissebb híreket tartalmazó *Headlines* rovatot a földrajzi régiók szerint felosztott hírcsokor követi. Természetesen mindegyik szám közöl információkat a védelmi ipar területéről (*Business*), elemzéseket a védelempolitika, védelmi ipar, kutatás és fejlesztés, nemzetközi kooperáció, és más, nemzetvédelmi szempontból lényeges kérdésekről (*Analysis*, és *Briefing*). Minden szám tartalmaz egy interjút valamely állam védelmi iparának, katonai kutatóközpontjának, védelmi minisztériumának, vagy vezérkarának képviselőjével, esetleg valamely nemzetközi szervezet vezető tisztségviselőjével.

Az olvasó számára a cikkek frissessége megkönnyítheti azok tartalmának megértését, mivel feltételezhető, hogy saját anyanyelvén is találkozik a számára angolul prezentált információk valamely elemeivel. Ha pedig a téma önmagában nem ismeretlen, annak angol nyelven történő befogadása lényegesen könnyebb, a kognitív folyamat ilyenkor egyfajta párhuzamos szöveg feldolgozásaként is értelmezhető.

---

¹³⁰ Kétségtelen tény, hogy napi tevékenységük során a szakemberek számtalan hivatalos dokumentummal és szabályzattal is találkozhatnak, ezek szaknyelvi szempontból történő vizsgálata azonban meghaladná jelen értekezés kereteit. Ráadásul, mivel sok ezek közül nem lektorált anyag, nyelvileg nem feltétlenül tekinthetők mértékadó forrásnak.

Jóllehet a hetilapot jelenleg amerikai tulajdonú kiadválallat jelenteti meg, a szerkesztés és kiadás Nagy Britanniában történik, ennek megfelelően a leközölt cikkek nyelve brit angol. A gondosan összeválogatott friss hírekben ismertetett eseményeket és információkat a kiadvány hosszabb távon is figyelemmel kíséri és az időközben bekövetkezett fontosabb változásokról rendszeresen beszámol.

A hetilap weboldala, <http://www.janes-defence-weekly.com>, gyakorlatilag csupán kereskedelmi célokat szolgál, 30%-os árkedvezményt ígérve előfizetésre buzdítja a látogatókat. Az előfizető ugyanakkor, a birtokában levő kóddal hozzáférést kap a weblap nem publikus részéhez is.

3.11.2. Jane's International Defence Review

Ez a kiadvány a hetilap már 44 éve havonta megjelenő változata. Célja ugyancsak a haditechnikai újdonságok bemutatása és a katonai témák bővebb kifejtése. Folyóiratként a kiadvány elsősorban a nagyobb horderejű témákra összpontosít, hosszabb elemző írásokat közöl a haditechnikai fejlesztések irányzatairól a honvédelem, belbiztonság, közlekedés, úrkutatás, és hírszerzés területén, de kisebb mennyiségben itt is megtalálhatók a rövid hírek. A folyóirat állandó rovatai: Nemzetközi kitekintés, Fegyverek és felszerelés, Fejlesztések, Roboteszközök, Riportok, Felszerelés profilok, Technológiai jelentés, Interjú.

A Jane's Defence Weekly-hez hasonlóan a folyóirat igényes felépítésű és kiállítású periodikum, nyelve brit angol, a cikkek könnyebb és jobb megértését pedig kitűnő képanyag támogatja. Jóllehet a szerzőgárda nemzetközi, a cikkek színvonala egyenletesen magas, és nincsenek a megértést nehezítő, vagy értelemzavaró nyelvi problémák. A cikkek értékes szakterminológiai forrást jelentenek a katonai szaknyelvvvel foglalkozó specialisták számára, részben az új technikai eszközök bemutatása során alkalmazott új terminusoknak köszönhetően, részben pedig a kiadvány összhaderőnemi jellege miatt. Egyaránt találhatóak ugyanis benne beszámolók a szárazföldi erők, a haditengerészet és a légiere területén végzett fejlesztésekről. A cikkek nyelve egységes, a rövidítések feloldása minden szövegben a szabályoknak megfelelően az első említéskor megtörténik, az oldalak

három-, illetve négyhasábos felosztása pedig áttekinthetőbbé teszi a cikkeket, így megkönnyíti az olvasó dolgát, a tartalom könnyebben befogadhatóvá válik számára.

A hetilaphoz hasonlóan a folyóirat is tartalmaz hirdetések, amelyeken szerepelnek a haditechnikai vállalatok és rendezvények honlapjai is. Ezek a honlapok újabb értékes forrást jelenthetnek a terminológiai kutatás szempontjából, jóllehet itt már nagyobb elővigyázatossággal kell eljárni a nyelvi színvonal egyenetlensége miatt. Amennyiben ugyanis nem anyanyelvi összeállítású honlapra navigálunk, a nyelvi interferencia felerősödésével kell számolni. Mindenképpen megfontolandó tehát a terminusok automatikus átvétele ilyen helyekről, célszerű előzetesen ellenőrizni az új, vagy újnak látszó terminusokat.

A folyóirat honlapja: www.idr.janes.com, gyakorlatilag csupán marketing célokat szolgál és előfizetésre buzdítja a látogatókat. Az előfizető a birtokában levő kóddal ebben az esetben is hozzáférést kap a weblap nem publikus részéhez is.

3.11.3. Military Technology

Az 1977-ben alapított havonta megjelenő szaklap elsődleges feladatának tekinti a haditechnikai fejlesztések bemutatását mindhárom haderőnem területén. Az egyes számok rendszerint valamely téma köré épülnek, pl. az egyéni katonai felszerelés, páncélozott harcjárművek, harci helikopterek stb. A folyóirat információkat tartalmaz a különféle védelmi-ipari kiállításokról, megszólaltatja a védelmi ipar szereplőit, politikusokat, hivatásos tiszteket. Harcászati, műveleti és hadászati szinten egyaránt értékes információkat és elemzéseket tartalmaz és a legújabb katonai terminológia kiváló forrása.

Mivel a cikkek jelentős részét nem anyanyelvi szerzők írják és az előkészítés jó része sem angol anyanyelvi környezetben történik, a folyóirat nyelvi színvonala nem mindig egyenletesen magas. Főként a nyelvi interferenciára akadnak példák¹³¹, a technikai pontatlanságok szerencsére jóval ritkábban alakulnak értelemzavaró

---

¹³¹ "Some missiles were dedicated models and were fielded with one type of fighter/interceptor aircraft only, while others were more or less universal ...", Tomasz Szulc: Russian Air-to-Air Missiles An Update in: Military Technology 2010/7 79. old.

hibákká¹³². Ugyanakkor az alapvetően nyelvtani problémák óhatatlanul kérdésessé teszik az írások hitelességét, hiszen az összetett problémák felvetése és a lehetséges megoldások változatainak bemutatása jóval nagyobb feladat, mint néhány nyelvtani szabály betartása.¹³³ Tehát, ha ezekkel sem boldogul a szerző, kétséges lehet a kompetenciája bonyolultabb kérdésekben.

A folyóirat honlapján, <http://www.monch.com>, nemcsak a legutóbbi számok tartalomjegyzéke található meg, hanem cikkek is a régebbi számokból.

3.11.4. Defense News

A hetilap a Jane's Defence Weekly amerikai megfelelője. Formátuma nagyobb, papírja kevésbé elegáns, de állandó rovatai szinte teljesen a Jane's struktúráját tükrözik. Ugyanúgy földrajzi régiók szerint csoportosítja az új információkat, megvannak a rövidhírek is, és minden lapszám interjúval zárul egy nemzetvédelmi szempontból jelentős szervezet képviselőjével, hivatalok tisztségviselőivel, vagy valamely kutatóintézet vezetőjével. A Jane's Defence Weekly-től eltérően azonban a Defense News a haderőnemek szempontjából is csoportosít információkat, természetesen amerikai optikán keresztül mutatva be a helyzetet, újdonságokat, változásokat.

A fentiekből következően a Defense News az amerikai angol nyelvet, az amerikai katonai terminológiát használja. Ugyanez jellemzi weblapját is: <http://www.defensenews.com>, amely a fenti honlapoktól eltérően teljesen nyílt, kódok nélkül is hozzáférhető. Rengeteg friss és hasznos információt tartalmaz a védelmi szféra teljes spektrumáról, amelyeket bőven illusztrálnak képek és videoanyagok is. Aki pedig regisztrál a honlapon, e-mail címére naponta kaphat értesítést a katonai, katonapolitikai, vagy műszaki szempontból lényeges hírekről. Ennek külön értéke, hogy nem „csupán” katonai forrásokból ad válogatást, hanem

---

¹³² “The oldest among the missile types that can **be** regarded as being still attractive ... ” u.o.

„The R-33 long-range missiles are almost identical to the US AIM-54C ... and are (helyesen: have been) carried since 1981 by MiG-31 interceptors ...” u.o. 80. old.

¹³³ “Since the beginning of recorded military history, the locations where the soldier goes to rest, ... has (helyesen: have) been considered a self-evident necessity.”

szinte valamennyi jelentős amerikai napilapból, tehát a katonai szaknyelv nem kimondottan szakemberekhez szóló média változatába is betekintést nyerhetünk.

3.11.5. IHS Jane's Intelligence Review

A Jane's Intelligence Review folyóirat (JIR), a Katonai és Biztonsági Értékelő Hírszerző Központ kiadványa, a hírszerzési szakemberek nyilvánvalóan egyik fontos nyílt információforrása. Megbízható adatokkal és a cikkeket pontosan illusztráló képanyaggal számol be a világ katonai szempontból fontos eseményeiről, nem korlátozva a spektrumot a haditechnikai témákra, Észak-Írországtól Libanonon és Szudánon át Közép-Ázsiáig számos válságövezetről tartalmaz cikkeket. Természetesen a folyóirat az információ frissességét helyezi előtérbe, sok esetben légi, vagy műholdfelvételekkel is alátámasztva egyes írások hitelességét. A földrajzi felosztáson kívül a JIR tematikus feldolgozást is alkalmaz. Ilyen például a kibertérben folyó együttműködési lehetőségek bemutatása¹³⁴. A cikkek jobb megértését nemcsak a más kiadványokban is megfigyelhető háromhasábos oldalfelosztás segíti, hanem a cikkek végén feltűnő glosszárium is, amelyek segítséget nyújtanak az új terminusok értelmezésében.

A folyóirat másik szakterülete a biztonság. Nem szűkíti azonban a kérdéskört a katonai biztonságra, hanem kitér annak szociális, gazdasági, sőt kulturális aspektusaira is. Foglalkozik az energiabiztonság kérdéseivel, a fenntartható fejlődés és az ipari termelés várható alakulásával és természetesen a terrorizmussal. Nyelvezete ennek megfelelően eltér a szigorúan vett katonai témákkal foglalkozó szaklapokétól¹³⁵ következésképpen a cikkek megértése és feldolgozása a katonai szaknyelvnél jóval szélesebb körű nyelvismeretet igényel.

Honlapja a www.jir.janes.com, a többi Jane's kiadványhoz hasonlóan inkább marketing célokat szolgál, bemutatva a vállalatot, felhasználva ehhez a beágyazott audio- és videointerjúkat is.

---

¹³⁴ Cyber Men, JIR 2011 nov. 24-27 old.

¹³⁵ Inkább a HVG stílusához lehetne hasonlítani a lap nyelvezetét, amely már a címmel igyekszik felkelteni az olvasó figyelmét. Pl: „Debt penalty - Greece's fragile socio-political stability” 2011 november 11.

3.11.6. Air and Space Power Journal

A negyedévente megjelenő kiadvány idén ünnepli fennállásának 25. évfordulóját. Nevétől némileg eltérően nem csupán a légierő és az űrhadviselés tartozik érdeklődési körébe, hanem a kibertér is, ami bizonyos átfedést jelent a JIR-rel. A kiadvány az Egyesült Államokban jelenik meg amerikai angol nyelven, ami a terminológiai egyeztetés szempontjából némi hátrányt jelent, ám ezt bőségesen ellensúlyozza a terminusok frissessége, a precíz nyelvhasználat, és a magas szintű szerkesztési elvek következetes betartása.

Mindezeken köszönhetően az Air and Space Power Journal a légierő műveleti és hadászati szintű kérdéseiben, az űrhadviselés és a kiberhadviselés terén eligazodni kívánó olvasónak primer információforrása, a terminológusnak pedig a vonatkozó új terminusok elsőrendű tárháza.

3.11.7. Joint Force Quarterly (JFQ)

Mint neve is mutatja, az összhaderőnemi tematikájú kiadvány negyedévente jelenik meg, kiadója az Egyesült Államok Nemzetvédelmi Egyeteme. Ennek megfelelően a periodikum tudományos alapossággal közelít az aktuális katonapolitikai kérdésekhez, a haderőfejlesztés irányai, a jövő hadviselése, a XXI. század kihívásai állandó témák a lapszámokban.

Minden egyes szám egy fő téma köré épül fel.¹³⁶ Állandó rovatai: vezércikk; fórum; aktuális témák; kommentárok; könyvismertetés; összhaderőnemi doktrína. Globális kitekintést biztosít az olvasónak – természetesen az amerikai szempontokból fontos térségekre helyezve a hangsúlyt – és mivel egyetemi kiadvány, törekszik az olvasók aktivizálására is. Az utóbbi számokban például tanulmányírási versenyt hirdetett, és a megfelelő színvonalú munkákat folyamatosan közli is a lap.

---

¹³⁶ A 2010. októberi (59.) szám például a műveleti tartalék, a 2011. januári (60.) szám a COIN előtt álló koncepcionális és műveleti kihívások, míg a legutóbbi 2011. októberi (63.) szám a védelem jövője kérdéskörre koncentrálnak.

A többi szaklaphoz hasonlóan a JFQ is közöl interjúkat a haderő vezető beosztású képviselőivel, amelyek relatíve pontos képet adnak az amerikai haderő jelenéről és jövőképéről. Mivel egyetemi kiadványról van szó, az elméleti megközelítés uralkodó, de minden elméleti fejtegetést gyakorlati tapasztalatokkal támasztanak alá, így jelezve, hogy szó sincs a tudomány elefántcsonttornyáról, minden a haderő hatékony fejlesztését szolgálja.

A folyóirat, nevének megfelelően, összhaderőnemi jellegű, minden haderőnem számára közöl lényeges, hasznos és hasznosítható információkat. Az interjúalanyok kiválasztása is ennek megfelelően történik.

A folyóirat nyelvileg egységes, amerikai angolt használ, a szerkesztés rendkívül igényes, a számokban nem található sajtóhiba, sem szaknyelvi pontatlanság. Kiváló eszköz lehet nemcsak a katonai szakismeretek magas szinten való frissen tartására, hanem – szintén magas szakmai szinten álló – nyelvi csoportok képzésére is.

A kiadvány egyik különösen fontos tulajdonsága a nyílt internetes hozzáférés, tehát sem regisztráció, sem különösebb informatikai szakismeret nem kell ahhoz, hogy a megismerni kívánt számot díjmentesen letölthessük. A JFQ elérhető a <http://ndupress.ndu.edu/jointForceQuarterly.html> honlapon.

3.11.8. Foreign Affairs

Az amerikai Foreign Affairs folyóirat 1922 óta jelenik meg és bár nem tartozik a katonai szakfolyóiratok közé, a terminológiai kutatás szempontjából mégis jelentős és magas színvonalú forrásnak tekinthető.

A cikkek egy része könyvismertető, és főként az olvasótábor szakemberekből álló részét látja el információkkal a politológia és a legújabb kori történelem terén megjelenő friss szakirodalomról. A cikkek zömét viszont elemzések és tanulmányok alkotják, amelyek a világ eseményeire koncentrálnak, elemzik a bekövetkezett történéseket és végbement folyamatokat, illetve prognózisokat állítanak fel a várható eseményekről és folyamatokról. A témák között szerepel a nukleáris leszerelés, a kulturális sokszínűség, a közel-keleti békefolyamat, a szudáni válság, az afganisztáni

helyzet, az energiabiztonság, az orosz politikai álláspontok változásai, és sok más aktuális, vagy az Egyesült Államok külpolitikája számára fontos kérdés.

A Foreign Affairs szerzőgárdája rendkívül magas színvonalat képvisel: George Frost Kennan, politológus, az amerikai Külügyminisztérium tisztségviselője például ebben a folyóiratban publikálta az ú.n. „hosszú távirat” folytatásának is tekinthető, a feltartóztatási politika legfontosabb pontjait tartalmazó tanulmányát 1947-ben. A Foreign Affairs a hidegháború után sem veszítette el jelentőségét. Samuel Huntington írása, a „Civilizációk összezapása”¹³⁷, vagy Julia Timosenko ukrán miniszterelnök cikke „Oroszország fékentartása”¹³⁸ is ebben a folyóiratban jelent meg.

Figyelemreméltó például a Robert D. Blackwill, az Egyesült Államok volt indiai nagykövete által az afganisztáni helyzet alakulásáról publikált cikk.¹³⁹ Ebben a szerző logikus érvekkel alátámasztva kifejti, miért nem lehetséges csupán katonai eszközök alkalmazásával kezelni az afgán helyzetet. Párhuzamot von a szovjet intervenció és az ISAF erők alkalmazása között, és határozottan bírálja a jelenlegi amerikai kormány kivonulási politikáját, amely, véleménye szerint, meggyengítette az amerikai diplomáciát az egész térségben.¹⁴⁰ A cikk, hasonlóan a többi tanulmányhoz, általános angol nyelven íródott, de témaválasztása miatt bőven tartalmaz katonai – harcászati és műveleti terminológia mellett hadászati – terminusokat is.

A Foreign Affairs nyomtatott változata mellett az interneten elérhető elektronikus verzió is számos régi és új cikket tartalmaz, amelyek egy része teljes terjedelemben olvasható, a régebbiek pedig PDF formátumban az archívumból megvásárolhatók. Ezek gyakorlatilag az egykor leközzölt írások szöveg- és formahű változatai. A Foreign Affairs honlapja – <http://www.foreignaffairs.com> – nem

---

¹³⁷ Clash of Civilisations. In: Foreign Affairs, 1993. július-augusztus 7-23. old.

¹³⁸ Containing Russia, in Foreign Affairs, 2007 május-június 5-11. old.

¹³⁹ Robert D. Blackwill: Plan B in Afghanistan. In Foreign Affairs, 2011 január-február 42-50. old.

¹⁴⁰ US President Barack Obama's repeated statement that the United States will be starting to end its combat role in Afghanistan soon have weakened U.S. diplomatic strength throughout the region. The administration should stop talking about exit strategies and instead commit the United States to a long-term combat role in Afghanistan of 35,000-50,000 troops.

Ibid. 44. old.

kormányzati weblap, a nyomtatott példányokhoz hasonlóan ez sem tartalmaz minősített anyagokat, a hozzáférés bárki számára biztosított. Természetesen üzleti szempontok miatt a legfrissebb lapszámokból csak bemutató, illetve összefoglaló cikkek találhatóak rajta.

A közérthető stílus és a katonapolitikai kontextus a bonyolult gondolatmeneteket és összefüggéseket is érthetővé teszi az olvasó számára, a terminológiai kutatás szempontjából pedig megkönnyíti a terminusok definiálását, így rendkívül hasznos forrás lehet egy katonai szaknyelvi korpusz létrehozásához.

Következtetés

Az angol nyelv és benne a katonai szaknyelv felsőbb rétegei gyorsan változnak. A katonai szaknyelvben az angol-magyar ekvivalensek teljes megfelelése legnagyobb arányban a harcászati szinten található. Ennek oka az, hogy ezen a szinten azonos, vagy nagyon hasonló terminusokat eredményeznek a fegyveres erők rendeltetéséből fakadó azonosságok, a felszereléseik hasonlósága, és a jellemzően hierarchikus rendszerek. Kivételek természetesen itt is akadnak, például a rendfokozatok elnevezései.

Műveleti szinten lényegesen nagyobb eltérés figyelhető meg a két nyelv terminológiája között, aminek oka főként az egységek eltérő szervezése, a doktrinális és a történelmi különbségek. További problémákhoz vezet az egyes haderőnemek eltérő terminológiája is, amint azt pl. a *support* ige különböző értelmezése jelzi. Ugyanez figyelhető meg az *army* főnév esetében is, amelynek jelentését kiegészítéssel (*field army*), illetve a szaknyelvben más terminus (pl. *armed forces*) alkalmazásával pontosítják.

Hadászati és katonapolitikai szinten a katonai terminológiára jelentős hatással van a politika és annak változásai. Széles körben elterjedt az eufemizmusok alkalmazása, és megfigyelhető, hogy ezen a szinten a terminusok önmagukban is jelzik a szövetséges/semleges/ellenséges viszonyt.

Komoly gondot okozhat a különböző mértékegységek magyarra történő fordítása, ugyanis a tradicionális és a metrikus rendszerek közötti jelentős

rendszerbeli eltérések nemcsak félreértéseket szülhetnek, de komoly balesetekhez is vezethetnek. A tradicionális mértékegységek esetében még a brit és amerikai rendszerek közötti különbségeket is figyelembe kell venni egy szöveg értelmezésekor.

Az angol katonai szaknyelv terjesztésében fontos szerep hárul a médiára, főként a haderőreformot követő években. Sajnos számos játék- és dokumentumfilm fordítása súlyos terminológiai hibákat tartalmaz, ami torz kép kialakulásához vezethet a fegyveres erőkről, szerepükről, vagy a hadtörténelemről, mivel ezek a szövegek nagyközönséget célozzák meg. Az alapvető ok feltehetőleg a fordítás terén jelentkező tömegtermelés és a szakmai igénytelenség sajnálatos találkozása, amely akadályozza a terminológiai pontosság biztosítását.

A nem anyanyelvi angol nyelvhasználók szempontjából a rövidítések elsajátíthatósága alapvető fontosságú. A legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a rövidítések szaporodása feltartóztathatatlan, mivel ezeket bárki összerakhatja és alkalmazhatja a saját kisebb-nagyobb közösségében, ha a közösség tagjai azt (meg/fel)ismerik, és elfogadják. Ellenkező esetben nincs információáramlás, tehát nem beszélhetünk nyelvi kommunikációról sem.

Ennek megfelelően jelentős az alkalmi rövidítések száma, amikor egy kifejezés csak egy bizonyos esemény alkalmával van használatban, következésképp a hozzá kapcsolódó rövidítés is hasonlóan rövid életű. Jellegzetes előfordulásuk a különböző szintű gyakorlatok, ahol a fiktív forgatókönyvek számos ilyen szakkifejezést-rövidítést generálnak, de konferenciákon, és egyéb rendezvényeken is keletkezhetnek rövidítések.

Ezek után természetes, hogy a rövidítések jelentős része gyorsan cserélődik és ezeket nem érdemes a hosszútávú memóriában tárolni. Jól jelzik ezt a különböző szervezetek, hivatalok és intézmények által kiadott rövidítéslisták, illetve a nívósabb szaklapok cikkei végén közölt külön rövidítésjegyzékek megjelenése. Jogos követelmény a cikkek, levelek, dokumentumok szerzőivel szemben, hogy az általuk alkalmazott rövidítéseket első használatukkor oldják fel, így könnyítve meg mondanivalójuk megértését és a félreértések elkerülését.

Természetesen az írásbeliség mellett a beszélt nyelvben is bőséggel előfordulnak rövidítések. Túlzott szóbeli használatuk azonban kerülendő, főként, ha nem azonos szakmák művelőinek kommunikációjáról van szó. Ugyanakkor tény, hogy a rádiókommunikáció főként rövidítésekkel és kódszavakkal, az úgy nevezett *Brevity Code*-dal¹⁴¹, történik. Ily módon idő takarítható meg és csökkenthető a nem-anyanyelvi beszélő hibás nyelvhasználatából adódó félreértések, tehát az emberi hibára visszavezethető balesetek lehetősége is.

Az angol katonai terminológiában alkalmazott rövidítések látszólag bonyolult rendszere tehát lényegében néhány egyszerű szabályra épül, amelyek főként nyelvészeti alapokra, kisebb részben pedig a NATO irányelveire épülnek. A rövidítések átültetése a magyar katonai szaknyelvbe – hasonlóan a nyelv többi területéhez – nem automatikusan történik, ugyanis nincs egységes szabály a rövidítések lefordítására. Előfordul, hogy a terminus magyarul, míg rövidített alakja angolul szerepel a szövegben: POLAD – politikai tanácsadó, LEGAD – jogi tanácsadó, DEVAD – fejlesztési tanácsadó.¹⁴²

Ugyanakkor az általános nyelvben és a katonai terminológiában egy ezzel ellentétes folyamat is megfigyelhető. Az OSCE (Organisation for Security and Cooperation in Europe) magyar ekvivalense egyértelműen a szervezet nevének magyar fordításából – Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – alakult ki és lett EBESZ. Ugyanez a folyamat játszódhatott le a WEU (Western European Union) magyar megfelelőjének kialakításakor is, amikor a Nyugat-európai Unió „rövidült” NyEU-vá. A *Standing Operating Procedure*, amelynek magyar ekvivalense *hatályos műveleti intézkedés*, rövidített formájában viszont már azelőtt megjelent a magyar katonai terminológiában, hogy magyar ekvivalense – HAMI – átment volna a köztudatba és a katonai nyelvhasználatba, ezért a katonai kontextusban gyakran SOP szerepel a kétségtelenül szellemes magyar ekvivalens helyett.

Megállapítható tehát, hogy a rövidítések magyarra fordítása, illetve átvétele terén meglehetősen kuszaság uralkodik. Nincs egyértelmű, általánosan elfogadott

---

¹⁴¹ <http://www.fas.org/man/dod-101/usaf/docs/mcm3-1-a1.htm> (2012.05.10.)

¹⁴² Boldizsár Gábor: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre. PhD értekezés. Budapest 2008. 49. 85. o.

szabály, a praktikum, az egyszerűbb használhatóság, és a terminus magyar fordítása teljes alakjának időbeli elsőbbsége közösen határozzák meg, hogy az angol rövidítés kerül át a magyar katonai terminológiába, vagy az angol terminus magyar ekvivalensének rövidítése honosodik meg a magyar szaknyelvben. Feltehetően az idő lesz a döntő tényező, amely a katonai terminológia más területeihez hasonlóan meghatározza majd, hogy melyik verzió honosodik meg a magyar katonai szaknyelvben.

A katonai terminológia gondozása, fejlesztése és honosítása ugyanakkor elképzelhetetlen olyan testület nélkül, amelyben hivatásos tisztek és nyelvészek szoros együttműködésben tevékenykednek. Ez az általam Terminológiai Testületnek nevezett szervezeti egység behozhatná a magyar katonai terminológia fejlesztése terén keletkezett lemaradást, biztosíthatná a NATO-terminológia gyors honosítását, és kialakíthatná a távolabbi terminológia-fejlesztéshez szükséges katonai nyelvi korpuszt. Ennek alapján lehetőség nyílhat kétnyelvű katonai szótárak (általános és szakszótárak) készítésére, és a megfelelő informatikai háttér birtokában azok szókészletének közzétételére.

Az informatikai támogatásra azonban nemcsak az elkészült anyagok közzététele céljából volna szükség. Megfelelő számítógépes rendszer nélkül a Terminológiai Testület nem volna képes végezni tevékenységét, a tagok közötti kapcsolattartás is lassú és körülményes volna. A korszerű informatikai infrastruktúrára a majdani katonai korpusz kialakításához és kezeléséhez is feltétlenül szükség volna.

A testületnek a terminológiai kutatások gyors és eredményes végzése érdekében széles bázison kellene állnia, így támaszkodhatna mindarra a szaktudásra, amely a Magyar Honvédség hivatásos állományánál az elmúlt évtizedekben felhalmozódott. A haderőreformok következtében leszerelt, vagy nyugalmazott tisztek ismeretei így módon becsatornázhatók volnának a testület tevékenységébe és növelhetnék annak hatékonyságát.

A testület munkája megteremthetné a háttérrel a katonai tolmács- és fordítóképzés számára is, amelynek előnyeit nemcsak a Honvédség, hanem a védelmi

ipar különböző ágazatai is élvezhetik. Ily módon a testület tevékenysége hosszú távon anyagi hasznot is hozhat a nemzetgazdaságnak.

Az ismertetett angol nyelvű katonai szaklapok, szakfolyóiratok rendkívül hasznos terminológiai adatforrások. Frissességük elsődleges szempont a katonai terminológia változásait és fejlődését figyelemmel kísérő testület számára, mivel ez a szakajó egy katonai terminológiai adatbázis létrehozásának egyik alapvető eleme lehet. Ez a szakirodalom nyelvileg igényes, koherens és strukturált szövegeket biztosít olvasói számára. Ellentétben az általános angolt használó periodikumokkal, ezek a kiadványok jellemzően lektorált és pontos katonai terminológiát használnak, következetesen alkalmazva a korrekt terminusokat. Nem törekszenek stilisztikailag árnyalt kifejezésmódra, elsődleges szempontjuk az egyértelmű információközlés.

Ugyanez a tulajdonság jellemzi a katonai szaklapok internetes honlapjait is. Ellentétben a hírügynökségi honlapokkal ezek az oldalak következetesen használják a katonai terminológiát. Sajnos nem egyformán informatívak, de amelyek szabad hozzáférést enged a felhasználóknak, rendszeresen frissített cikkeivel – a nyomtatott lapokhoz hasonlóan – hasznos és gazdag anyagot szolgáltat a katonai terminológia tanulmányozásához.

A fenti szaklapok anyaga biztosíthatja az alapot ahhoz a katonai szaknyelvi korpuszhoz, amely alapja lehet egy valóban jól használható XXI századi katonai szótár szókészletének. A korpusz kezeléséhez ma már számos számítógépes program áll rendelkezésre. Ezek valamelyikének alkalmazásával meghatározható az alapszókincs, amely a leggyakrabban használt terminusokból tevődik össze, valamint az alapszókincsre épülő felsőbb rétegek, ahol már megjelennek a haderőnemi és fegyvernemi eltérések, és nyilván konfliktusok várhatók az egyes szakterületeket képviselő szakemberek között a korpusz szókészletének összeállítása során. Ennek ellenére az angol katonai terminológia harmonizálásához nélkülözhetetlen katonai szótárak létrehozása számára feltétlenül szükség van a katonai szaknyelvi korpuszra.

A Terminológiai Harmonizációs Testület újjáalakulása feltétlenül pozitív fejlemény a katonai terminológia fejlesztése szempontjából.

Összegzett következtetések, elért eredmények, javaslatok és további kutatást igénylő területek

A kutatómunka összefoglalása

Témaválasztásomban és értekezésem elkészítésekor a téma aktualitása és fontossága volt a legfőbb motivációs tényező. A terjedelmi korlátok miatt csak érintettem egyes, a témámhoz kapcsolódó, de mások által már feltárt területeket (pl. a nyelvi korpuszok alkalmazását).

Megvizsgáltam a napjainkban hozzáférhető angol katonai nyelvkönyveket igazolva, hogy felépítésük és a feladattípusok egyéni tanulás keretében nem teszik lehetővé az angol katonai szaknyelv elsajátítását, használatukkal legfeljebb STANAG 3 szintű nyelvtudás elérése lehetséges. Ugyanakkor alkalmasak a kommunikatív nyelvhasználat begyakorlására és begyakoroltatására.

Kutatásaim során megvizsgáltam a jelenleg rendelkezésre álló katonai és műszaki szótárakat. Elemzésemet a magyar kiadványokon túl kiterjesztettem a NATO, az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma, Nagy Britannia Védelmi Minisztériuma, és a szaknyelvkönyvek kiadásában érintett vállalatok hozzáférhető szótáraitra is.

Értekezésemben összefoglaltam a katonai szaknyelv jellemzőit, a fordításkor jelentkező tartalomjegyeztetési problémákat, és vázoltam a lehetséges megoldási technikákat. Külön kitértem az angol katonai rövidítésekre. Vizsgálódásaim középpontjában fordíthatóságuk, képzésük módja és rendszere, szóbeli, illetve írott kommunikációban történő alkalmazásuk állt.

Felvázoltam a katonai terminológia gondozását és fejlesztését végző testület általam alkalmasnak tartott struktúráját. A testület tevékenységének ügyviteli vonatkozásaival csak nagy vonalakban foglalkoztam, vizsgálódásaimban a terminológiai kérdésekre koncentráltam. Ugyancsak bemutattam a hozzáférhető, terminológia-fejlesztés számára fontos angol nyelvű katonai periodikumokat.

Összegezett következtetések

Magyarországon a NATO-csatlakozást követő évtizedben számos reform zajlott le a honvédelem területén. Ezek egyike a katonai szaknyelvoktatás átalakítását célozta meg. Több forrásból érkeztek nyelvkönyvek és szótárak, amelyek a tisztképzésben és átképzésben fontos szerepet játszottak és játszanak ma is. Létrejött egy külön szervezeti egység, a Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ, amely – sajnálatos megszűnéséig – ezen folyamat elismert zászlóshajója volt bel- és külföldön egyaránt, és amely a katonai terminológia fejlesztésének kulcsa lehetett volna.

A Magyar Honvédségen belül munkacsoportok jöttek létre a nyelvi kompatibilitás megteremtése érdekében és számos különféle színvonalú kiadvány is született a folyamat támogatására, de eddig nem került sor a terminológia tudományos rendszerezésére. Összegezett megállapításaimat, következtetéseimet az alábbiakban foglalom össze:

A katonai szaknyelvkönyveket elemezve megállapítom, hogy napjainkban számos angol katonai nyelvkönyv kapható a szabad piacon, amelyek a kezdő nyelvtanuló igényeit éppúgy kiszolgálják, mint a magasabb szintű nyelvi előképzettséggel rendelkező tanulókat. Közös jellemzőjük a kommunikatív képességek és készségek fejlesztésére irányuló törekvés, a korszerű szaknyelvoktatási módszertan eredményeinek alkalmazása, valamint a lexika oktatásának és gyakoroltatásának előtérbe helyezése, gyakran a nyelvtan rovására. Valóságghú kommunikációs helyzetek kialakítására törekszenek, a páros és csoportos feladatokkal pedig a különböző szintű törzsekben folyó munka szimulálása is lehetséges.

Mindezek ellenére ezek a tananyagok legfeljebb STANAG 3 szintű nyelvtudás megszerzésére alkalmasak, magasabb szintű szaknyelvi ismeretek megszerzését használatuk nem teszi lehetővé. Felépítésük és feladattípusaik nem teszik lehetővé az angol katonai szaknyelv egyéni tanulás keretében történő elsajátítását, a témákat feldolgozó szövegek pedig az idő múlásával mindinkább frissítésre szorulnak. Ugyanakkor ezek a tananyagok, részben a korszerű kiegészítő audio anyagoknak köszönhetően, nagyon alkalmasak a kommunikatív nyelvhasználat

oktatására. A CD-n, illetve a régebbi tankönyvek esetében kazettán mellékelt hanganyagok jól használhatók a hallott szöveg értésének gyakoroltatására, ami a katonai szaknyelv használata szempontjából kiemelt jelentőségű készség.

Mindezek következtében a fent említett anyagok használatával megszerzett – legfeljebb – STANAG 3-as szintű angol nyelvtudás birtokában önálló terminológiai munka végzése nem lehetséges. Nem adták azok a nyelvészeti ismeretek, amelyek a katonai terminusok szakmailag megalapozott kidolgozásához szükségesek, sem az átfogó lexikai tudás, amely lehetőséget nyújtana az elemek rendszerbe szervezéséhez.

Az AAP-6-t elemezve megállapítom, hogy a NATO katonai terminológiája egységesítésének rendkívül fontos eszközeként kiindulópontja lehet egy kétnyelvű katonai szótár és egy magyar katonai értelmező szótár összeállításához, ám ismertett hiányosságai miatt mégsem pótolhat egy szótárt, viszont azokat egy, az AAP-6-ra épülő angol-magyar, illetve magyar-angol katonai szótár kiküszöbölheti.

A rendelkezésre álló szakszótárakat vizsgálva megállapítom, hogy a katonai terminológia rendkívül gyors változása a leg gondosabban összeállított szótárakat is gyorsan amortizálja, ezért komoly erőfeszítések történnek a fejlődés követésére, részben új kiadványok megjelentetése, részben a régiak frissítése útján. Mindkét esetben a friss anyagok gyors közreadásának legjobb eszköze a szótárak elektronikus – on-line, CD, vagy DVD – változatának létrehozása.

A magyar katonai szakszótárak fejlesztése az AAP-6 első magyar fordításának elkészítése után áttörést hozott: elkészült a magyar-angol és az angol-magyar katonai szójegyzék, amely fontos mérföldkő a katonai terminológia fejlesztésében. A megjelenése óta eltelt idő alatt azonban olyan ütemű fejlődésen ment végbe a katonai terminológia területén is, hogy azt csak egy tartalmilag és formailag egyaránt megújult katonai szótár tükrözheti.

A majdani angol-magyar és magyar-angol katonai szótár összeállításánál feltétlenül támaszkodni kell a jelenleg rendelkezésre álló kétnyelvű szótárak szókészletére, felépítésükben azonban az egynyelvű kiadványokra jellemző struktúrát célszerű követni. Költséghatékonysági szempontokból feltétlenül megfontolandó a szótár elektronikus verziójának kidolgozása. Ezzel a szerkesztés során becsúszo hibák korrekciója illetve a szükséges frissítés és bővítés is könnyebben megoldható.

A katonai terminológiát vizsgálva megállapítom, hogy a magyar katonai szaknyelvet először latin, majd német, végül orosz nyelvi befolyás jellemezte, amit Magyarország NATO-csatlakozása után angol nyelvi hatás követett. A katonai szaknyelvre komoly hatással van a politika és annak változásai. Jellemzi az eufemizmusok széleskörű alkalmazása, terminusai pedig önmagukban is jelzik a szövetségesi/semleges/ellenséges viszonyt.

A média fontos szerepet tölt be a katonai szaknyelv terjesztésében, de számos esetben a katonai terminusok fordítása súlyos hibákat tartalmaz. Mivel az ezeket tartalmazó filmek, kiadványok a nagyközönségnek szólnak, torz kép alakulhat ki a fegyveres erőkről, szerepükről, vagy akár a hadtörténelemről. Bár ezek a terminológiai pontatlanságok csekély hatást gyakorolnak a katonai kiadványok nyelvezetére, az angol nyelvi interferencia itt is megfigyelhető.

A fordítási problémákat elemezve megállapítom, hogy az angol-magyar ekvivalensek teljes megfelelése legnagyobb arányban a harcászati szinten található. Ezen a szinten a fegyveres erők rendeltetésében jelentkező azonosságok, a felszerelések hasonlósága, és a hierarchikus rendszerek jellemzően azonos, vagy nagyon hasonló terminusokat eredményeznek. Műveleti szinten már lényegesen nagyobb az eltérés a két nyelv terminusai között, aminek oka az egységek eltérő szervezése, a doktrinális és a történelmi különbségek, de az egyes haderőnemek eltérő terminológiája is további problémákhoz vezet.

Minden szinten gondot okoz a mértékegységek fordítása a tradicionális és a metrikus rendszerek közötti jelentős rendszerbeli eltérések miatt, amelyek nemcsak félreértéshez, de komoly balesetekhez is vezethetnek. A tradicionális mértékegységek esetében még a brit és amerikai rendszerek közötti különbségeket is figyelembe kell venni egy szöveg értelmezésekor.

A katonai szaknyelvben alkalmazott rövidítéseket elemezve megállapítom, hogy rendszerük nehezen áttekinthető és a rövidítések zöme sokkal erősebben kontextusfüggő, mint a katonai terminológia egyéb elemei. Számos eltérés figyelhető meg az amerikai és a brit rövidítések, illetve a rövidítések kezelése között. Nemcsak egyes rendfokozatok esetében, hanem az írásjelek alkalmazásában is. Komoly feladat annak eldöntése, vajon az angol rövidítések lefordítandók-e

magyarra. A jelenlegi tendenciának megfelelően az angol terminus magyar nyelven kerül be a katonai terminológia szókészletébe, míg a rövidítést a szaknyelv megőrzi eredeti angol formájában.

A katonai szaksajtót elemezve megállapítom, hogy az angol nyelvű katonai szaklapok, szakfolyóiratok frissességüknek köszönhetően rendkívül hasznos terminológiai adatforrások így ez a szaksajtó egy katonai terminológiai adatbázis létrehozásának fontos eleme lehet. Ezek nyelvileg igényes, koherens és strukturált szövegeket tartalmaznak, jellemzően lektorált és pontos katonai terminológiát használnak, következetesen alkalmazva a korrekt terminusokat. Nem törekszenek stilisztikailag árnyalt kifejezésmódra, elsődleges szempontjuk az egyértelmű információközlés. Ugyanez a tulajdonság jellemzi a katonai szaklapok internetes honlapjait is, amelyek ugyan nem egyformán informatívak, de amelyik szabad hozzáférést enged a felhasználóknak, rendszeresen frissített cikkeivel – a nyomtatott lapokhoz hasonlóan – hasznos és gazdag anyagot szolgáltat a katonai terminológia tanulmányozásához.

Más források terminológiai anyagaival kiegészítve ezen szaksajtó szókészlete képezhetné az alapját egy olyan katonai korpusznak, amely a magyar katonai terminológia fejlesztésének és karbantartásának alapvető eszköze lehet a későbbiek folyamán. Mivel a terminusok döntő többsége fordítás útján kerül a magyar katonai szaknyelvbe, ez a korpusz egyaránt kielégíthetné a szótárfejlesztés és a szaknyelvi képzés igényeit.

A létrehozandó Terminológiai Testületről megállapítom, hogy ma Magyarországon a katonai terminológia gondozása, fejlesztése és honosítása érdekében feltétlenül létre kell hozni egy olyan testületet, amelyben hivatásos tisztek és nyelvészek szoros együttműködésben tevékenykednek. Ez a provizórikusan Terminológiai Testületnek nevezett szervezeti egység bepótolhatná a magyar katonai terminológia fejlesztése terén keletkezett lemaradást, biztosítva a NATO-terminológia gyors honosítását, és kialakíthatná a távolabbi terminológia-fejlesztéshez szükséges katonai nyelvi korpuszt. Ez a korpusz lehetőséget adhat új kétnyelvű katonai szótárak (általános és szakszótárak) készítéséhez, magyar katonai

értelmező szótár összeállításához, és megfelelő informatikai háttér esetén azok szókészletének költséghatékony közzétételéhez.

Az informatikai támogatásra az elkészült anyagok közzététele mellett a Terminológiai Testület rendszeres tevékenységéhez is szükség volna, mert egyébként a tagok közötti kapcsolattartás meglehetősen nehézkes lenne. Korszerű informatikai infrastruktúra nélkül a majdani katonai korpusz kialakítása és kezelése sem képzelhető el.

A testületnek a terminológiai kutatások gyors és eredményes végzése érdekében széles szakember-bázison kellene állnia, így támaszkodhatna a Magyar Honvédség hivatásos állományánál az elmúlt évtizedekben felhalmozódott szaktudásra. A testület munkája megteremthetné a háttérrel a katonai tolmács- és fordítóképzés számára is, amelynek előnyeit nemcsak a Honvédség, hanem a védelmi ipar különböző ágazatai is élvezhetnék. Ily módon a testület tevékenysége hosszú távon anyagi hasznot is hozhat a nemzetgazdaságnak.

A hipotézisek egybevetése az eredményekkel

1. Igazoltam, hogy a katonai szaknyelv oktatását támogató nyelvkönyvek anyagai a technikai fejlődés eredményeként, illetve a katonai események miatt rendkívül gyorsan amortizálódnak, csak jelentős késéssel követik a terminológia fejlődését, és nem alkalmasak STANAG-3 szintnél magasabb fokú nyelvtudás megszerzésére, így terminológiai munkára sem készítenek fel.
2. A tapasztalatokból és a külföldi gyakorlatból kiindulva igazoltam, hogy a rendelkezésre álló egy- és többnyelvű szótárak egyenetlen színvonalúak és szintén jelentős késéssel követik a katonai terminológia fejlődését.
3. Bizonyítottam, hogy a továbbfejlődés érdekében szükség van a magyar katonai terminológia tudományos alapokra helyezésére. Megállapítottam, hogy ezt a feladatot egy interdiszciplináris tevékenységre alkalmas testület tudja csak hatékonyan végezni, figyelemmel a feladatok rendkívül összetett természetére. Ugyanakkor ennek a testületnek a katonai terminológia kutatása mellett olyan jogkörrel is

- rendelkeznie kell, amely lehetővé teszi a szaknyelv fokozatos megtisztítását a terminológia rendszerétől idegen elemektől.
4. Kutatásaim és tapasztalataim alapján megállapítottam, hogy az angol katonai terminológia honosítása nem korlátozható fordítástechnikai sikra. Más szaknyelvhez hasonlóan a katonai szaknyelv is versenyt fut az idővel, viszont az új terminusok bekerülése a terminológiába a katonai hierarchia strukturáltságának köszönhetően ellenőrizhetőbb, és ehhez a NATO megfelelő testületei is hatékony segítséget nyújtanak.
  5. Kutatásaim és tapasztalataim alapján megállapítottam, hogy sem a Magyar Honvédségen, sem a NATO-n belül nem létezik egységes rendszer a katonai szakterminológia terén. Ezt a hiányosságot a szövetség nagy késéssel ismerte csak fel – feltehetően a tagállamok számának növekedése, illetve az elmúlt évtizedek válságkezelési műveleteiből levont tapasztalatok következtében – és 2007 óta komoly erőfeszítéseket tesz a terminológia egységesítése érdekében. Magyarország tehát nincs lemaradva ezen a területen, de hosszú távra szóló intézkedések szükségesek annak érdekében, hogy a NATO terminológia-fejlesztési koncepciójával a magyar katonai terminológia fejlesztése lépést tarthasson.
  6. Vizsgálódásaim alapján felvázoltam egy, a magyar katonai terminológia fejlesztésének és honosításának kérdéseivel foglalkozó testület szerepét, feladatkörét és strukturáját. Más NATO tagállamokhoz hasonlóan a Magyar Honvédségen belül is létjogosultsága van egy hosszú távú célkitűzések alapján tevékenykedő, magasszintű szaktudással rendelkező nyelvészekből és katonai szakértőkből álló testületnek, amely az angol katonai terminológia fordításával és harmonizációjával egységes rendszerbe foglalná a magyar katonai terminológát.

Új tudományos eredmények

Kutatásaim és az értekezésben leírtak alapján új tudományos eredménynek tekintem az alábbiakat:

1. Összefoglaltam a magyar katonai szaknyelvoktatásban alkalmazott angol nyelvkönyvek jellemzőit, rámutattam erősségeikre és gyengeségeikre, elemeztem korlátaikat a NATO-igényeket is kielégítő katonai nyelvképzésben és mindez alapján igazoltam, hogy alkalmazásukkal nem szerezhető meg a terminológiai munka végzéséhez szükséges nyelvismeret.
2. Kutatásaim során felmértem a rendelkezésre álló angol katonai szótárakat, az AAP-6-ra épülő egy- és kétnyelvű glosszáriumokat, valamint a civil kiadóvállalatok termékeit és a magyar kiadású műszaki szótár családot. Igazoltam, hogy jelenleg nem áll rendelkezésre komplex, a katonai lexikát rendszerszerűen lefedő angol katonai szótár, és javaslatokat fogalmaztam meg a további szótárfejlesztésre a hazai viszonyok figyelembevételével.
3. Elemeztem a fordítási nehézségeket az angol katonai szaknyelv különböző szintjein és rámutattam a média, ezen belül a katonai kiadványok - mint a szaknyelv egyik fontos közvetítő közege - helyes nyelvhasználatának fontosságára. Külön kitértem a rövidítések szerepére az angol katonai terminológiában, feltártam képzésük törvényszerűségeit. Kimutattam, hogy az egyértelmű és megbízható kommunikáció egyik alapfeltétele a rövidítések helyes értelmezése és kezelése.
4. Az elemzés eredményeire támaszkodva körvonalaztam egy működőképes terminológiai testület struktúráját, annak előnyeit, és megvizsgáltam a magyar katonai terminológia-kutatás jövőbeni fejlődésének lehetőségeit. Megállapítottam, hogy a NATO-ban alkalmazott terminológia automatikus átvétele több okból sem lehetséges, így a magyar katonai terminológia sajátosságainak megfelelő rendszer kidolgozására van szükség.

A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

Az értekezés – főként – az angol katonai szaknyelvet használó, oktató, vagy tanulmányozó szakembereknek nyújthat segítséget azzal, hogy eligazodást biztosít a katonai terminológia rendszerében, de véleményem szerint hasznosíthatják olyan specialisták is, akiknek célja angol katonai nyelvkönyv, angol-magyar, vagy magyar angol szószeret, illetve szakszótár összeállítása.

A terminológia honosításának kezelését végző szervezetre vonatkozó javaslatom a Magyar Honvédség jelenlegi helyzetéből kiindulva született. Rendkívül pozitív fejleménynek tekintem, hogy az értekezés kidolgozása alatt eltelt időben a VDK szervezetén belül sikerült újjáalakítani a Terminológiai Harmonizációs Testületet, és amennyiben a helyzet kedvezően változik, a szervezeti egység a fent vázolt szempontok figyelembe vételével továbbfejleszhető, ami a terminológiai kutatásoknak és az eredmények integrációjának felgyorsulását eredményezheti.

Javaslat további kutatások folytatására

Meggyőződésem, hogy jelen értekezésem több olyan kérdésre felhívta a figyelmet, amelyek kellő alapként szolgálnak az angol katonai terminológia harmonizálásával kapcsolatos további kutatások számára, és elősegítik az ahhoz szükséges struktúrák kialakítását. Az angol katonai terminológia belső fejlődési sajátosságainak megértése a továbbiakban lényegesen megkönnyítheti a terminológia magyarra fordításának és honosításának folyamatát.

A dolgozatban vizsgált tankönyvek értékelése hasznos információkkal szolgálhat a kérdés iránt érdeklődő laikusok és oktatási szakemberek számára egyiránt, mivel ezidáig az angol katonai szaknyelv oktatásában használt tankönyvek összehasonlításával és a katonai szakszótárak vizsgálatával senki nem foglalkozott.

Kutatásaimat folytatva vizsgálni és elemezni kívánom a katonai szótárak, lexikonok, és szószedetek használhatóságát, továbbfejlesztésük lehetséges irányait. Ezzel összefüggésben meg szeretném vizsgálni egy katonai korpusz összeállításának lehetőségét, valamint a szókészlet fejlődésének irányait. Végül elemezni kívánom a magyar katonai felsőoktatás átalakulása során létrejött új struktúrákat és azok hatását az idegennyelv-oktatásra (amely főként, de nem kizárólag angol nyelvoktatást jelent.)

Ugyancsak vizsgálatra érdemes a katonai terminológia kutatás és fejlesztés kérdésköre; a kollokációk szerepe a terminológiában (fordítási és nyelvpedagógiai megközelítésben); a terminológiai ismeretek alkalmazása a fordításban; a neologizmusok a szóbeli és az írásbeli szaknyelvi kommunikációban; valamint a terminológia oktatása és tanulása. Ezek a témák jelen értekezés témakörébe nem

illeszkednek szorosan, ugyanakkor a magyar katonai terminológia fejlesztése szempontjából lényeges kutatási területek.

Bízom benne, hogy a későbbiekben lehetőségem nyílik a felsorolt kutatások legalább egy részének elvégzésére, ezzel is hozzájárulva a katonai terminológia fejlesztéséhez.

Ezúton kívánom kifejezni köszönetemet témavezetőmnek, aki figyelemmel kísérte és irányította kutatói tevékenységemet, valamint mindazoknak, akik megosztották velem tapasztalataikat, javaslatokat és ötleteket adtak jelen értekezés megírásához.

Felhasznált irodalom

1. Brassey's Multilingual Military Dictionary, Brassey's Defence Publishers, London 1987.
2. Bundessprachenamt: Militarisches Studienglossar. 1993 Hürth
3. Collins Dictionary of Military Terms, Collins, London, 1999.
4. Campaign 1 Students Book és Workbook
5. Campaign 2 Students Book és Workbook
6. Campaign 3, Students Book és Workbook
7. Campaign Dictionary of Military Terms Oxford, 2004.
8. Foreign Affairs, 1993 július-augusztus
9. Foreign Affairs, 2007 május-június
10. Foreign Affairs, 2011 január-február
11. Foreign Policy January/February 2009
12. FORGÁCSNÉ GÖTTLER Viktória: A francia katonai szaknyelvoktatás tapasztalatai és korszerűsítésének lehetőségei. PhD értekezés. Budapest 2004.
13. GÁBOR Zsuzsa: A magyar katonai nyelv és terminológia főbb változásai a NATO csatlakozás következtében. Bolyai Szemle 2003. XII. évfolyam 1. szám. 12-18. old. <http://www.bjkmf.hu/bszemle2003/hdm120101.html> (2011.10.12.)
14. Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology 2007 április 27.
15. ISO 704, ISO 860, ISO 1087, ISO 1087-1, ISO 1087-2, ISO 1951, ISO 10241, ISO 12199, és ISO 12616.
16. GYURGYÁK János: Rövidítésszótár. Oziris Kiadó, Budapest 2005 534 old. ISBN: 9789633897218
17. Dr. HARALYI László: Angol-magyar magyar-angol katonai műszaki szótár. 2000.
18. Hadtudományi lexikon
19. Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport: NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye.
20. JIR 2011 nov.
21. Katonai kislexikon – 4000, A Honvédelmi Minisztérium Hadművelési és Kiképzési Főosztály kiadványa 2008.
22. Katonai szó- és kifejezésgyűjtemény I. Rész. Angol-magyar. A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Katonai Tervezési Főcsoportfőnökség kiadványa. Budapest, 2006.
23. Katonai szó és kifejezés gyűjtemény II. Rész Magyar – angol. A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Haderőtervezési Főcsoportfőnökség kiadványa. Budapest, 2004.
24. KLAUDY Kinga: Bevezetés a fordítás gyakorlatába. Budapest, Scholastica kiadó, 2007. 286 old. ISBN 963 85 912 7 7
25. KLAUDY Kinga: Nyelv és fordítás. Budapest, Tinta kiadó, 2007. 274 old. ISBN 978 963 7094 68 2
26. KLAUDY Kinga: A fordítás elmélete és gyakorlata. Budapest, Scholastica kiadó, 1997. 432 old. ISBN 963 85281 3 3

27. KRIVÁCS Györgyné: Az idegen nyelvi képzés rendszere a Magyar Királyi Honvédségben 1920 és 1945 között. PhD értekezés. Budapest 2006.
28. KUGLER Nóra; TOLCSVAI NAGY Gábor: Nyelvi fogalmak kisszótára. 2000. Budapest: Korona
29. MÁTTYUS Uzor: Hadi műszótár, Budapest 1868. VII. old.
30. Military Technology 2010/7
31. MOLNÁRNÉ Dr. LÁSZLÓ Andrea: A hadtudomány terminológiájának felülvizsgálata horizontális és vertikális síkokon, illetve potenciális fejlesztési lehetőségei. Székesfehérvár, 2009. (10. 20.), Székesfehérvár, MH ÖHP tudományos munka pályázat, díjnyertes pályamű.
32. MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ Andrea: A doktrinális szakterület kapcsolódása a humán tudományokkal I. rész : terminológia in Sereg szemle 2009/1 33-38 old
33. MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ Andrea: A doktrinális szakterület kapcsolódása a humán tudományokkal (II. rész, fordítástudomány) in Sereg szemle 2009/2 107-112 old.
34. MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ Andrea: Az önkéntes haderő bevezetésének nyelvi vetületei. In Sereg szemle 2009/4 119-124 old.
35. SÁRKÁNYNÉ SZABÓ Olga: Az idegen nyelvi képzés és kommunikáció helyzete a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914. PhD értekezés. Budapest 2004.
36. SÁRKÁNYNÉ SZABÓ Olga: A katonai szaknyelvoktatás objektív és szubjektív feltételei a magyar Honvédségben.
<http://www.zmne.hu/Forum/04masodik/szaknyelv.htm> (2012. 07.15.)
37. Sereg Szemle 2011 3
38. SZABÓ Ildikó: Az idegennyelvű felkészítésben a szituativitás és a szakmaiság új megközelítése a kommunikáció és a tanárképzés szempontjából a katonai felsőoktatásban. Kandidátusi értekezés. Budapest 1994.
39. SZEBENYI Gabriella: A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek a Közös Európai Referenciakeret normarendszerében. PhD értekezés. Budapest 2007.
40. TICK Andrea: Multimédia alapú oktatási technológiák gyakorlati alkalmazásának vizsgálata a katonai szaknyelvoktatásban. PhD értekezés. Budapest 2008.
41. TOMOLYA János: A tapasztalatok hasznosítása és a katonai szaknyelv fejlesztése. <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/2/2004-2-7.html> (2011.12.15.)
42. VADÁSZ Istvánné: A magyarországi NATO STANAG 6001 nyelvvizsga feladatai lexikai érvényességének, mint a minőségbiztosítás egyik kritériumának empirikus vizsgálata. PhD értekezés. Budapest 2011.
43. WITKIN, Richard: Jet's Fuel Ran Out after Metric Conversion Errors. In: The New York Times; National Desk, 1983 július 30.

Felhasznált internet oldalak

- www.oed.com (Megnyitva: 2011. szept. 21.)
- <http://szotar.sztaki.hu/angol-magyar> (Megnyitva: 2012. jan. 17.)
- www.h-net.hu. (Megnyitva: 2011. nov. 28.)
- <http://lastword.tvn.hu> (Megnyitva: 2011. dec. 7.)

<http://aviation-safety.net/database/record.php?id=19990415-0> (Megnyitva: 2011. nov. 2.)

A témához kapcsolódó publikációk jegyzéke

1. PANAJOTU, Kosztasz: Abbreviations and acronyms in military English. In: AARMS 2010, Volume 9 Issue 1. pp. 159-165.
2. PANAJOTU, Kosztasz: Teaching English in multinational classes. In AARMS 2007, Volume 6 Issue 1.
3. PANAJOTU Kosztasz: Angol nyelvkönyvek a katonai szaknyelv oktatásában. In: <http://hadtudomanyiszemle.uni-nke.hu/?q=hu/2012/5-evfolyam-1-szam/tarsadalomtudomany/angol-nyelvkonyvek-katonai-szaknyelv-oktatasaban> (2012.07.16.)
4. PANAJOTU Kosztasz: A NATO törzstiszti terminológiai tanfolyam tapasztalatai. Kard és toll 2006/2. 52-58. old.
5. PANAJOTU Kosztasz-Szabó Miklós: Katonai oktatás a változó biztonsági környezetben. Új Honvédségi Szemle. 2006 augusztus. 5-11 old.
6. PANAJOTU Kosztasz-Besenyő János: A NATO törzstiszti terminológiai tanfolyam első évének tapasztalatai. Katonai logisztika 2007/1. 254-267. old.
7. PANAJOTU, Kosztasz: The use of the NATO Glossary of Terms and Definitions: Allied Administrative Publications – 6 (AAP-6 (2010) in language training. In: AARMS 2011, Volume 10 Issue 4.
8. PANAJOTU Kosztasz: A Magyar Honvédségben rendelkezésre álló kétnyelvű katonai szótárak összehasonlító elemzése. In. Sereg szemle 2012/2. 88-98. old.
9. PANAJOTU Kosztasz: Angol nyelvkönyvek a katonai szaknyelv oktatásában. In: Hadtudomány 2012/1-2. 126-134. old.

A témához kapcsolódó előadások

1. „*Challenges in STANAG-3 Teaching in Hungary*” Elhangzott a BILC Szakmai Szemináriumán, Riga, Lettország 2004 október 5.
2. „*Distance Learning Programmes in Use*” Elhangzott a BILC Konferencián, Hürth, Németország, 2005, június 7.
3. „*Language Teaching in Multinational Groups*” Elhangzott a BILC konferenciáján, Budapest, 2006 május 30
4. “*A tartalomgyeztetés nehézségei az angol-magyar fordításnál* Elhangzott a “Párbeszéd a katonai nyelvapolásról és a nyelvi harmonizáció feladatairól” című tanácskozáson az Illyés Gyula Archívum és Műhelyben. 2009. április 21.